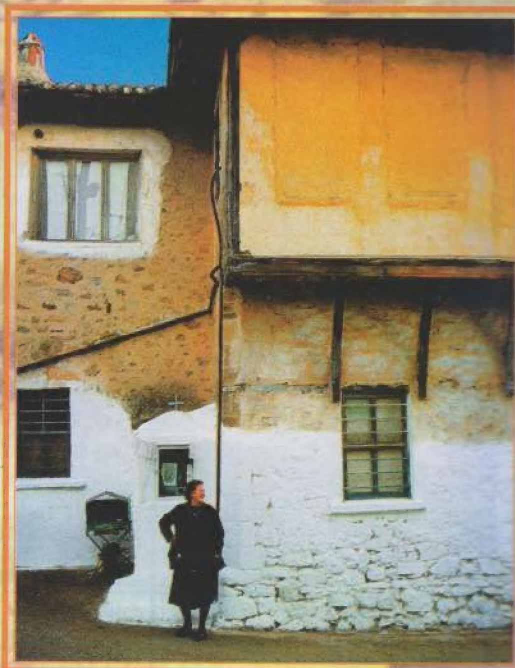
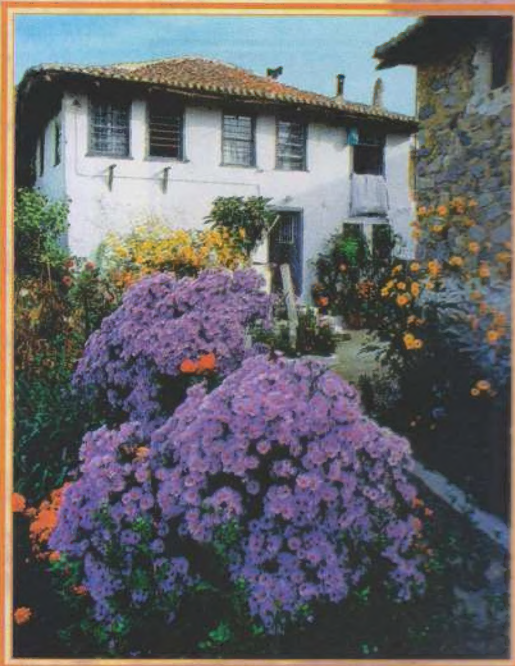
ΘΡΑΚΗ

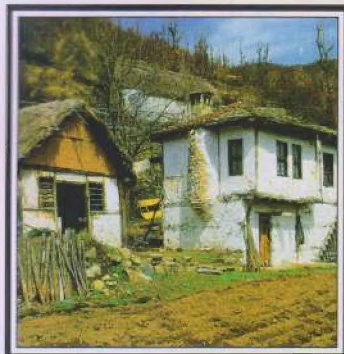

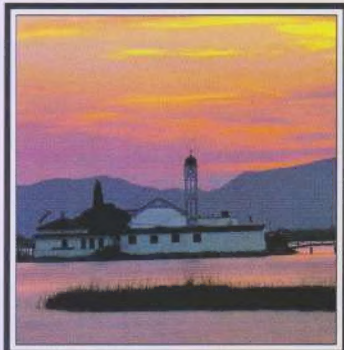

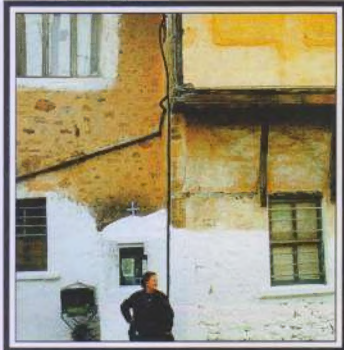
Αυτό το παράρτημα της ψυχής
που πούλησες "επί αντιπαροχή",
στο μέλλον
θα σου γεννήσει πολλά προβλήματα

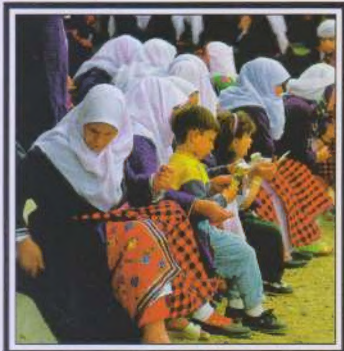
Θανάσης Μουσόπουλος,
Διοίκηση αλλοτρίων

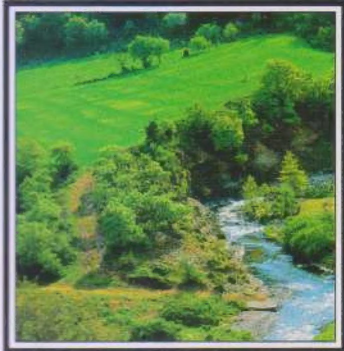

Η Θράκη συμπύκνωση

Συχνά πολλοί φίλοι από τη Θράκη απορούν. Ποιο μπορεί να είναι το ***πραγματικό*** ενδιαφέρον ενός περιοδικού που εκδίδεται στην Αθήνα, για τη Θράκη; Πόσο ειλικρινές μπορεί να είναι ένα τέτοιο ενδιαφέρον κάποιων που δεν ζουν και δεν συμμερίζονται τα προβλήματα των ανθρώπων της περιοχής; Θα προσπαθήσουμε λοιπόν να απαντήσουμε κατά το δυνατόν στην απορία όλων όσων θέτουν αυτό το ερώτημα.

Κατ' αρχάς θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι σήμερα, σε ό,τι αφορά στη Θράκη, πλέον δεν υπάρχει ***καμιά*** δικαιολογία για τις καθυστερήσεις, την άγνοια, τα σφάλματα πολιτικής και προσανατολισμού· τα προβλήματα και οι δυνατότητες της Θράκης είναι γνωστά και καταγεγραμμένα και οι πιθανές λύσεις ευρύτατα αποδεκτές. Αρκεί κανείς να διαβάσει την έρευνα της *Ομάδας Μελέτης της Ακαδημίας Αθηνών* του 1995, ή την Έκθεση της διακομματικής Επιτροπής της Βουλής, για να πειστεί. Ουδείς πλέον κομίζει γλαύκα επισημαίνοντάς τα. Ποιο είναι λοιπόν το βαθύτερο πρόβλημα; Τι λείπει; Αυτό που απουσιάζει γενικότερα από την ελληνική πολιτική ζωή, ***η βούληση.***

Ας υπενθυμίσουμε συνοπτικά ποια είναι τα πορίσματα και οι διαπιστώσεις όλων των ερευνών.

Α. Τα μεγάλα προβλήματα της Θράκης

Τα δύο μεγαλύτερα προβλήματα της Θράκης σε άμεση διασύνδεση μεταξύ τους είναι:

1. Το πληθυσμιακό. Το πληθυσμιακό ζήτημα συνδέεται με το πρόβλημα της ανάπτυξης της περιοχής και βεβαίως με το μεγαλύτερο χωροταξικό πρόβλημα της Ελλάδας, τον Αθηνοκεντρισμό. Ο πληθυσμός της Θράκης –και των τριών νομών– ήταν 338.000 άτομα το 1991, έναντι 345.000 το 1981, 329.000 το 1971 και 303.000 το 1928. Το 1940 κατεγράφη το υψηλότερο πληθυσμιακό σημείο, 370.000 πληθυσμός. Αν περιλάβουμε το σύνολο της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης που περιλαμβάνει εκτός από τους νομούς Έβρου, Ροδόπης και Ξάνθης και τους νομούς Καβάλας και Σερρών,[1] φτάνουμε γύρω στις 570.000.[2] Μπορούμε λοιπόν να υπολογίσουμε το σημερινό πληθυσμό γύρω στις 360.000 κατοίκους για τη Θράκη και 600.000 για την περιφέρεια, περιλαμβάνοντας και τις 18.000 περίπου νεοπρόσφυγες Ποντίους, αν υποθέσουμε ότι δεν έχει υπάρξει περαιτέρω πληθυσμιακή συρρίκνωση.

Η Θράκη έχει έναν πληθυσμό ανάλογο με εκείνον δύο, περίπου, μεγάλων δήμων του οικιστικού συγκροτήματος της Αθήνας, και με εισόδημα μικρότερο, δεδομένου ότι το εισόδημα της Θράκης είναι -μαζί με την Ήπειρο- το κατώτερο της Ελλάδας. Και όμως, στην πραγματικότητα, δεν υπάρχει ***καμία*** σύγκριση ανάμεσα στα πραγματικά μεγέθη, όχι μόνον γιατί πρόκειται για ένα χώρο συμπυκνωμένης ιστορίας, αλλά και για ένα χώρο όπου η ιστορία ***συνεχίζει*** να διαμορφώνεται και όχι μόνο η ιστορία με μικρό ι, της καθημερινότητας των ανθρώπων, αλλά και η ιστορία με κεφαλαίο Ι, η ιστορία που αφορά το σύνολο του ελληνισμού και της βαλκανικής. ***Το ιστορικό βάρος της Θράκης είναι αντιστρόφως ανάλογο με το πληθυσμιακό και το οικονομικό της βάρος.***

Υπολογίζεται πως, αν η Θράκη διατηρούσε το δυναμικό της εσωτερικής δημογραφικής της ανάπτυξης, με βάση τον πληθυσμό του 1940, θα είχε σχεδόν 200.000 ανθρώπους περισσότερους από ό,τι σήμερα (δεδομένης της υψηλότερης γεννητικότητας του πληθυσμού) και θα πλησίαζε τις 550.000 κατοίκους με όλες τις συνέπειες στο αναπτυξιακό και το μειονοτικό ζήτημα μιας τέτοιας εξέλιξης.

2. Το μειονοτικό. Είναι γνωστό το ζήτημα, και θα το συζητήσουμε δια μακρών στις σελίδες του αφιερώματος, ότι δηλαδή οι μουσουλμανικές μειονότητες με την πολιτική του ελληνικού κράτους τείνουν να μεταβληθούν σε μια ενιαία «τουρκική» μειονότητα. Από εγγύηση για την εφαρμογή της συνθήκης της Λοζάνης και της διατήρησης της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο και την Τένεδο, που αποτέλεσε την αιτία της παραμονής στην Ελλάδα και την εξαίρεσή τους από την καθολική ανταλλαγή πληθυσμών, ***τείνουν*** να μεταβληθούν σε εργαλείο του τουρκικού επεκτατισμού. Πώς, από τους 105.000 μουσουλμάνους κατοίκους της Θράκης (με 48% τουρκογενείς, 35% Πομάκους και 17% Ρόμα), η ελληνική πολιτική έτεινε να συγκροτήσει μια νέα ενιαία κοινότητα, δήθεν Τούρκων, επαναλαμβάνοντας, μέσα στην Ελλάδα, την διαδικασία εθνογένεσης της σύγχρονης Τουρκίας.[3] Το αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής είναι η τάση συγκρότησης, μέσα στα σύνορα της Ελλάδας, σε άμεση γειτνίαση με τους πολυαριθμότερους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Βουλγαρίας, ενός τουρκικού θύλακα, που μπορεί στο μέλλον

1. Διοικητική κατανομή η οποία δεν είναι ριζωμένη, τουλάχιστον ακόμα, στη συνείδηση των κατοίκων της περιοχής – κάποιος εξακολουθεί να παραμένει *ακόμα* Θρακιώτης ή Μακεδόνας, έστω και αν ανήκει στην ίδια περιφέρεια.

2.Στο σύνολο της περιφέρειας, το 1991 ο πρωτογενής τομέας είχε 42,8% του ενεργού πληθυσμού έναντι 22,2% του συνόλου της χώρας, ο δευτερογενής 21,4% έναντι 27,6% και ο τριτογενής 35,8% έναντι 50,2% του συνόλου.

3. Πράγματι στην *κεμαλική* Τουρκία το έθνος συγκροτήθηκε βίαια από τα πάνω, μέσω δύο διαδικασιών, της εξαφάνισης με τη σφαγή και τον εξανδραποδισμό των αλλοθρήσκων και αλλοφώνων -Ελλήνων και Αρμενίων κυρίως- και με την μεταβολή σε «Τούρκους» όλων των μουσουλμανικών πληθυσμών της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης, μέσω της εκπαίδευσης, της γλωσσικής ομογενοποίησης και του στρατού. Στην Ελλάδα, τον ίδιο ρόλο ανέλαβε να παίξει το... ελληνικό κράτος με την υποχρεωτική μεταβολή των Πομάκων και των ρομά σε Τούρκους, μέσω της εκπαίδευσης, της ενοποίησης των συλλόγων σε «τουρκικούς», και της διευκόλυνσης του έργου του τουρκικού προξενείου.

της μοίρας του ελληνισμού

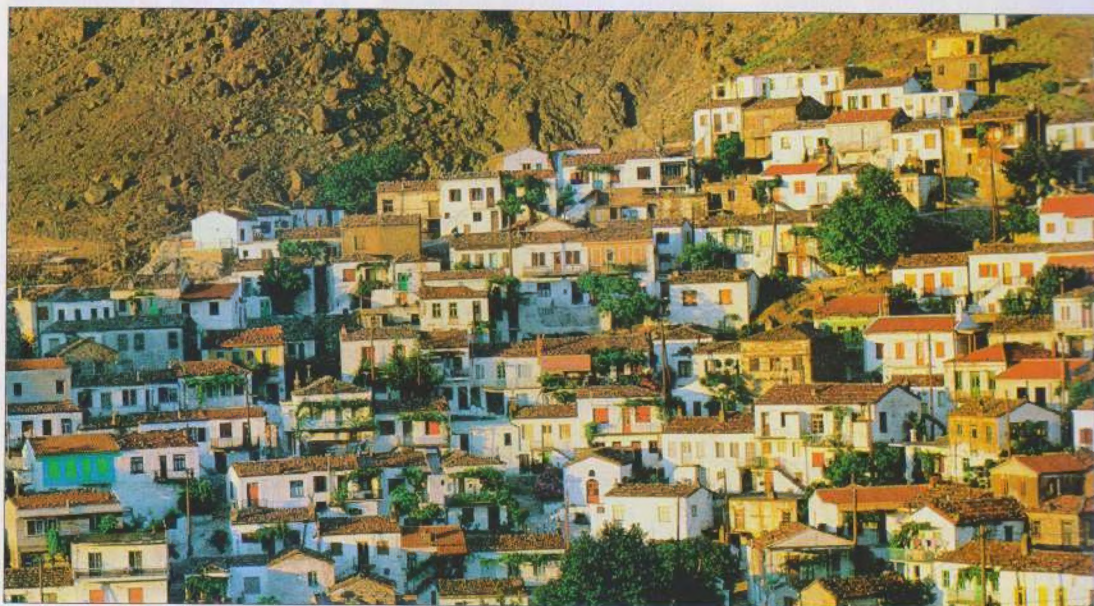
να δυναμιτίσει όχι μόνον την ανάπτυξη της Θράκης αλλά και την ίδια την ισορροπία της Ελλάδας, καθώς και την Βαλκανική ισορροπία στο σύνολό της.

Β. Το άνοιγμα των Βαλκανίων, ευκαιρία και διακινδύνευση

Η Ελλάδα είναι –πολιτισμικά– ***μια χώρα των συνόρων.*** Σύνορα με όλες τις έννοιες του όρου. ***Σύνορα*** μεταξύ Ανατολής-Δύσης, ***σύνορα*** μεταξύ χριστιανικού και ισλαμικού κόσμου, ***σύνορα*** μεταξύ Ανατολικού και Δυτικού στρατοπέδου, σε όλη την μακρά περίοδο του ψυχρού πολέμου. Αυτή τη διαλεκτική των συνόρων η Θράκη την έχει εκμετρήσει ή συνεχίζει να την εκμετρά με τον πλέον βίαιο και τραγικό τρόπο:

Η υποδούλωση στους Τούρκους ήταν η πιο μακρά από κάθε ελληνική περιοχή -κράτησε 550 χρόνια- η Βουλγαρική κατοχή ήταν εξαιρετικά οδυνηρή (μείωση του πληθυσμού κατά 6% στην περίοδο 1940-50) η περιοχή διαμορφώθηκε ως ένα πολυπολιτισμικό ***μωσαϊκό*** που περιλαμβάνει Πόντιους της πρώτης και της πρόσφατης προσφυγιάς, Ανατολικοθρακιώτες, Μικρασιάτες, τρεις μουσουλμανικές μειονότητες. Ως χώρος λοιπόν των συνόρων σε αλληλοαποκλειόμενους κόσμους –εκείνους του ψυχρού πολέμου– όχι μόνο ακολούθησε τη μοίρα της συρρίκνωσης του ελληνισμού ή του εκπατρισμού[4], αλλά αποτέλεσε ***το σύνορο του συνόρου***. Το σύνορο της Ελλάδας όχι απλώς με τον «εχθρικό κόσμο» του Ανατολικού στρατοπέδου αλλά με μια Βουλγαρία που μόλις πριν λίγο καιρό είχε αιματοκυλήσει τη Θράκη. Κατά συνέπεια η πορεία της Θράκης ήταν για πάρα πολλά χρόνια, και ιδιαίτερα τα μεταπολεμικά, μια πορεία συρρίκνωσης και ενδοστρέφειας.

Όμως μετά την κατάρρευση του «ανατολικού στρατοπέδου», το άνοιγμα των Βαλκανίων μεταβάλλει το ζήτημα. Τώρα πλέον η Θράκη μπορεί να μεταβληθεί σε σύνορο με εκείνη την

άλλη την αρχέγονη λογική του ελληνισμού, με την έννοια της γέφυρας, με την έννοια της ***επανασύνδεσης*** με τον ιστορικό χώρο του ελληνισμού, τα Βαλκάνια και τον Εύξεινο Πόντο. Όμως για να γίνει πράξη κάτι τέτοιο πρέπει να ανασυγκροτηθεί η ανθρωπογεωγραφία και η γεωοικονομία της Ελλάδας. Πρέπει να μεταφερθούν ***πόροι και πληθυσμός*** σε αυτήν τη νέα πλατφόρμα εξόρμησης του ελληνισμού, που μπορεί να αποτελέσει η Θράκη. Διαφορετικά, όπως συμβαίνει πάντοτε με τις μεταβάσεις, μπορεί από ευκαιρία να μεταβληθεί στο ***αντίστροφό*** του, δηλαδή σε αιτία νέων περιπλοκών, τόσο με την Τουρκία που καραδοκεί όσο και με την Βουλγαρία, καθώς επίσης και με την πυροδότηση νέων συγκροτήσεων μειονοτικών ταυτοτήτων που διαπερνούν τα παλιά αδιαπέραστα σύνορα ανάμεσα στα «στρατόπεδα».

Οι προϋποθέσεις λοιπόν για τη μεταβολή της περιοχής σε «γέφυρα», «ευκαιρία» και «πλατφόρμα», φράσεις που τόσο συχνά επαναλαμβάνονται την τελευταία περίοδο, είναι οι ακόλουθες:

1. Η επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης είναι η πρώτη και ουσιαστική προϋπόθεση. Και όμως, η σιδηροδρομική «Εγνατία» που έπρεπε να αποτελέσει βασική παράμετρο για μια αναπτυξιακή πορεία καρκινοβατεί και δεν έχει καν ξεκινήσει. Τα κονδύλια για την οδική Εγνατία δεν απορροφώνται ικανοποιητικά. Οι ενεργειακοί άξονες που θα έπρεπε να προωθηθούν –όπως ο περιβόητος αγωγός Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη, το τρίγωνο στην βόρεια εσχατιά της Θράκης, που θα έπρεπε ήδη να έχει θεσμοθετηθεί ως ζώνη ελευθέρων ανταλλαγών, έχουν καθυστερήσει απελπιστικά. Σήμερα μόλις που προωθείται για ψήφιση μια ζώνη ελεύθερων ανταλλαγών.

Συνέπεια είναι η καθυστέρηση στη ***βιομηχανική μετεξέλιξη*** της περιοχής. Όπως είναι γνωστό, η Θράκη παρουσίασε τα τελευταία χρόνια μια κάποια βιομηχανική εξέλιξη. Οι απασχολούμενοι στη μεταποίηση πέρασαν από 11.858 το 1978 σε 17.510 το 1988. Αυτό έγινε λόγω των κινήτρων και των επιδοτήσεων. Στις ευνοϊκές διατάξεις του Νόμου 1262/82 είχαν υπαχθεί μέχρι το 1992, 929 επενδύσεις -εκ των οποίων μόνο το 37% υλοποιήθηκε. Στη συνέχεια έχουμε μια επιτάχυνση των επενδυτικών σχεδίων[5]. Επίκεντρο αυτής, έστω, της αναιμικής βιομηχανικής ανάπτυξης υπήρξε το ένδυμα-φασόν, σε ποσοστό μεγαλύτερο του 30% . Η κατάρρευση του «παραπετάσματος» με την Ανατολική Ευρώπη και η ανάπτυξη των ανταλλαγών με τα Βαλκάνια και τη Βουλγαρία[6] είχαν το αντίστροφο από τα αναμενόμενα αποτελέσματα, εξ αιτίας της υφής της βιομηχανίας. Υπήρξε

4. Η μετανάστευση -διαχρονικό στοιχείο του πολιτισμού μας- αποτέλεσε άλλοτε, -για μερικές χιλιάδες χρόνια μέχρι το ορόσημο του 1922- στοιχείο συγκρότησης του ελληνισμού, διότι κατευθυνόταν στον ιστορικό του χώρο, το χώρο των Βαλκανίων, του Ευξείνου, της Ανατολικής Μεσογείου, ενώ μετά το 1922 μεταβάλλεται σε στοιχείο αρνητικό από κάποιες πλευρές -συρρίκνωσής του- μια και ο ελληνισμός ταυτίζεται σχεδόν με την Ελλάδα, ενώ η μετανάστευση στρέφεται σε χώρους απομακρυσμένους -ΗΠΑ, Αυστραλία, κ.λπ- έξω από τον ιστορικό χώρο του ελληνισμού.

5. Για παράδειγμα στο νομό Έβρου εγκρίθηκαν 257 επενδύσεις, το 1991-1997, με ύψος εγκεκριμένων επενδύσεων 157 δισεκ. Οι πραγματοποιήσεις και οι υπό υλοποίηση επενδύσεις ήταν 82, με 31 δισ. δραχμές, δηλαδή ποσοστό 20% των εγκρίσεων, με επιδοτήσεις πάνω από 50% της συνολικής επένδυσης κ.λπ. Καταλαβαίνουμε ότι, στην πραγματικότητα, πάρα πολλές επιδοτήσεις κατασπαταλήθηκαν, χωρίς να πραγματοποιηθούν οι αντίστοιχες επενδύσεις.

6. Οι ανταλλαγές με τη Βουλγαρία έφτασαν τα 900 εκατ. δολ. περίπου το 1995.

μεταφορά των βιομηχανικών μονάδων στην Βουλγαρία, Αλβανία κυρίως, και δευτερευόντως στη Ρουμανία[7]. Κατά συνέπεια η ελληνική βιομηχανία, και ιδιαίτερα εκείνη της περιοχής, είναι υποχρεωμένη να αλλάξει χαρακτήρα. Το άνοιγμα λοιπόν των συνόρων δεν αρκεί από μόνο του, αντίθετα -όπως ήδη τονίσαμε- αν δεν υπάρξει μια ενεργητική πολιτική μπορεί να μεταβληθεί σε παράγοντα νέων περιπλοκών και προβλημάτων.

Όσο για την ***αγροτική παραγωγή***, εδώ κυριαρχεί η εγκατάλειψη και η απογοήτευση που έχουν αρχίσει να εκτρέφουν ένα νέο κύμα μετανάστευσης προς τη Γερμανία, από έναν οικονομικό τομέα που παραμένει ο σημαντικότερος της περιοχής και απασχολεί –μόνο στους νομούς της Θράκης– πάνω από το 45% του ενεργού πληθυσμού. Σύμφωνα με την απογραφή του 1991 υπήρχαν στη Θράκη 395.727 αγροτεμάχια για 48.670 εκμεταλλεύσεις, δηλαδή πάνω από 8 αγροτεμάχια ανά εκμετάλλευση (!) με μέσο όρο 6,8 στρέμματα ανά τεμάχιο, έναντι 7,2 στο σύνολο της χώρας, και 11,2 στη Θεσσαλία -και στον ορεινό όγκο φθάνει σε πολύ μεγαλύτερη κατάτμηση. Και όλα αυτά παρόλο που ο αγροτικός κλήρος είναι από τους μεγαλύτερους στην Ελλάδα.

2. Μια από τις βασικές προτεραιότητες για τη θεραπεία του πληθυσμιακού ήταν και εξακολουθεί να παραμένει **η εγκατάσταση των νεοπροσφύγων**, στην πραγματικότητα ενός ποσοστού ανάμεσά τους, που ανέλαβε η ελληνική πολιτεία μέσω του **ΕΙΥΑΠΟΕ** (του *Εθνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων*). Από το σύνολο των 200.000 που ήρθαν από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης μέχρι το 1996 είχαν εγκατασταθεί περίπου 17.000 στη Θράκη και 1.100 περίπου στην Καβάλα μέσω του Ιδρύματος. Πρόκειται για ένα ποσοστό που αφορά μόλις το 1/10 των νεο-προσφύγων, ενώ αντίθετα η Θράκη είναι από τις πιο αραιοκατοικημένες περιοχές της χώρας. Και όμως το ελληνικό κράτος δεν μπόρεσε να λύσει καν τα προβλήματα της κατοικίας, της απασχόλησης και της εκπαίδευσης αυτών των 18.000 ανθρώπων, με ένα Ίδρυμα που τον μισό προϋπολογισμό του τον αφιερώνει για τη μισθοδότηση των υπερτετρακοσίων υπαλλήλων του! Ιδιαίτερα άθλια είναι η κατάσταση στον τομέα της εργασίας, όπου σε πολλές περιοχές είναι ***άνεργο*** το 50% των προσφύγων, όταν μάλιστα πάρουμε υπόψη μας τις ιδιαιτερότητες αυτού του προσφυγικού πληθυσμού. Ενός πληθυσμού που έρχεται ξεριζωμένος για πολλαπλή φορά μέσα σε 80 χρόνια[8], χωρίς συχνά καμιά γνώση της γλώσσας και με μια εξαιρετικά ιδιαίτερη εργασιακή παράδοση. (Σε αντίθεση με τους παλιούς πρόσφυγες προέρχονται από μια κοινωνία κολεκτιβιστικής, χωρίς παράδοση ατομικής πρωτοβουλίας και ρίχνονται χωρίς καμιά ιδιαίτερη βοήθεια σε μια ανταγωνιστική και ατομοκεντρική κοινωνία). Τις συνέπειες τις γνωρίζουμε, αποξένωση, αδυναμία προσαρμογής, ακόμα και εγκληματικότητα και βύθισμα στα ναρκωτικά. Η ελληνική πολιτεία όχι μόνο λοιπόν έφερε ένα μικρό ποσοστό των νεοπροσφύγων στη Θράκη αλλά δεν μπορεί ούτε αυτό να το διατηρήσει στην περιοχή εξασφαλίζοντάς του ***εργασία***.

3. Το **μεγαλύτερο πρόβλημα της Θράκης**, η βασική αιτία της αποδυνάμωσής της, είναι η Αθήνα, είναι οι ελληνικές ελίτ, είναι η Αθηνοκεντρική διανόηση, διότι με την συρρίκνωση που έχει υποστεί η περιοχή οι μεγάλες ευκαιρίες μπορούν να μεταβληθούν σε μεγάλους κινδύνους.

Τι πράγματι σημαίνει η ηγεμονία των Αθηνών; Τι σημαίνει το γεγονός ότι το 40% του πληθυσμού της χώρας και το 60% του οικονομικού δυναμικού συγκεντρώθηκε στην Αττική μέσα από την απομύζηση και την περιθωριοποίηση του υπόλοιπου πληθυσμού; Τι σημαίνει ένα πολιτικό και ιδεολογικό μοντέλο που μεταβάλλει τους πρόσφυγες σε «παλιννοστούντες», που μεταβάλλει την Θράκη σε «απομακρυσμένη περιφέρεια», που θέλησε να χαρίσει τις μειονότητες βορά στον τούρκικο επεκτατισμό, που είναι ανίκανη να οργανώσει την εγκατάσταση εκατό ή διακοσίων χιλιάδων προσφύγων; Ή μήπως θέλετε να θυμίσουμε το διχασμό του Α' Πολέμου, και τη θέση των Αθηνοκεντρικών ελίτ και του παλατιού, την Κατοχή και την Αντίσταση, την εγκατάλειψη της Κύπρου, της Κων/πολης, των Βορειοηπειρωτών, το σκάνδαλο της προσφυγιάς; ***Το αθηνοκεντρικό κράτος αποτελεί μια προέκταση του καθεστώτος της εξάρτησης***, και, όσο δεν αίρεται αυτή η πραγματικότητα, η Ελλάδα και η Θράκη, ως συμπύκνωση της μοίρας της, θα καρκινοβατεί, θα περιθωριοποιείται, θα χάνει τις ευκαιρίες που αναδεικνύονται.

Αρκεί –για να κατανοήσουμε ότι η Αθήνα αποτελεί το κατ' εξοχήν όχημα της εξάρτησης και του παρασιτισμού καθώς και της διευρυμένης αναπαραγωγής τους– να δούμε σε όλη την Θράκη ειδικότερα, τα στοιχεία που μας δίνουν τα κατά τόπους τελωνεία για τις ανταλλαγές των Αθηνών της Καβάλας, της Αλεξανδρούπολης.

Δισ. Δραχμές	Ανταλλαγές 1992		
	Α. Τελωνεία	Β. Τελωνεία	Α/Β %
ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ Ι	51,4	2910	1,7
ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΙΙ	86	422	20,3
ΙΙ/Ι %	167,3	17,5	1194

Όχι μόνο λοιπόν η Αθήνα αποτελεί το στρατηγικό επίκεντρο της εξάρτησης, αλλά και η ανισορροπία με την περιφέρεια προσλαμβάνει τρομακτικές διαστάσεις. Ενώ οι εισαγωγές της Θράκης είναι μόλις το 1,7% των εισαγωγών της Αθήνας, οι εξαγωγές της είναι το 20%!, δηλαδή αναλογικά δώδεκα φορές μεγαλύτερες! Η Θράκη λοιπόν, όπως και όλη η υπόλοιπη Ελλάδα, τροφοδοτεί την Αθήνα με τους πόρους τους οποίους αυτή μεταβάλλει σε εισαγωγές!

Γ. Στόχοι και δυνατότητες

Όμως οι δυνατότητες ***αναστροφής*** δεν παύουν να είναι υπαρκτές και ενεργές. Και οι στόχοι ***εφικτοί***, αρκεί να υπάρχει η βούληση. Και πριν απ' όλα αφορούν την ενίσχυση του πληθυσμού και της ανάπτυξης της περιοχής, που αποτελεί τη βάση για την αναστροφή των αρνητικών δεδομένων.

1. Το Πανεπιστήμιο. Σήμερα το Πανεπιστήμιο έχει περίπου 8.000 φοιτητές. Σε κάθε 1.000 φοιτητές αντιστοιχούν 900 θέσεις εργασίας (σύμφωνα με τη μελέτη της Ομάδας εργασίας - 400 μόνιμοι υπάλληλοι και 500 στον ιδιωτικό τομέα -στέγαση -αναψυχή διατροφή κλπ). Στην πραγματικότητα με την επέκταση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, τη διασύνδεση με επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, κλπ. ο αριθμός των απασχολούμενων μπορεί να είναι πολύ μεγαλύτερος. Κατά συνέπεια ήδη το Πανεπιστήμιο προσφέρει πάνω από 15.000 άτομα στον πληθυσμό της περιοχής. Η Ομάδα εργασίας της Ακαδημίας Αθηνών προτείνει την αύξηση των φοιτητών έως τις 20.000 φοιτητές μέχρι το 2001. Οι συνέπειες θα είναι η αύξηση του πληθυσμού κατά 25.000 άτομα μέσα σε ελάχιστα χρόνια! Και βέβαια, πέρα από τις άμεσες πληθυσμιακές και πολιτιστικές επιπτώσεις, θα μεταβληθεί η Θράκη σε μια «Πανεπιστημιούπολη» με δυνατότητες διασύνδεσης με την Οικονομία, τόσο την τοπική όσο και με τα Βαλκάνια. Και σε αυτή την κατεύθυνση το ***Κέντρο Βαλκανικών Μελετών*** και η ***Τεχνόπολη*** του Πολυτεχνείου Ξάνθης θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση τόσο για την επαφή με την διανόηση των Βαλκανίων, όσο και για την τεχνολογική αναβάθμιση της περιοχής.

2. Εγκατάσταση των προσφύγων. Αν και το σχέδιο της Ακαδημίας Αθηνών προέβλεπε εγκατάσταση 20.000 προσφύγων, αριθμός που έχει σχεδόν καλυφθεί, θα μπορούσαμε εύκολα να περάσουμε σε διπλάσιο αριθμό, αν προγραμματιστεί κυρίως η απασχόληση, με ιδιαίτερο το ρόλο του στρατού, του κράτους, των περιφε-

7. Σύμφωνα με το πόρισμα, του 1997, της ομάδας μελέτης της Νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Ροδόπης-Έβρου, 43 επιχειρήσεις της περιοχής μετεγκαταστάθηκαν τα τελευταία χρόνια -21 στην Αλβανία, 18 στην Βουλγαρία και 4 στη Ρουμανία.

8. Από τον Πόντο διώχθηκαν με τις σφαγές και τους διωγμούς των Τούρκων, για να εγκατασταθούν στις Νότιες Δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης, από όπου κατά ένα μεγάλο ποσοστό διώχτηκαν στη δεκαετία του τριάντα για την Κεντρική Ασία, με τις σταλινικές διώξεις, για να επιστρέψουν, πολλοί από αυτούς στη δεκαετία του '50 και του '60 και να ξαναφύγουν στην δεκαετία του '80 και του '90 για τη «μυθική» μητέρα Ελλάδα.

ρειών και της τοπικής αυτοδιοίκησης, στην πρώτη φάση και στη συνέχεια ενίσχυση της ατομικής πρωτοβουλίας. Θα μπορούσε να θεσπιστεί μια ποσόστωση απασχόλησης για τους πρόσφυγες και να τους παραχωρηθεί η ανταλλάξιμη περιουσία... Σε αυτό το πλαίσιο ιδιαίτερο και σημαντικό ρόλο μπορεί να παίξει η υλοποίηση του σχεδίου της ***Ρωμανίας***, που επί πλέον ενέχει και έναν τεράστιο συμβολικό χαρακτήρα.

3. Ο οικονομικός και αναπτυξιακός ρόλος του **στρατού** στην περιοχή θα μπορούσε να είναι καταλυτικός: στήριξη του εισοδήματος του πρωτογενή τομέα, σε επίπεδο κατανάλωσης, -όπως ήδη γίνεται σε ένα βαθμό- και του δευτερογενή τόσο με τις προμήθειες όσο και με τη δημιουργία μονάδων από κρατικούς συνεταιριστικούς φορείς ή από τον ίδιο το στρατό. Και θα ήταν δυνατό να υπάρχει μια κλιμάκωση των επενδύσεων και των μονάδων κατά ζώνες. Τα τρόφιμα και η ένδυση κατά προτεραιότητα στον Έβρο και στις ορεινές ζώνες που μπορεί να υπάρξει εύκολα ανειδίκευτο προσωπικό, από τους πρόσφυγες και τα πομακοχώρια. Στη Ροδόπη, την Ξάνθη, την Καβάλα, τη Δράμα ανάπτυξη μονάδων προμηθειών για το στρατό, επισκευών ή και κατασκευών οχημάτων, και σε σύνδεση με το Πανεπιστήμιο δημιουργία μονάδων ακόμα και υψηλής τεχνολογίας για το στρατό. Έχει προγραμματιστεί μια μονάδα ενδυμάτων συνεταιριστικού χαρακτήρα στο Σουφλί και αυτή καρκινοβατεί. Ο στρατός πρέπει να συμμετέχει στους αναπτυξιακούς φορείς της περιοχής, στον οικονομικό και κοινωνικό σχεδιασμό καθώς και στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή και όχι απλώς να γεμίζουν οι φαντάροι, εντελώς αποξενωμένοι, τα καφενεία του Έβρου. Τηρουμένων των αναλογιών θα μπορούσε να αποτελέσει δεύτερη βάση, εκτός από το Πανεπιστήμιο, για την ενίσχυση και την αναζωογόνηση της πολιτιστικής ζωής της περιοχής και για την επαφή του συνόλου της ελληνικής κοινωνίας, μέσω των νέων, με τα προβλήματα και τις ανάγκες της περιοχής. Το «Διδυμότειχο μπλουζ» δεν αποτελεί μονόδρομο και την μοναδική εικόνα –τουλάχιστον δυνητικά– των νέων Ελλήνων για το στρατό και τη Θράκη.

4. Οικονομική ανάπτυξη. Στον πρωτογενή τομέα ο τόσο αναγκαίος ***αναδασμός*** καρκινοβατεί στο σύνολο της χώρας. Αν όμως δοθεί προτεραιότητα στη Θράκη και τα νησιά του Αιγαίου, η δημιουργία βιώσιμων εκμεταλλεύσεων μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα σε μερικά χρόνια, τουλάχιστον από την άποψη της συνένωσης των αγροτεμαχίων. Η διασύνδεση της παραγωγής με προμήθειες του στρατού, ανάπτυξη γεωπονικών σχολών, και ινστιτούτων τεχνολογίας τροφίμων, στον Έβρο είναι μέσα στους άμεσα υλοποιήσιμους στόχους που έχουν τεθεί.

Επί πλέον σε μια περιφέρεια με τόσο μεγάλο βάρος του πρωτογενή τομέα η εκβιομηχάνιση θα πρέπει να εκμεταλλεύεται και να αναπτύσσει τους τοπικούς πόρους. Για παράδειγμα στο *Στρατηγικό Σχέδιο, Ανταγωνιστικά Πλεονεκτήματα της Θράκης* του «Συνδέσμου Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος» προτείνονται δεκαοκτώ μεγάλες μονάδες εκμετάλλευσης της πρωτογενούς παραγωγής, που περιλαμβάνουν ποικίλες δραστηριότητες από εκτροφή μανιταριών έως εκμετάλλευση της γεωθερμίας.

Γενικότερα στον τομέα της ανάπτυξης θα πρέπει να εγκαταλειφθούν οι στρατηγικές της αδιέξοδης πλέον επιμονής σε προϊόντα χαμηλής τεχνολογικής στάθμης και θα πρέπει να υπάρξει στροφή προς δύο κατευθύνσεις: ***πρώτον***, της ισχυρής διασύνδεσης με την τοπική οικονομία (π.χ. επεξεργασία λαχανικών, μέταξας, παραγωγή αιθανόλης κλπ. οικο-τουριστικές δραστηριότητες, δημιουργία οικο-τουριστικού κέντρου κλπ. ***Δεύτερον***, εξωστρεφής παραγωγή με μονάδες υψηλής τεχνολογίας σε διασύνδεση με το Πανεπιστήμιο - ιδιαίτερα με το Πολυτεχνείο και την Τεχνόπολη. Για παράδειγμα θα έπρεπε να ενισχυθεί η παραγωγική και επιστημονική σύνδεση με την ισχυρή βιομηχανία των ηλεκτρονικών της Βουλγαρίας, που σήμερα βρίσκεται σε κρίση, αλλά διαθέτει τόσο τις μονάδες όσο και το ειδικευμένο προσωπικό και να

Θράκη: μια περιήγηση στο μέλλον μας

Το αφιέρωμα για τη **Θράκη**, στηρίχθηκε ουσιαστικά στη δράση και τη βοήθεια των ανθρώπων της περιοχής. Το αφιέρωμα δεν είναι γραμμένο από Αθηναίους για τους Θρακιώτες. Ελάχιστα κείμενα είναι γραμμένα από συνεργάτες εκτός Θράκης.

Αυτό το αφιέρωμα σε μεγάλο μέρος στηρίχθηκε στην δουλειά που έγινε από το **Ταμιείον Θράκης**, και το **Γιώργο Παύλο**, με την οργάνωση της διημερίδας «Θράκη-Βαλκάνια 2000 μ.Χ.», στην οποία παρουσιάστηκε και ένας αριθμός από τα κείμενα του αφιερώματος - του **Γιώργου Παύλου**, μια γενική σύνοψη των προβλημάτων της Θράκης, του **Γιάννη Πανούση**, πρ. πρύτανη του ΔΠΘ, για το Πανεπιστήμιο, της **Μαρίας Καλφοπούλου** για τους νεοπρόσφυγες Ποντίους, του **Αντώνη Διαλεκτάκη** για την αγροτική οικονομία, του **Σεντεντήν Κόντε**, του **Γιώργου Καραμπελιά**, για τις μειονότητες, του **Χάρη Ναξάκη**, για τα ΕΟΚικά κονδύλια στη Θράκη, του **Χρήστου Κόλλια** για το ρόλο του στρατού στην ανάπτυξη της περιοχής.

Ο **Κώστας Μοράρος** και ο **Δημοσθένης Δούκας** δεν έγραψαν μόνο για την εκπαίδευση (ο πρώτος μαζί με τον **Π. Σωτηρόπουλο**) και τον πολιτισμό της περιοχής αντίστοιχα, αλλά συνέβαλαν και στην συνολική διαμόρφωση του αφιερώματος.

Ο **Θανάσης Μουσόπουλος** παρουσιάζει την περιοχή, μέσα από μια "ξενάγηση στο διαχρονικό μουσείο της Θράκης". Η **Μίνα Μαχαιροπούλου** παρουσιάζει το ***Κέντρο Λαϊκών Δρώμενων της Κομοτηνής***, και τη «γιορτή της Μπάμπως». Ο **Ομέρ Χαμδή** μιλάει για "την δυσκολία να είσαι Πομάκος σήμερα", ενώ για την θρησκευτικότητα των μουσουλμάνων γράφει ο επ. καθ. του ΑΠΘ **Ευστράτιος Ζεγκίνης**. Ο **Κώστας Καραϊσκος** γράφει για τους Ρώμα. Ο **Μιχάλης Χαραλαμπίδης** παρουσιάζει την ιδέα της Ρωμανίας και ο **Πρόδρομος Εμφιετζόγλου** μιλάει για τη δραστηριότητα και τις αντιλήψεις του. Ο **Γιάννης Κουριανίδης**, παρουσιάζει τον Τύπο της περιοχής, ο **Κώστας Ποϊραζίδης** μας ξεναγεί στο φυσικό περιβάλλον της Θράκης, η **Σοφία Τοπαλίδου** αναφέρεται στην «ενισχυτική διδασκαλία στα Πομακοχώρια» και ο **Τάσος Χατζηαναστασίου** στην Εθνική Αντίσταση, 1941-44, στη Θράκη. Τέλος μέλη του «***Ομίλου Φίλων Νίκου Ράπτη***», μιλάνε για τις δραστηριότητές του, ενώ η **Νάσια Παναγούλια** ετοίμασε τις παρουσιάσεις βιβλίων για τη Θράκη.

Το αφιέρωμα οφείλει πολλά στον **Πρόδρομο Εμφιετζόγλου**, στον **Θεόδωρο Αργυρούδη**, του «Ταμείου Θράκης» και τον **Αντώνη Λιάπη**, της «Θρακικής Εταιρείας», τον **Φάνη Μαλκίδη** από την Αλεξανδρούπολη ενώ οι «εκδόσεις Σύνολο» και η **Μαρία Καρατάσου** μας παραχώρησαν ευγενώς τις φωτογραφίες του **Νίκου Δεσύλλα.**

Τέλος ο **Αντώνης Σπυρόπουλος** έκανε τη σελιδοποίηση και την επιλογή των φωτογραφιών.

εγκαταλειφθεί η λογική των αρπακτών και φασονατζήδικου.

5. Είναι προφανές πως αποφασιστικής σημασίας είναι το θέμα των **μειονοτήτων**. Ως προς αυτό είναι ανάγκη να εφαρμοστεί μια πολιτική ισονομίας και σεβασμού των δικαιωμάτων από τη μία, καθώς και σταδιακού εξοβελισμού του αρνητικού ρόλου του Τουρκικού Προξενείου. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων σημαίνει και απόρριψη της ***ταύτισης*** των ρόμα και των Πομάκων με τους τουρκογενείς, την οποία προώθησε μέχρι σήμερα η ελληνική πολιτεία, καθώς και επιμονή στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης της κάθε μειονότητας στη γλώσσα της και στα ελληνικά, έτσι ώστε να αναπτυχθεί τόσο η ιδιαίτερη ταυτότητα της κάθε μιας όσο και η ένταξή τους στην τοπική κοινωνία. Και προς αυτήν την κατεύθυνση μόλις τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει να γίνονται κάποια πράγματα, με πρωτοβουλίες αρχικά των ίδιων των πολιτών, τις οποίες καθυστερημένα και μετά βίας παρακολουθεί η ελληνική πολιτεία. Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στη δράση του ***ΠΑΚΕΘΡΑ*** και του ***Ταμιείου Θράκης***, στην εκπαίδευση στα Πομακοχώρια της Ξάνθης, της ***Θρακικής Εταιρείας*** στην Κομοτηνή, και της δουλειάς που έχει γίνει από *το* ***Κέντρο Λαϊκών Δρώμενων***, της ανάπτυξης πολιτιστικών κέντρων των ρόμα, τέλος της σημαντικής δουλειάς του Πρόδρομου Εμφιετζόγλου για την έκδοση Ελληνο-Πομακικού ***Λεξικού*** και ***Αλφαβηταρίου*** (που ακολούθησε στη συνέχεια και ο στρατός), τέλος, της πρόσφατης έκδοσης Πομακικής εφημερίδας με ελληνικούς χαρακτήρες[9].

9. Και όμως την ίδια στιγμή η κα Φραγκουδάκη ανέλαβε να διαμορφώσει προτάσεις για την εκπαίδευση των μειονοτήτων !

Δ. Η Ελλάδα στο σταυροδρόμι, η Θράκη στο προσκήνιο

Η Ελλάδα -και το γνωρίζουμε όλοι- ή θα αλλάξει ή θα συρρικνωθεί και θα εξαφανιστεί ως διακριτός πολιτισμός. Εδώ, στη Θράκη, στο Αιγαίο, στην Κύπρο, δεν δίνεται απλώς η μάχη για τη Θράκη, τη Μυτιλήνη ή την Κύπρο. Δίνεται η *τελευταία* μεγάλη μάχη του ελληνισμού. Δίνεται η μάχη της *ανάκαμψης* ύστερα από μια συρρίκνωση που διαρκεί ήδη εβδομήντα-πέντε χρόνια και κινδυνεύει να λάβει απαγορευτικές για την επιβίωσή μας διαστάσεις.

Και πάντα στις στιγμές που κρίνονται οι πολιτισμοί, όλες οι αντιθέσεις και όλες οι δυνατότητες κρίνονται στην περιφέρεια, στις limes, εκεί που η αμφισβήτηση της υπόστασης παίρνει τις πλέον δραματικές και πιεστικές διαστάσεις. Η πρόκληση πρέπει να απαντηθεί εκεί όπου η αμφισβήτηση αφορά την ίδια την υπόσταση. Εδώ θα κριθεί εάν ή Ελλάδα θα ανασυγκροτήσει τον ιστορικό της χώρο, των Βαλκανίων και του Ευξείνου, εδώ θα κριθεί εάν θα απορρίψει το παρασιτικό μοντέλο της ένταξης στη Δύση και θα ξανασυναντήσει τη γεωγραφία της. Εδώ στη Θράκη, στα σύνορα των συνόρων θα πρέπει να απαντηθεί η πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα. Γι' αυτό και τονίζουμε πως *η Θράκη αποτελεί συμπύκνωση της μοίρας του ελληνισμού*.

Η πρόκληση που αντιμετωπίζουμε σαν χώρα, η πρόκληση που αντιμετωπίζει η Θράκη, συνίσταται στα εξής σημεία:

Α. Στην υπεράσπιση της *εθνικής κυριαρχίας*. Και προφανώς η Θράκη είναι ένα βασικό μέτωπο μιας τέτοιας μάχης.

Β. Στην επανασύνδεση με τον *ιστορικό* μας χώρο. Στην επανασύνδεση με το όραμα του Ρήγα. Και από πού αλλού μπορούμε να ξεκινήσουμε, αν όχι από την θρακιώτικη «πλατφόρμα»;

Γ. Τέλος, στην επανασύνδεση με την *διαδρομή* του ελληνισμού -και πού αλλού μπορεί να γίνει αυτή αν όχι εδώ, στη Θράκη, στο χωνευτήρι όλων των φυλών και λαλιών του ελληνισμού: Ο Πόντος συναντά τον Ανατολικοθρακιώτη, τον Ρομά, τον Πομάκο απόγονο των αρχαίων Θρακών, τον Μικρασιάτη, τον νεοπρόσφυγα από την Γεωργία, τον Ελλαδίτη επήλυδα, τον Αθηναίο φοιτητή.

Λένε πολλοί φίλοι στη Θράκη: Πλουτίσαμε με υποσχέσεις. Ας μας αφήσει η Αθήνα (και αυτό τείνει να συμπεριλάβει όλη την υπόλοιπη Ελλάδα) ήσυχους να προχωρήσουμε μόνοι μας. Αυτό το ξέσπασμα της οργής είναι κατανοητό αλλά δεν μπορούμε να το συμμεριστούμε. Η Ελλάδα *δεν* μπορεί να εγκαταλείψει τη Θράκη. Όχι απλώς γιατί χωρίς αυτήν θα είναι ακρωτηριασμένη, αλλά γιατί, όπως προσπαθήσαμε να δείξουμε, *συμπυκνώνει* την ίδια της την υπόσταση. Κατά συνέπεια, επειδή *εδώ* χτυπάει η καρδιά της Ελλάδας, οφείλει *εδώ* να μεταβάλει την ύπαρξή της από ένα Αθηνοκεντρικό μίζερο Ελλαδιστάν σε μια σύγχρονη και δυναμική χώρα.

Αν φανταστούμε ότι ή Αθήνα του 1940 με πληθυσμό γύρω στο εκατομμύριο ακολουθούσε τη φυσική της αύξηση, θα έφθανε σήμερα το 1.3, εκ. Και η Θράκη αν ακολουθούσε τη φυσική της αύξησ, θα έφτανε τις 550 χιλ. πληθυσμό με ότι αυτό μπορεί να σημαίνει στο επίπεδο της ανάπτυξης, του πολιτισμού, με ότι μπορεί να σημαίνει για την άμυνα, το μειονοτικό κ.λπ. Είναι *υποχρέωση* της Ελλάδας, είναι υποχρέωση του κράτους των Αθηνών, αλλά και όλων των Ελλήνων, *εδώ και τώρα* να αποδώσουν τα οφειλόμενα στη Θράκη. Εδώ και τώρα όχι απλώς να πάψει να εμποδίζει την ανάπτυξη της Θράκης, αλλά να καλύψει μέσα σε ελάχιστα χρόνια το κενό που δημιούργησε, γιατί πλέον δεν χωράνε ψέματα.

Ελπίζουμε να έχουμε δώσει μια πρώτη απάντηση στο ερώτημα: *προς τι η ενασχόληση με τη Θράκη*; Σε αυτή τη χώρα-σύνορο που μοιραζόμαστε όλοι, *εδώ*, στο σύνορο του συνόρου στη Θράκη, θα παιχτεί η μοίρα του ελληνισμού. *Εδώ*, στο σύνορο. ❑

Ξενάγηση στο διαχρονικό Μουσείο της Θράκης

του Θανάση Μουσόπουλου*

Όπως φανταζόμαστε τη Ρωμανία, γιατί να μη φανταστούμε και ένα **Διαχρονικό Μουσείο Θράκης**. Έτσι, χωρίς ερωτηματικό επιτακτικά.

Είναι φανταστικό ως πορεία έμπνευσης, πραγματικό στο μυαλό.

Το **Διαχρονικό Μουσείο Θράκης** βρίσκεται στα παράλια του Θρακικού Πελάγους, κοντά στα Άβδηρα, στην πατρίδα του Πρωταγόρα και του Δημόκριτου.

Η **πρώτη** μεγάλη αίθουσα δείχνει την έκταση που κατά εποχές κατείχε η Θράκη. Ο πρώτος χάρτης παρουσιάζει τη Θράκη στα **προϊστορικά** χρόνια: είναι η περιοχή βόρεια του Ολύμπου, ως το Δούναβη και τον Εύξεινο Πόντο. Ο **δεύτερος** χάρτης δείχνει πως στους **κλασικούς** χρόνους η Θράκη περιορίζεται ανάμεσα στο Δούναβη, Εύξεινο, Βόσπορο, προποντίδα-Θρακικό πέλαγος ως το Στρυμόνα (και από τον 4ο πχ αι. ως το Νέστο). Οι επόμενοι χάρτες δείχνουν τη Θράκη στα **ρωμαϊκά** χρόνια νότια του Αίμου, που στα βυζαντινά έχει ως κέντρο το Βυζάντιο – την Κωνσταντινούπολη. Ο τελευταίος, πιο συρρικνωμένος χάρτης είναι του αιώνα μας, **τρίχρωμος**: νοτιοδυτική Θράκη (Ελληνική), Βόρεια Θράκη (Βουλγαρική), Ανατολική Θράκη (Τουρκική). Νοερά, όμως, η Θράκη ως πολιτιστικός χώρος είναι ενιαίος. Στο Μουσείο γίνονται αναφορές και αναγωγές στο ενιαίο, επικεντρώνεται όμως το ενδιαφέρον της μελέτης στην περιοχή ανάμεσα στο Νέστο και στον Έβρο, στη νοτιοδυτική Θράκη.

Έτσι στη **δεύτερη** αίθουσα παρουσιάζεται η **φύση** της Θράκης, βουνά, ποτάμια, λίμνες, βιότοποι, χλωρίδα και πανίδα. Δεσπόζει η οροσειρά της Ροδόπης, ακολουθεί η μεγάλη μακρόστενη πεδιάδα της Θράκης και φτάνουμε στις θαλάσσιες ακτές με το δέλτα του Νέστου και του Έβρου, με χειμαρροπόταμους τον Κόσυνθο, τον Κομψάτο, Φιλιουρή και Τρανό, τη λίμνη Βιστονίδα, τη Λάφρα, τη Λαφρούδα, τη λίμνη Μητρικού, στο βάθος τη νήσο Σαμοθράκη.

Δάση οξιάς, δρυός και πεύκης, πανίδα πλούσια: πέρδικες, λαγοί, αλεπούδες, λύκοι, αγριογούρουνα, αρκούδες, ασβοί. Και στους υδροβιότοπους είδη σπάνια και θαυμαστά, με ποιητικά ονόματα: Αγκαθοκαλημάνα, Καλαμοκανάς, Καστανόχηνα, κολχικός φασιανός, καπακλής, Βαλτόπαπια, Νανόχηνα, Ροδοπελακάνος, λεπτομύτα, θαλασσαετός, ψαραετός. Μυστικοί κώδικες δένουν τη φύση της Θράκης με την αρχαιότητα του ανθρώπινου είδους. Και οι κάτοικοι με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την υλοτομία και την αλιεία σε ποτάμια, λίμνες και θάλασσα, αυτήν τη μυστική γλώσσα της θρακικής φύσης χιλιάδες χρόνια ψιθυρίζουν με δέος.

Στις **επόμενες αίθουσες** βλέπουμε τον άνθρωπο και τα έργα του. **Πρώτη** η αίθουσα της Προϊστορίας. Στην είσοδο, σε μια μεγάλη επιγραφή, το απόσπασμα του Ηροδότου «Θρηίκων σε έθνος μέγιστον εστί μετά γε Ινδούς πάντων ανθρώπων». Και αμέσως μετά, ο **παλαιολιθικός** άνθρωπος (10.000 – 7.000 π.Χ.) με τα λίθινα εργαλεία που τον βοηθούσαν, καθώς ήταν νομάς και τροφοσυλλέκτης. Στη συνέχεια ο άνθρωπος της **νεολιθικής** περιόδου (4.500 – 3.000 π.Χ.), με τα ευρήματα της Παραδημής, που δείχνουν πως τώρα ήταν καλλιεργητής και παραγωγός της γης, μόνιμων οικισμών δημιουργός.

Της περιόδου **χαλκοκρατίας** (3.000 –1.050), αγγεία και θρακικές ακροπόλεις της Εργάνης μαρτυρούν τα μαρτύρια των κατοίκων της περιοχής, που γύρω στα 2000 π.Χ. δέχονται επιδρομές από νέα ινδοευρωπαϊκά φύλα. Γύρω στα 1100 π.Χ. άρχισε η κάθοδος και εγκατάσταση θρακικών φύλων.

Μια μικρή αίθουσα βρίσκεται ανάμεσα στην Προϊστορική και στην κλασική, η αίθουσα της πρώιμης εποχής του **σιδήρου** (1050 –650 π.Χ.). Κείμενα του Ομήρου και του Ηροδότου, μαζί με τις προτομές τους στολίζουν την αίθουσα, ενώ υπομνηματίζεται με ευρήματα το επίπεδο του πολιτισμού, η γένεση και η διαμόρφωση της θρησκείας και της μυθολογίας. Οι τάφοι –μεγαλιθικά μνημεία της Ρούσσας- η κεραμική, τα φρούρια στα υψώματα της Ροδόπης, οι βράχοι με τα εγχάρακτα σχέδια, χίλια δυο άλλα, δίνουν μια αποσπασματική αλλά σημαντική εικόνα για τη Θράκη. Στο άμεσο μέλλον αυτή η αίθουσα του Μουσείου θα μεγαλώσει. Οι αίθουσες της Ιστορικής περιόδου. Τον 7ο αιώνα π.Χ. Έλληνες άποικοι από τον αιγιακό χώρο (νησιά και μικρασιατικά παράλια) ιδρύουν αποικίες: Άβδηρα, Δίκαια, Στρύμη, Μαρώνεια, Ορθαγορία, Μεσημβρία, Ζώνη, Δρυς, Σάλη, Τέμπυρα, Χαράκωμα, Σαμοθράκη.

Οι άποικοι **συγκρούονται** με τους ντόπιους αλλά τελικά συμ-

βιώνουν και από κοινού προχωρούν στο διάβα του χρόνου. (Τα Άβδηρα και η Μαρώνεια, μάλιστα, έχουν συνεχή παρουσία από την ίδρυσή τους, γι' αυτές υπάρχουν ειδικές αίθουσες).

Οι άποικοι βρήκαν στη Θράκη πολύτιμα μέταλλα, ξυλεία για κατασκευή πλοίων και σπιτιών, χωράφια εύφορα, βοσκοτόπια, αλιεύματα. Η εμπορική και οικονομική δραστηριότητα εκφράστηκε μέσα από έργα τέχνης και πολιτισμού. Στην **1η αίθουσα** της Ιστορικής Περιόδου επιτύμβια, αγάλματα, αγγεία, ειδώλια, κοσμήματα και νομίσματα φανερώνουν την εξάπλωση του ελληνικού πολιτισμού στη Θράκη. Ο Ηρόδοτος, που αναφέρεται στους Θράκες, δίνει πληροφορίες για τον τρόπο ζωής τους. Πίνακες και χάρτες παρουσιάζουν την έκταση και τη δράση των Κικόνων, Βιστόνων, Σαπαίων, Οδρυσών.

Στη **2η Αίθουσα** της Ιστορικής περιόδου, παρακολουθούμε την κυριαρχία του Φιλίππου Β' (350 π.Χ.) και την παρουσία των Μακεδόνων και τη Ρωμαιοκρατία (το 46 μΧ η Θράκη έγινε ρωμαϊκή επαρχία). Οι Μακεδόνες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού. Χτιστοί τάφοι Μακεδονικού τύπου, με δρόμο, προθάλαμο και θάλαμο, σ' όλη την έκταση της νοτιοδυτικής Θράκης πιστοποιούν το ρόλο αυτό. Της ρωμαϊκής παρουσίας ίχνη είναι οι πόλεις Τόπειρος, Τραϊανούπολη, Πλωτινόπολη, Αδριανούπολη και, βέβαια, η περίφημη Εγνατία. Ο εξελληνισμός της Θράκης ολοκληρώνεται. Όλες οι επιγραφές είναι στα ελληνικά.

Στην αίθουσα της Βυζαντινής Θράκης υπάρχουν ευρήματα από αρχαίες και ρωμαϊκές πόλεις που συνεχίζουν τη ζωή τους και στα βυζαντινά χρόνια. Επί χίλια έτη η Θράκη, όντας ο κορμός του κράτους του Βυζαντίου, ήταν το **κέντρο του κόσμου**. Στην ορεινή περιοχή της Ροδόπης βυζαντινοί οικισμοί, κάστρα, γεφύρια, εκκλησίες και μοναστήρια – το Παπίκιον Όρος, η μοναστική πολιτεία της Θράκης– η Παναγία Κοσμοσώτειρα του 1152 στις Φέρες, το Διδυμότειχο και το κάστρο του Πυθίου δείχνουν τη βυζαντινή Θράκη, που πρώτη στην Ευρώπη δέχτηκε το Χριστιανισμό. Εκτός από τις εικόνες και τα αντικείμενα χριστιανικής λατρείας, κεραμικά σκεύη καθημερινής χρήσης και νομίσματα θυμίζουν τη χιλιόχρονη δόξα της Θράκης, από το 330 μ.Χ ως τα μέσα του 14ου αιώνα.

Η επόμενη αίθουσα παρουσιάζει τη Θράκη της **Υστεροβυζαντινής** περιόδου και της Οθωμανικής κυριαρχίας.

Στην αρχή έχουμε τα τεκμήρια της Φραγκοκρατίας (1204 – 1261) και ενδοβυζαντινών συρράξεων (1321-1354) και της παράλληλης διείσδυσης των Οθωμανών. Η περίοδος αυτή των εκατό χρόνων πριν από την άλωση της Κωνσταντινούπολης αλλοιώνει τον εθνογραφικό χάρτη της περιοχής, με την εγκατάσταση στην ευρύτερη ενδοχώρα χερσονήσου του Αίμου Οθωμανών και τον εξισλαμισμό ντόπιων χριστιανικών πληθυσμών. Στη Θράκη εκτός από τους Ελληνικούς Χριστιανικούς πληθυσμούς, έχουμε τους Μουσουλμάνους Οθωμανούς επήλυδες, τους Πομάκους παλιούς Θρακιώτες και τους Ρωμά, κι ακόμη Αρμένιους, Εβραίους, Βαλκάνιους που στην αχανή χωρίς σύνορα οθωμανική αυτοκρατορία μπορούν και μετακινούνται.

Η γέφυρα Κομψάτου Ροδόπης, Άλμπουμ Νίκου Δεσύλλα.

Η Θράκη γίνεται ένα χωνευτήρι γλωσσών, θρησκειών, πολιτισμών. Τα τεκμήρια της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής οργάνωσης (συντεχνίες, δημογεροντίες, κοινότητες) αντανακλώνται στην πολιτιστική συγκρότηση των ομάδων και στην ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού.

Περιγραφές του P. Belon, Bertrundon de la Broquière, του Τζοβάν Μαρία Αντζολέλλο, του Robert de Dreux και του Εβλιά Τσελεμπή δείχνουν τη Θράκη της οθωμανικής κατοχής. Κείμενα τους υπομνηματίζονται από ήθη και έθιμα, φορεσιές, σπίτια και οικισμούς, εκκλησίες, μοναστήρια και τζαμιά, μουσικές και χορούς απ' όλες τις μεριές της Θράκης.

Σε ξεχωριστή πτέρυγα της μεγάλης αυτής αίθουσας, παρουσιάζεται ο **οικιστικός πλούτος** της Θράκης. Σπίτια αγροτικά και αστικά, μέγαρα, χάνια, μαγαζιά, καπνεργοστάσια και κουκουλόσπιτα, σε μοντέλα παρουσιασμένα, φτιάχνουν τις μικρές και μεγάλες πόλεις και οικισμούς της Θράκης. Εκκλησίες με τέμπλα και εικόνες λαϊκής τέχνης, βρύσες και προσκυνήματα, παζάρια και πλατείες παριστούν τη Θράκη του 18ου-19ου αιώνα, όπου η Θρακική Αναγέννηση. Έμποροι και τεχνίτες γυρνούσαν την Ευρώπη και έφερναν τις ιδέες του διαφωτισμού. Και δίπλα οι γυναίκες να παίζουν ρόλο στη ζωή. Όλα αυτά ζωντανεμένα με παραστάσεις, εικόνες και ηχητικά ακούσματα.

Και φτάσαμε στην αίθουσα του **Λόγου**, του λαϊκού και του λόγιου.

Πρώτα υπάρχουν αρχαία ντοκουμέντα για τη Θράκη, κείμενα του Ομήρου, του Ησιόδου, του Αρχίλοχου, του Τυρταίου, του Αλκαίου, του Πίνδαρου, των μεγάλων τραγικών Αισχύλου, Σοφοκλή, Ευριπίδη, του κωμικού Αριστοφάνη. Ακόμη των Ιστορικών, που γνώρισαν τη Θράκη, Ηροδότου και Θουκυδίδη, και των νεότερων, Ξενοφώντα, Στράβωνα, Αρριανού. Στη συνέχεια στοιχεία από τη ζωή και το έργο των μεγάλων θρακιωτών δημιουργών της αρχαιότητας (όπως Ανακρέων, Δημόκριτος, Πρωταγόρας, Αριστοφάνης ο Βυζάντιος, Αρίσταρχος ο Σαμόθραξ, Διονύσιος ο Θράξ, Ευμένης, Ιερώνυμος).

Στα χρόνια της βυζαντινής οικουμένης ανάγεται η **ρίζα** της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Τραγούδια και παραμύθια στα ελληνικά και πομάκικα μας δένουν με τα ηρωικά εκείνα χρόνια. Παραλογές, μοιρολόγια, παραμύθια, αινίγματα, παραδόσεις και διάφορα δρώμενα και έθιμα θεατρικής υφής (**Αναστενάρια**, **Καλόγερος**) οδηγούν από τα διονυσιακά της αρχαίας Θράκης στα χρόνια

της οθωμανικής κατοχής. Το μαγικό σκοινί του Διονύσου, του Βυζαντίου και της σύγχρονης θρακικής λαϊκής ψυχής.

Η λογοτεχνία του τέλους του 19ου αιώνα εκφράζεται από δυο κολοσσούς: Γεώργιο Βιζυηνό από την Ανατολική Θράκη και Κώστα Βάρναλη από την Ανατολική Ρωμυλία – Βόρεια Θράκη.

Κοντά στα τεκμήρια της παρουσίας τους, το οπτικό και ηχητικό υλικό, υπάρχουν στοιχεία για τους νεότερους Θρακιώτες δημιουργούς: Κώστα Θρακιώτη, Τριαντάφυλλο Πίττα, Μενέλαο Λουντέμη, Γ.Σ Στογιαννίδη, Έφη Πανσελήνου, Πολύδωρο Παπαχριστοδούλου, Κατίνα Βεΐκου-Σεραμέτη, Στέφανο Ιωαννίδη με τα «Θρακικά Χρονικά» κοντά στα πολλά άλλα.

Η επόμενη αίθουσα θα μπορούσε να ονομαστεί ο Θρακικός πολιτισμός σήμερα – η **επιβίωση**. Αλλά δεν υπάρχει. Ο Καρ. Δοϊτσίδης, ο Χρ. Ανδονίδης, η Ελ. Φιλιππίδου, τα λαογραφικά μουσεία της Θράκης και πολλοί ερασιτέχνες λαογράφοι μπορούν να επιλέξουν τα καλύτερα «ζωντανά» κομμάτια της λαϊκής θρακικής ψυχής. Χαλκουργοί, ρωμά που πλέκουν καλάθια και πανέρια, κεντήτρες χριστιανές και πομάκισσες, παραμυθούδες και παραμυθάδες.

Η επόμενη αίθουσα του Διαχρονικού Μουσείου Θράκης δείχνει φοιτητές και φαντάρους στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και στο Τέταρτο Σώμα Στρατού. Το πρόσωπό τους φωτογραφίζει τη **Θράκη του αύριο**, όπου η χερσόνησος του Αίμου θα ζωντανεύει τη χάρτα του Ρήγα. Στα μπαρ και στις σκοπιές, στα Αναγνωστήρια και στα ΚΨΜ της Θράκης, τα παιδιά ζωγραφίζουν την τρισχιλιόχρονη της Θράκης παρουσία. Οι τρεις τελευταίες αίθουσες του Διαχρονικού Μουσείου Θράκης είναι αφιερωμένες στα Άβδηρα, στη Μαρώνεια και στη Σαμοθράκη.

Η αίθουσα **Αβδήρων** παρουσιάζει την ασταμάτητη πορεία από τον αποικισμό των Κλαζομενίων (656πΧ) και των Τηίων ως τις μέρες μας. Με έμβλημα το γρύπα και πολιούχο θεό τον Απόλλωνα, με τους ναούς και το θέατρο, τα αγγεία, ειδώλια και κοσμήματα της αρχαίας εποχής. Η σαρκοφάγος κλαζομενιακού τύπου με παράσταση της ενέδρας του Τρωίλου δεσπόζει. Η βυζαντινή κόρη της Πολύστυλον, οχυρωμένη, δίπλα στη θάλασσα, με ναούς και οκτάπλευρο βαπτιστήριο δείχνει ότι στα χρόνια τα βυζαντινά η πόλη ήταν ακμαία. Κι όταν ήρθαν χρόνοι δύσκολοι, οι κάτοικοι τα μάζεψαν και κτίσανε την κόρη του Πολύστυλου, με τ' όνομα Μπουλούστρα, πιο μέσα για το φόβο των πειρατών. Εκκλησίες, σχολεία, αρχοντικά, αλλά και τραγούδια και παραδόσεις, θυμίζουν τα χρόνια της οθωμανικής κατοχής, που στ' Άβδηρα Οθωμανός δεν κατοίκισε.

Ανάλογη είναι και η αίθρια της **Μαρώνειας**. Άποικοι από τη Χίο ίδρυσαν την πόλη στις πλαγιές του Ίσμαρου τον 7ο π.Χ. αιώνα. Η γεωργία, η κτηνοτροφία, το εμπόριο, η ναυτιλία συντέλεσαν στην ανάπτυξή της. Και εδώ γεννήθηκαν συγγραφείς (Σωτάδης, Ηγεσίας) και ζωγράφοι (Αθηνίων) αλλά δεν έφτασαν σε φήμη τους Αβδηρίτες. Τείχη, σπίτια, ιερό, το θέατρο της Μαρώνειας είναι υπολείμματα της κλασικής εποχής. Η πόλη αυτή και στα βυζαντινά χρόνια, με το ίδιο όνομα, συνεχίζει την παρουσία της. Αίθριο βασιλικής, ψηφιδωτά δάπεδα, τοιχογραφίες, εκκλησίες της βυζαντινής και υστεροβυζαντινής περιόδου δείχνουν την ακμή της πόλης.

Όπως οι Αβδηρίτες, έτσι και οι Μαρωνίτες, λόγω των πειρατικών επιδρομών εγκαταλείπουν τα παράλια και στα χρόνια της οθωμανικής κατοχής κτίζουν την πόλη τους στο εσωτερικό. Η πόλη το 19ο αιώνα χάρη στην εμπορία καπνού ακμάζει. Αρχοντικά, εκκλησίες, κρήνες, σχολεία το δείχνουν και σήμερα.

Η Αίθουσα της **Σαμοθράκης**, μιας από τις θρακικές Σποράδες, στο κέντρο έχει ένα κενό βάθρο που περιμένει επιτακτικά τη Νίκη της από το Λούβρο. Θρησκευτικό κέντρο με τη λατρεία των Μεγάλων Θεών και τα Καβείρια Μυστήρια, το Ιερό των θεών, και στα Βυζαντινά χρόνια, με λιγότερη ακμή, αλλά βυζαντινές εκκλησίες που τώρα ανασκάπτονται. Πύργοι στην Παλαιόπολη και στη Χώρα είναι δείγματα της κυριαρχίας των Γατελούζων στη Σαμοθράκη. Στον αγώνα του 1821 καταστρέφεται, αλλά ανασταίνεται και στα τέλη του 19ου αιώνα αναπτύσσεται. Εκκλησίες, σχολεία, σπίτια, μαγαζιά δείχνουν την ανάπτυξη του μοναχικού νησιού της Θράκης.

Η τελευταία αίθουσα του Μουσείου είναι αφιερωμένη στη Θράκη του 21ου αιώνα. Δείχνει ένα σχολείο όπου τα παιδιά διδάσκονται όλα αυτά, το μάθημα γίνεται μέσα στο Διαχρονικό Μουσείο Θράκης. Από το Μουσείο αυτό περνούν υποχρεωτικά όλοι οι κάτοικοι της χώρας τούτης. Να μην πω, ότι δίνουν εξετάσεις στην καθημερινή τους ζωή. Κατά περιόδους από το Μουσείο περνούν όλοι οι λαοί της Χερσονήσου του Αίμου, να πουν τις εντυπώσεις τους στο βιβλίο επισκεπτών.

Στο Μουσείο παρουσιάζονται όλες οι εγκαταστάσεις που πραγματοποιήθηκαν για την Ολυμπιάδα 2004 στη Θράκη – γήπεδα, αθλητικά κέντρα, ολυμπιακό χωριό. Ακόμη οδικοί άξονες που ενώνουν την Εγνατία με τη Βαλκανική ενδοχώρα. Πολιτιστικά κέντρα, συντηρημένα τα αρχαία θέατρα Αβδήρων και Μαρώνειας, το επανιδρυμένο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Η αίθουσα αυτή είναι η πιο μεγάλη και η πιο χρήσιμη του Διαχρονικού Μουσείου Θράκης. Αν δεν υπάρχει αυτή, το άλλο μουσείο καταρρέει. Λογοτέχνες, μουσικοί, ζωγράφοι, που ζουν στη Θράκη, άλλοι πνευματικοί άνθρωποι διαδηλώνουν για να κτισθεί η μεγάλη αίθουσα του Διαχρονικού Μουσείου Θράκης. Θα τους ακούσουν; Όλοι οι Έλληνες πρέπει να φωνάξουν...

Πρωτοχρονιά 1998

**Ο Θανάσης Μουσόπουλος είναι φιλόλογος και συγγραφέας. Ζει μόνιμα στην Ξάνθη*

Η γεωργική ανάπτυξη της Θράκης

του Αντώνη Διαλεκτάκη*

Η Θράκη έχει σημαντικούς φυσικούς πόρους έδαφος, κλίμα, υδάτινους πόρους, γεωθερμικά πεδία, αξιόλογη γεωγραφική θέση και φυσικό περιβάλλον. Όλα αυτά αξιοποιούμενα σωστά θα μπορούσαν να συμβάλουν στη γεωργική ανάπτυξη της περιοχής. Για να αντιληφθεί όμως κανείς την υφιστάμενη γεωργική κατάσταση, θα πρέπει να παρουσιάσουμε ορισμένα γενικά στατιστικά στοιχεία.

Οργάνωση της γεωργικής παραγωγής

Τα στοιχεία των παρατιθέμενων πινάκων και οι υπάρχουσες αροτριαίες καλλιέργειες στη Θράκη (σιτηρά, βαμβάκι, ζαχαρότευτλα, καπνά κ.λπ), οι οποίες δεν είναι δυναμικές, αποτυπώνουν την κρίση της Αγροτικής Οικονομίας της Θράκης, που έχει σαν αποτέλεσμα το κατά κεφαλή αγροτικό εισόδημα της Θράκης να βρίσκεται κοντά στο 50% του μέσου εισοδήματος της χώρας.

Από τα ανωτέρω γίνεται λοιπόν αντιληπτό πόσο επηρεάζεται η οικονομία και ο πολιτισμός της Θράκης σε σύγκριση με αντίστοιχα μεγέθη σε εθνικό επίπεδο. Όταν το 60% του πληθυσμού της περιοχής της Θράκης έχει αγοραστική δύναμη μικρότερη του 50% της υπόλοιπης χώρας και όταν αυτό συνδυασθεί με τις ιδιαιτερότητες της περιοχής και τα προβλήματά της, τότε φαίνονται οι πραγματικές διαστάσεις του θέματος, που είναι βέβαια, όπως όλοι γνωρίζουμε, απελπιστικές.

Και όμως όλα αυτά τα προβλήματα δεν θα υπήρχαν, αν η Θράκη είχε αξιοποιηθεί ***κατάλληλα***, με βάση τις γεωργικές της δυνατότητες. Και επανέρχομαι τώρα στους φυσικούς πόρους που μπορούν να αναπτύξουν την Θράκη οικονομικά, αναδιαρθρώνοντας τη γεωργία.

1) Γονιμότητα εδάφους: είναι γνωστό από τους αρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα, ότι οι στρεμματικές αποδόσεις της Θρακικής γης σε όλες τις υφιστάμενες καλλιέργειες είναι από τις μεγαλύτερες σε όλη την Ελλάδα.

2) Η Θράκη έχει ένα πολύ καλό μικροκλίμα που για τους νεώτερους μέχρι τα τελευταία χρόνια δεν ήταν γνωστό, αν και οι αρχαίοι Έλληνες το γνώριζαν πολύ καλά, όπως μας αναφέρει ο Αθήναιος (7.351). «Εν Μαρωνεία δε έφη ου γίγνεσθαι έαρ, αλλ' αλέαν». (Στη Μαρώνεια δεν υπάρχει άνοιξη αλλά καύσωνας).

Αναφέρω χαρακτηριστικά ότι τα κλιματολογικά της Θράκης, αν εξαιρέσουμε το βόρειο τμήμα του Νομού Έβρου, είναι περίπου τα ίδια και καλύτερα από αυτά του Νομού Ημαθίας (περιοχή Κατερίνης) από έρευνα που έκανα πριν από δέκα χρόνια συγκρίνοντας τα μετεωρολογικά στοιχεία των τελευταίων σαράντα χρόνων των δυο περιοχών.

Τούτο οφείλεται:

α) Στην Οροσειρά της Ροδόπης που σαν φυσικός ανεμοθραύστης αποτελεί προστατευτικό φραγμό κατά των βορείων ψυχρών ανέμων.

β) Στο Αιγαίο Πέλαγος.

Ο Συνδυασμός αυτός των δυο φυσικών παραγόντων δημιουργεί το μικροκλίμα της περιοχής που έχει ως αποτέλεσμα να έχουμε ήπιους χειμώνες και καλοκαίρια δροσερά.

3) Υδάτινοι Πόροι: Είναι εγκληματικό να μην αξιοποιούνται οι άφθονοι υδάτινοι πόροι της περιοχής και να χύνονται δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα νερό στη θάλασσα και γι' αυτό το λόγο αρδεύεται μόνο το 30% των καλλιεργούμενων εκτάσεων από τις οποίες μόνο το 20% αρδεύεται συστηματικά μέσω συλλογικών δικτύων.

4) Γεωθερμία

Η περιοχή της Θράκης διαθέτει ένα αξιόλογο γεωθερμικό πεδίο, στο Νομό Ξάνθης (Εράσμιο- Ν. Κεσσάνης) στο Νομό Ροδόπης (Λίμνη Μητρικού – Σάπες) στο Νομό Έβρου (Αρίστηνο – Τυχερό) το οποίο γεωθερμικό πεδίο μπορεί να αξιοποιηθεί σε θερμοκήπια παραγωγής κηπευτικών και ανθέων, καλλιέργειας σπαραγγιών, ξήρανσης κηπευτικών, ιχθυοκαλλιέργειας κ.λπ.

5) Γεωγραφική θέση:

Η Θράκη μπορεί να γίνει για τις βαλκανικές χώρες: όπως π.χ. τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία αλλά και για τις χώρες του Ευξείνου Πόντου, αυτό που είναι σήμερα η Κρήτη και η Νότιος Ελλάδα σε κηπευτικά εποχής και εκτός εποχής για την Ελλάδα και την ΕΟΚ.

Ενδεικτικά αναφέρω εδώ ότι στην περιοχή της Κατερίνης, πριν ακόμη γίνει ο διαμελισμός της πρώην Γιουγκοσλαβίας που απορροφούσε τη μεγαλύτερη ποσότητα των εξαγωγών σε φράουλες, η καλλιέργεια της φράουλας είχε φθάσει γύρω στις 23.000 στρέμματα.

Σήμερα έπεσε η ***καλλιέργεια***, στις 3,5-4.000 στρέμματα. Η μείωση αυτή της καλλιεργούμενης έκτασης οφείλεται στην αδυναμία των καταναλωτών των νέων κρατών που δημιουργήθηκαν από το διαμελισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας να αγοράζουν φράουλα.

Ήδη στις προαναφερθείσες βαλκανικές και ευξείνιες χώρες με στοιχεία της Ένωσης Ελλήνων Εξαγωγέων οπωροκηπευτικών, εξάγουν οπωροκηπευτικά η Ιταλία, η Ολλανδία και οι λοιπές χώρες της Ευρώπης.

6) Το φυσικό περιβάλλον

α) Για παραγωγή οικολογικών γεωργικών προϊόντων και

β) Για **αγροτουρισμό** που θα εκμεταλλεύεται τις φυσικές ομορφιές της Θράκης – Συνθήκη ΡΑΜΨΑΡ.

Η προβληματική λοιπόν γεωργία της Θράκης, που σε μεγάλο βαθμό στηρίζεται στις επιδοτήσεις (της ΕΟΚ και τις Εθνικές), χρόνο με το χρόνο χειροτερεύει, διότι οι μηχανισμοί στήριξης του αγροτικού εισοδήματος σε εθνικό και κοινωνικό επίπεδο εξασθενούν, λόγω αλλαγής της αγροτικής πολιτικής της ΕΟΚ λόγω GATT, και λόγω διεύρυνσης.

Λόγω της μείωσης αυτής του γεωργικού εισοδήματος οι αγρότες της περιοχής, θα οδηγούνται στην ετε-

ροαπασχόληση και στην έλλειψη αναπτυξιακής νοοτροπίας ανάμεσα στους υφιστάμενους αγρότες.

Ακόμη το μειωμένο γεωργικό εισόδημα θα δρα ανασταλτικά στο ενδιαφέρον των νέων ανθρώπων που προέρχονται από αγροτικές οικογένειες να ασχοληθούν με την γεωργία.

Οι φυσικοί πόροι όμως της Θράκης, όπως τους αναπτύξαμε παραπάνω, μπορούν να ανατρέψουν τη ζοφερή εικόνα που παρουσιάζει η γεωργική οικονομία της περιοχής και να της δώσουν δυναμική ώθηση, αν προγραμματισθούν βασικά έργα υποδομής, όπως είναι ο αναδασμός, τα φράγματα κ.λπ, αν αναβαθμισθούν οι υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας, παρέχοντας τεχνική υποστήριξη στους αγρότες σε θέματα: λίπανσης, προμήθειας σωστού πολλαπλασιαστικού υλικού, φυτοπροστασίας, άρδευσης κ.λπ. Και αν τέλος γίνει ***επιπλέον*** αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, με νέες δυναμικές καλλιέργειες.

Εμείς μπορούμε να εκμεταλλευθούμε τους φυσικούς πόρους εντάσσοντας τις νέες δυναμικές καλλιέργειες στις ήδη υπάρχουσες, φθάνει να κάνουμε σωστό Προγραμματισμό.

Προς την κατεύθυνση αυτή πρέπει να γίνουν ορισμένες κινήσεις.

Πρώτη απαραίτητη κίνηση είναι κατά την άποψή μου, η έρευνα των δυναμικών αγροτικών προϊόντων που παράγονται από αγρότες της ΕΟΚ, τα οποία να μπορούν να παραχθούν στην περιοχή της Θράκης σε μεγαλύτερες στρεμματικές αποδόσεις και σε καλύτερη ποιότητα, π.χ. Σπαράγγι, KOHLRABI, γλυκό καλαμπόκι κ.λπ.

Με τον τρόπο αυτό θα είμαστε στις καλλιέργειες που θα επιλέξουμε ανταγωνιστικοί έναντι των αγροτών της ΕΟΚ.

Ήδη αυτό το έχουμε κάνει με την καλλιέργεια του Σπαραγγιού - με μεγάλη επιτυχία.

Δεύτερη κίνηση: μελέτη των αγροτικών προϊόντων της περιοχής τα οποία μπορούν να ανταγωνισθούν αντίστοιχα προϊόντα της ΕΟΚ όπως είναι π.χ. το κρασί ή προϊόντα της περιοχής, που δεν παράγονται στην ΕΟΚ και μπορούν ωστόσο να τοποθετηθούν στην αγορά τους π.χ. Ξηροτροφία (εκτροφή μεταξοσκώληκα).

Αναφέρουμε λόγω χάρη εδώ το αμπέλι:

Η Θράκη είναι γνωστή από τους αρχαίους χρόνους για τα ονομαστά της κρασιά. Οι Θράκες αναφέρονται από τον Όμηρο ότι προμηθεύουν με κρασί τους Αρχαίους κατά την δεκάχρονη πολιορκία της Τροίας.

Ο «Ισμαρικός Οίνος» που παράγεται στην Αρχαία Μαρώνεια είναι γνωστός στον Αρχίλοχο (Πάρος – Θάσος – μισθοφόρος πολεμιστής, ποιητής) 680-629 π.χ αλλά και στον Αθήναιο (170-230 μχ. Αλεξάνδρεια – Ρώμη σοφιστής – ρήτορας). Σε Αιγυπτιακό πάπυρο η άμπελος της Μαρώνειας χαρακτηρίζεται με το επίθετο «Κάπνειος» επίθετο που δείχνει πως τα σταφύλια της ήταν μαύρα.

Ο «Ισμαρικός Οίνος» γίνεται περισσότερο γνωστός σ' όλο τον κόσμο από τον Όμηρο που τον επαινεί για το κόκκινο χρώμα του και την «θεσπέσια οσμήν» του. Είναι το κρασί που ο Μάρων Οικιστής και Ιερέας της Αρχαίας Μαρώνειας θα προσφέρει στον Οδυσσέα και με το **οποίο** ο τελευταίος θα μεθύσει τον Κύκλωπα Πολύφημο.

Και όμως αυτή την ιστορία της περιοχής και όλα τα σχετικά ιστορικά ή μυθικά στοιχεία που θα μπορούσαν να παίξουν το ρόλο τους στην προβολή του κρασιού της Θράκης τα αφήνουμε ανεκμετάλλευτα.

Εάν οι Γάλλοι είχαν στη διάθεσή τους το μύθο με το κρασί του Μάρωνα, τον Οδυσσέα και τον μεθυσμένο από τον Ισμαρικό Οίνο Κύκλωπα και αν μπορούσαν να προβάλουν τα πατητήρια που σώζονται στην Αρχαία Μαρώνεια, θα πουλούσαν εκατομμύρια φιάλες κρασιού.

Ευτυχώς ο μακαρίτης Βαγγέλης Τσάνταλης πριν πέντε χρόνια ενημερώθηκε σχετικά από τον ομιλούντα για όλα αυτά τα μυθικά και άλλα πράγματα και ήδη η εταιρεία Τσάνταλη άρχισε την καλλιέργεια της αμπέλου στην περιοχή της Μαρώνειας και σύντομα θα ξαναρχίσει η παραγωγή του «Ισμαρικού Τοπικού Οίνου» μετά από 2.500 περίπου χρόνια.

Πιστεύω λοιπόν ότι το μέλλον της Γεωργίας της Θράκης, εάν γίνουν τα έργα υποδομής που χρειάζονται και η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών της περιοχής, θα είναι καθοριστική στην ανάπτυξη της οικονομίας της Θράκης.

** Ο Αντώνης Διαλεκτάκης είναι γεωπόνος και το κείμενό του αποτέλεσε εισήγησή του στην διημερίδα του Ταμιείου Θράκης, 29-30 Νοεμβρίου 1997.*

❑

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1

Κατανομή της έκτασης της Θράκης κατά βασικές κατηγορίες χρήσης.

	Αριθμός κοινοτήτων Μορφολογία υπεδάφους	Σύνολο εκτάσεων	[illegible] και [illegible]	[illegible]
Θράκη	155	8577,8	3036,7	2774
Πεδινές κοινότητες	106	3959,4	2450,7	288,5
Ημιορεινές κοινότητες	27	2173,4	393,9	990,4
Ορεινές κοινότητες	22	2444,9	192,1	1596

Πίνακας 2

Πληθυσμιακή άποψη της τριακονταετίας 1961-1991, κατά την οποία η Θράκη έχασε το 5% του πληθυσμού της.

	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ			
ΕΤΗ	ΕΒΡΟΣ	ΡΟΔΟΠΗ	ΞΑΝΘΗ	ΘΡΑΚΗ
1961	157.760	109.201	89.594	356.555
1971	138.988	107.677	82.917	329.582
1981	148.486	107.957	88.777	345.220
1991	143.791	103.391	90.965	338.147
Μεταβολή 1991/'61	-9%	-5%	2%	-5%

Πίνακας 3

Χωροταξική κατανομή του πληθυσμού της Θράκης,όπου φαίνεται ότι ο αγροτικός πληθυσμός της Θράκης είναι κατά είκοσι ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερος από τον μέσο όρο της χώρας.

		ΘΕΣΕ ΟΟΙ Ι Ο		
Ι Ι Ι Ι Ο	ΑΟΟΙΕΤ Ο	ΟΙ ΒΑΟΟΙΕΤ Ο	ΑΑΝΙ ΟΙΕΤ Ο	ΟΟΙ Ι ΕΙ (ΑΟΙ Ο 1981)
ΑΑΝΙ Ο	50.526	27.550	70.410	148.486
%	34	19	47	100
ΝΙ ΑΙ ΘΟΟ	34.487	10.502	59.968	107.957
%	35	10	56	100
Ι ΑΙ ΕΟΟ	33.897	13.131	41.749	88.777
%	38	15	47	100
Ε ΝΑΕΟ	121.910	51.183	172.127	345.220
%	35	15	50	100
×ΟΝΑ	5.658.941	1.125.547	2.955.662	
%	58	12	30	100

Πίνακας 4

Κατανομή του σχετικού εργατικού δυναμικού ανάλογα με την θέση στα διάφορα επαγγέλματα. Όπως φαίνεται στον εν λόγω πίνακα, έχουμε ένα πολύ υψηλό ποσοστό 31,7% «συμβοηθούντων και μη αμειβομένων μελών», το οποίο αποτελεί μια σαφή ένδειξη της καθυστέρησης της Τοπικής Αγοράς Εργασίας. Το ποσοστό αυτό οφείλεται στον έντονα αγροτικό χαρακτήρα της περιοχής στον οικογενειακό χαρακτήρα των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και στις ιδιαιτερότητες της περιοχής. (1993)

ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
Αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό	3,3	5,1	9.8
Αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό	36,5	52,3	14,5
Μισθωτοί	28,5	32,6	22,8
Συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη	31,7	10	61,9
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100

Πίνακας 5

Διάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη Θράκη

Αριθμος αγροτεμαχιων	409.220
Μεση εκταση ανα αγροτεμαχιο	7στρέμματα
Αριθμος γεωργικων εκμεταλλευσεων	52.260
Αριθμος αγροτεμαχιων ανα εκμεταλλευση	8

Θράκη και Κοινοτικά κονδύλια

του Χάρη Ναξάκη*

Αποτελέσματα του ΚΠΣ-ΙΙ (πακέτο Ντελόρ) και προδιαγραφές του ΚΠΣ-ΙΙΙ (πακέτο Σαντέρ) για την περιοχή της Θράκης

Το Μάρτιο του 1994, όπως είναι γνωστό, η Ελλάδα στα πλαίσια του ΚΠΣ ΙΙ (1994 - 1999) υπέβαλε στην Ε.Ε. το περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με σκοπό[2]:

1. Την **άρση** της απομόνωσης της περιφέρειας και την αξιοποίηση της θέσης της, μέσω της καλύτερης διασύνδεσής της με την υπόλοιπη χώρα και με τις γειτονικές χώρες.
2. Την **αγροτική ανάπτυξη**, έτσι ώστε να συγκρατηθεί ο πληθυσμός.
3. Την ανάπτυξη του **τουρισμού** και την προστασία του περιβάλλοντος.
4. Τη βελτίωση των κοινωνικών υποδομών (εκπαίδευσης-υγείας).

Η αναπτυξιακή στρατηγική του προγράμματος στόχευε:

1. Στη **βελτίωση** του απαράδεκτου οδικού, σιδηροδρομικού, αεροπορικού, λιμενικού και τηλεπικοινωνιακού δικτύου, που αποτελεί φραγμό στην ορθολογική ανάπτυξη της περιφέρειας και οδηγεί στην απομόνωση της περιοχής.
2. Στην **αντιμετώπιση** του δημογραφικού προβλήματος και της αυξανόμενης ανεργίας στην περιοχή.
3. Στη **μείωση** των διαφορών μέσα στην περιφέρεια μεταξύ των εγκαταλελειμμένων ορεινών περιοχών, των αγροτικών και αστικών περιοχών.
4. Στη **βελτίωση** της ελκυστικότητας της περιφέρειας ως τόπου εγκατάστασης παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης είναι 688,9 εκατ. ECU από τα οποία η δημόσια δαπάνη είναι 659,1 εκατ. ECU και η ιδιωτική συμμετοχή 29,8 εκατ. ECU.

Στη δημόσια δαπάνη περιλαμβάνεται η κοινοτική συμμετοχή, 494,3 εκατ. ECU (72%) και η εθνική συμμετοχή, 164,8 εκατ. ECU (24%).

Όσο δε αφορά τη διαθέσιμη κοινοτική συνδρομή αυτή προέρχεται από τρία διαρθρωτικά ταμεία, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), 382,9 εκατ. ECU, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), 26,3 εκατ. ECU και το ΕΓΤΠΕ, 85,1 εκατ. ECU.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η κατανομή της δημόσιας δαπάνης στα διάφορα υποπρογράμματα του ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Υποπρόγραμμα	Κατανομή σε χιλ. ECU	%
1. Πρόγρ. ανάπτυξης της βιομηχανίας	167,9	25,4
2. Αγροτική ανάπτυξη	148,8	22,6
3. Τουρισμός - Περιβάλλον - Ποιότητα ζωής	136,5	20,7
4. Ανθρώπινοι Πόροι	80,3	12,2
5. Ειδ. Προγρ. Αναπτ. Τοπ. Αυτοδιοίκησης	70,3	10,7
6. Ολοκλ. λειτουργ. έργων ΠΕΠ 1989 - 93	47,5	7,2
7. Εφαρμογή	7,4	1,1
Σύνολο	659067	

ΠΗΓΗ: ΚΕΠΕ, Συνοπτική Έκθεση, Οκτ. 1997

Ποια είναι όμως η πορεία υλοποίησης του ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης; Σε γενικές γραμμές η υλοποίηση δεν προχωρεί καθόλου ικανοποιητικ, στο βαθμό που η συνολική απορρόφηση όλων των υποπρογραμμάτων θα πλησιάσει μόλις το 39% στο τέλος του 1997, για το σύνολο του προγράμματος.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η συνολική δημόσια δαπάνη για το 1994 ήταν 97.107 χιλ. ECU και οι απορροφήσεις 51.846 χιλ. ECU, δηλαδή ένα ποσοστό 53%, το 1995 η συνολική δημόσια δαπάνη ήταν 97.188 χιλ. ECU και οι απορροφήσεις 54.967 χιλ. ECU, ποσοστό 57% των ετησίων δεσμεύσεων, κ.λπ.

Ειδικότερα όσο αφορά την πορεία υλοποίησης του ΠΕΠ κατά υποπρόγραμμα έχουμε[3]:

1. Πρόγραμμα ανάπτυξης της βιομηχανίας

Το μέτρο αυτό αφορά τα έργα υποδομής (οδικοί άξονες, λιμενικά έργα, κ.λπ.) τα οποία ξεκίνησαν να εκτελούνται μόλις στα μέσα του 1995, λόγω παντελούς έλλειψης των Τεχνικών Δελτίων των έργων, γεγονός που έχει οδηγήσει σε σημαντικές καθυστερήσεις. Για παράδειγμα από τις προβλεπόμενες νέες χαράξεις οδών, μήκους 53 χλμ., έχουν ολοκληρωθεί μόνο 11 χλμ.

2. Αγροτική Ανάπτυξη

Το υποπρόγραμμα αγροτική ανάπτυξη δεν παρουσίασε καμμία απορρόφηση το 1994, ενώ μέχρι τέλους του 1997 έχουμε μια μέση απορρόφηση της τάξης του 35%. Σημαντική για παράδειγμα υστέρηση παρατηρείται στο μέτρο εξοικονόμησης Υδάτινου δυναμικού όπου από την προβλεπόμενη κατασκευή 13 φραγμάτων έχει κατασκευαστεί μόνο ένα. Επίσης το σημαντικό έργο της δημιουργίας δύο πολυδύναμων Κέντρων Στήρι-

ξης της φυτικής και ζωϊκής παραγωγής σε Κομοτηνή και Καβάλα βρίσκεται ακόμα στη φάση της δημοπράτησης.

3. Τουρισμός, περιβάλλον ποιότητα ζωής

Στο υποπρόγραμμα αυτό παρατηρούνται επίσης μεγάλες καθυστερήσεις που τις επιτείνουν οι ελλείψεις σε ειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό στην περιφέρεια, η μη αποκέντρωση των διαδικασιών χωροθέτησης, ελέγχου και έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων.

Έτσι η κατασκευή του Συνεδριακού Κέντρου Κομοτηνής βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της μελέτης σκοπιμότητας και της τεχνικής μελέτης, που έχουν ολοκληρωθεί, ενώ το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείου Αλεξανδρουπόλεως προχωρεί με πολύ αργά βήματα.

4. Ανθρώπινοι Πόροι

Όσο αφορά το μέτρο αυτό, για την μεν κεντρική βιβλιοθήκη της Ξάνθης έχει απλώς εγκατασταθεί ο εργολάβος, ενώ για την ανέγερση του κτιρίου της Νομικής Σχολής στην Κομοτηνή έχει εκτελεστεί το 50% του έργου.

Τέλος, για το ειδικό πρόγραμμα ανάπτυξης της τοπικής αυτοδιοίκησης, που περιλαμβάνει 265 έργα, έχει ολοκληρωθεί το φυσικό αντικείμενο 93 έργων και έχει απορροφηθεί το 21% του υποπρογράμματος.

Ποιες είναι όμως οι αιτίες για τη σημαντική καθυστέρηση στην υλοποίηση του ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης;

1. Κατ' αρχάς πρέπει να σημειώσουμε ότι ο συνολικός προϋπολογισμός του ΠΕΠ, που αποτελεί μέρος των έργων του ΚΠΣ-ΙΙ (Ταμείο Συνοχής, Εθνικού Προγράμματος, ΠΕΠ, κ.λπ.), είναι χαμηλός, γεγονός που δείχνει ότι το ελληνικό κράτος συνεχίζει να έχει μια Αθηνοκεντρική λογική ανάπτυξης και να θεωρεί την περιφέρεια ένα συμπλήρωμα του κέντρου.

Θα μπορούσε βέβαια, με την προϋπόθεση ότι υπάρχουν στην περιφέρεια ενδογενείς τοπικές δυνάμεις που διεκδικούν στα πλαίσια του ΚΠΣ-ΙΙΙ (2000-06), η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης να ζητήσει την κατ' εξαίρεσιν ενίσχυσή της, με δεδομένη μάλιστα τη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μείωση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων και ενίσχυση των φτωχών περιφερειών.

Συνήθως μέχρι σήμερα τα ποσά κατανέμονται σε κάθε περιφέρεια με κριτήρια που βασίζονται κύρια στον πληθυσμό κάθε περιφέρειας.

2. Ένας από τους κυριότερους παράγοντες της καθυστέρησης στην υλοποίηση του ΠΕΠ - Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης είναι η συγκεντρωτική δομή του ελληνικού κράτους, η εξάρτηση (πολιτική, οικονομική, κ.λπ.) της περιφέρειας από το κέντρο (Αθήνα), η μη αποκέντρωση ουσιαστικών αρμοδιοτήτων στην περιφέρεια και ειδικότερα για την περιοχή της Θράκης πρέπει να συνυπολογίσουμε και τη λανθασμένη πολιτική του κράτους απέναντι στο μειονοτικό πρόβλημα.

Η εξάρτηση αυτή της περιφέρειας οδήγησε σε εγκατάλειψή της (δημογραφικό πρόβλημα), σε ελλείψεις ανθρώπινου δυναμικού και βασικών υποδομών, κ.λπ.

Χωρίς λοιπόν ουσιαστική αποκέντρωση, δεν μπορεί να προχωρήσει η περιφερειακή ανάπτυξη και η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε περιοχής.

Στα πλαίσια αυτά είναι απαραίτητο να εκχωρηθούν ουσιαστικές αρμοδιότητες στην τοπική και νομαρχιακή αυτοδιοίκηση και να στελεχωθούν με επιστημονικό προσωπικό, να αποκεντρωθούν οι διαδικασίες χωροθέτησης, ελέγχου και έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων των έργων, να αποδεσμευτούν οι εγκρίσεις ορισμένων έργων από κεντρικούς φορείς (προβλήματα με το ΚΑΣ, το Υπουργείο Πολιτισμού, κ.λπ.), να δημιουργηθεί περιφερειακό ταμείο, έτσι ώστε να αποδεσμευτούν οι πληρωμές από κεντρικούς φορείς, κ.λπ.

3. Άλλα ειδικότερα προβλήματα που οδήγησαν σε καθυστέρηση της πορείας υλοποίησης του ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης είναι: οι ελλείψεις στο σύστημα διοίκησης και παρακολούθησης του ΠΕΠ, η καθυστέρηση στην επιλογή Συμβούλου Διαχείρισης, διάφορα θέματα από την ανάγκη συμπλήρωσης των Τεχνικών Δελτίων των έργων, οι καθυστερήσεις από το Υπουργείο Εργασίας όσον αφορά τις πιστοποιήσεις των φορέων κατάρτισης, προβλήματα που προκύπτουν στην περιφέρεια από την ανάληψη διαφόρων έργων από μέρους κεντρικών φορέων που δεν είναι αποκεντρωμένοι, κ.λπ.

4. Τέλος, είναι πολύ σημαντικό να παρατηρήσουμε ότι η ανάπτυξη μιας περιφέρειας δεν είναι μόνο αποτέλεσμα ενός κεντρικού σχεδιασμού, διαφόρων μορφών ενισχύσεων, επιδοτήσεων μεταφοράς πόρων και δημιουργίας έργων υποδομής. Η ανάπτυξη δεν χαρίζεται, δεν δημιουργείται από τα πάνω, προϋποθέτει την ύπαρξη ενός ενδογενούς ανθρώπινου δυναμικού στην περιφέρεια, τοπική κοινωνία ενεργή, γεγονός αμφισβητήσιμο στην περίπτωση της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Ταυτόχρονα, ανάπτυξη, χωρίς την παραγωγή υλικού και άυλου προϊόντος, δεν νοείται, γεγονός που προϋποθέτει ενεργές κοινωνικές και παραγωγικές δυνάμεις.

Η περιφέρεια λοιπόν Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης πρέπει να ενεργοποιηθεί άμεσα, έτσι ώστε να διεκδικήσει και να πετύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα στα πλαίσια του επερχομένου ΚΠΣ-ΙΙΙ, με δεδομένο ότι οι μεγάλες καθυστερήσεις στην υλοποίηση του ΚΠΣ-ΙΙ θα αφήσουν άλυτα τα βασικότερά της προβλήματα.

Όπως ήδη σημειώσαμε πρέπει να διεκδικήσει την κατ' εξαίρεσιν ενίσχυσή της στα πλαίσια του ΚΠΣ 2000-06, σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες της χώρας, ως μια (μαζί με την Ήπειρο) από τις πιο υποβαθμισμένες και φτωχές περιοχές της Ευρώπης.

Μία από τις άμεσες προτεραιότητες της Θράκης, εκτός βέβαια από την ολοκλήρωση των έργων του ΚΠΣ-ΙΙ και την εκχώρηση ουσιαστικών αρμοδιοτήτων από την Κεντρική Διοίκηση στην περιφέρεια, είναι η διεκδίκηση της διεύρυνσης του Πανεπιστημίου με νέα τμήματα με στόχο τον διπλασιασμό των φοιτητών, και γενικότερα τη μετατροπή της περιοχής σε χώρο παραγωγής γνώσης - έρευνας, τεχνογνωσίας.

Τα οφέλη για την περιοχή, από την μετατροπή της σε ένα γνωστικό - τεχνολογικό πάρκο θα είναι τεράστια και θα δημιουργήσουν νέες δυνατότητες για τη διασύνδεσή της με τα Βαλκάνια και ιδιαίτερα με την Βουλγαρία. Να σημειώσουμε εδώ ότι η Βουλγαρία, ιδιαίτερα πριν από τη μετάβασή της στην οικονομία της αγοράς, διέθετε αξιόλογο δυναμικό, επιστημονικό και παραγωγικό, εφαρμοσμένων τεχνολογικών γνώσεων.

Στα πλαίσια της άρσης της απομόνωσης της περιοχής και στήριξης της ανάπτυξής της είναι βέβαια απαραίτητη η ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού και των κάθετων αξόνων της που θα ανοίξουν την δίοδο για τα Βαλκάνια και τα διευρωπαϊκά δίκτυα.

Επιπλέον αναπτυξιακή ώθηση στην περιοχή θα δώσουν παρεμβάσεις στους τομείς του τουρισμού, εναλλακτικός τουρισμός, της ενέργειας (πετρελαιαγωγός Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολης), της μεταποίησης, κ.λπ

***Ο συγγραφέας είναι Επιστημονικός Ερευνητής στο Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών** (ΚΕΠΕ)

Σημειώσεις

1. Το άρθρο αυτό, που αποτέλεσε εισήγηση του συγγραφέα στη διημερίδα του Ταμείου Θράκης "Θράκη-Βαλκάνια 2000 μ.Χ.", δεν αναφέρεται στο σύνολο των έργων που χρηματοδοτούνται από το ΚΠΣ-ΙΙ, αλλά μόνο σε αυτά που περιέχονται στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό πρόγραμμα (ΠΕΠ) Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης.

2. ΚΕΠΕ, Μελέτη αξιολόγησης των ΠΕΠ του ΚΠΣ, Εκθέσεις [illegible] 1997, Αθήνα.

3. ΥΠΕΘΟ - ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠ - ΚΠΣ 1994-1999 (Συνοπτική Έκθεση) 1997.

ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ

ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ
Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου μη κερδοσκοπικό
Έτος Ιδρύσεως 1994

***Τι είναι* το ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ**

Το **ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ** δημιουργήθηκε από Έλληνες ακαδημαϊκούς, επιστήμονες, συγγραφείς, επιχειρηματίες και άλλα σημαίνοντα πρόσωπα που ζουν στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που έχει ως σκοπό την ανάδειξη και την κατοχύρωση του ρόλου και της σημασίας του Ελληνισμού και της Θράκης ειδικότερα, στα πλαίσια της πολιτιστικής και οικονομικής παρουσίας της Ενωμένης Ευρώπης στα Βαλκάνια και στις Παρευξείνιες Χώρες, μέσα από τις προϋποθέσεις της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ιδιαίτερα δε το **ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ** αποσκοπεί στη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών, ώστε η Βόρεια Ελλάδα και η Θράκη ειδικότερα να αναδειχθούν σε γέφυρα πολιτιστικής και οικονομικής σύζευξης της Ενωμένης Ευρώπης με τα Βαλκάνια και την ευρύτερη περιοχή.

Οι στόχοι του ΤΑΜΙΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ αφορούν τομείς όπως, **Πολιτισμός, Έρευνα, Ανάπτυξη, Περιβάλλον, Διασυνοριακή συνεργασία** και ανάμεσα στα άλλα έχει πραγματοποιήσει τα εξής:

1. Οργάνωση μαθημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας και διδασκαλίας της Ελληνικής γλώσσας για μουσουλμάνους της Θράκης

Επιστήμονες του Δ.Π.Θ., συνειδητοποίησαν πριν πέντε χρόνια την εθνική ανάγκη άρσης της κοινωνικής και πολιτιστικής απομόνωσης των μειονοτικών πληθυσμών στη Θράκη, μέσω της μόρφωσης. Πρωτοτύπησαν έτσι δημιουργώντας στην Ξάνθη το Φροντιστήριο Ενισχυτικής Διδασκαλίας (Φ.Ε.Δ.) για το ξεκίνημα και το συντονισμό του οποίου συνέβαλαν ουσιαστικά το **ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ** και το Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης (Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ.). Το πρόγραμμα χαίρει καθολικής αποδοχής και εκτιμήσεως από το μουσουλμανικό κόσμο, διενεργείται στην πόλη της Ξάνθης και σε τέσσερα μεγάλα χωριά της ορεινής περιοχής και συμμετέχουν σε αυτό περίπου 500 μουσουλμάνοι μαθητές.

Σήμερα το πρόγραμμα το έχει αναλάβει η πολιτεία μέσω του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητος (Ε.Ι.Ν.), αλλά το **ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ** και το Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ. στέκονται συνεχώς αρωγοί με κάθε δυνατή στήριξη.

Αξίζει εδώ να μνημονευτεί η ουσιαστική συμβολή του Δήμου Ξάνθης και του Δ' Σώματος Στρατού.

2. Κέντρο Χάους-Πολυπλοκότητας

Το **ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ** οργάνωσε θερινά σχολεία και επιστημονικά συνέδρια στην επιστήμη της Πολυπλοκότητας και του Χάους, καλλιεργώντας την ιδέα δημιουργίας στη Θράκη **Διεθνούς κέντρου για την Πολυπλοκότητα και το Χάος**, την οποία στη συνέχεια υιοθέτησε το ΥΠ.Ε.Π.Θ., ιδρύοντας το κέντρο αυτό.

3. Φιλοξενία νέων Σαρακατσάνων στα Άβδηρα

Το καλοκαίρι του 1996 με στόχο τη σύσφιξη των σχέσεων ομάδων ελληνικών εκτός συνόρων με την Ελλάδα και τη στήριξη του φρονήματός τους, φιλοξενήθηκαν στα Άβδηρα 147 νέοι Σαρακατσάνοι από τη Βουλγαρία.

Μεγάλη προσπάθεια καταβλήθηκε για τη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας και έτυχαν ειδικών μαθημάτων για την ιστορία και τον πολιτισμό.

4. Αντάμωμα Σαρακατσάνων στο Sliven της Βουλγαρίας

Υπάρχουν συμπατριώτες μας, που αγωνίζονται εκτός συνόρων, στους τόπους διαμονής τους, να διασώσουν τη γλώσσα, τα έθιμα, τα ήθη και το φρόνημά τους. Ευαίσθητο το **ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ** σε θέματα βαλκανικού ομογενειακού Ελληνισμού, ενίσχυσε οικονομικά το αντάμωμα για το 1996 των απανταχού Σαρακατσαναίων στο Sliven της Βουλγαρίας.

5. Πολιτιστική κατασκήνωση για μαθητές κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων της Θράκης

Το Μητροπολιτικό Μέγαρο στην παλιά πόλη της Ξάνθης. Κτίστηκε το 1897. Άλμπουμ Θωμά Π.Έξαρχου, εκδ. ΠΑΚΕΘΡΑ, φωτό: συλλογή Αναστασίου Τσφρονίδη.

Η Θράκη, πολυπολιτισμικός χώρος, όπου διαβιούν μαζί με τους χριστιανούς και ομάδες μειονοτικές, είναι και μπορεί περισσότερο ν' αναδειχθεί σε τόπο δημιουργικής και ειρηνικής συμβίωσης.

Η δυναμική και οι προϋποθέσεις αυτής της σύνθεσης, περίτρανα αποδείχθησαν στην κατασκήνωση που λειτούργησε στη Ν. Φώκαια Χαλκιδικής το Σεπτέμβριο του 1996, όπου φιλοξενήθηκαν Πομάκοι, Τσιγγάνοι και Πόντιοι παλιννοστούντες μαθητές της Θράκης.

Μαθήματα γλώσσας, ιστορίας, πολιτισμού και καλλιέργειας των μαθητών στον αθλητισμό και τη μουσική, ήταν το απαραίτητο συμπλήρωμα στο κλασσικό κατασκηνωτικό πρόγραμμα.

6. Οργάνωση διημερίδας με θέμα τα πεπραγμένα στη Θράκη την τελευταία πενταετία

Το Σάββατο 29 και την Κυριακή 30 Νοεμβρίου 1997, οργανώθηκε από το ΤΑΜΙΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ σε συνεργασία με το Υπουργείο Τύπου και Μ.Μ.Ε. διημερίδα με τίτλο **"ΘΡΑΚΗ-ΒΑΛΚΑΝΙΑ, 2000 μ.Χ."**, με στόχο την παρουσίαση των πεπραγμένων στην περιοχή τα τελευταία πέντε χρόνια, αλλά και το συντονισμό των μελλοντικών δράσεων μέσω ενός συνολικού σχεδιασμού. Στη διημερίδα, οι εργασίες της οποίας έλαβαν χώρα στην Ξάνθη, στις Σάπες και στην Αλεξανδρούπολη καλύπτοντας έτσι και τους τρεις νομούς της Θράκης, συμμετείχαν εκπρόσωποι του πολιτικού κόσμου, πανεπιστημιακοί, επιχειρηματίες και τοπικοί παράγοντες. Ένας σημαντικός αριθμός εισηγήσεων περιλαμβάνονται στο αφιέρωμα του Άρδην.

Μελλοντικός σχεδιασμός έργων

Ανάμεσα σε άλλα:

α. Δημιουργία μεικτής θεατρικής ομάδας αποτελούμενης από Χριστιανούς και Μουσουλμάνους (Πομάκους, Τσιγγάνους, Τουρκογενείς).

β. Εκπαίδευση δασκάλων προερχόμενων από την ομογένεια των Βαλκανικών και Παρευξεινίων χωρών, για τη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας στις εκεί κοινότητες.

γ. Στην ίδια κατεύθυνση, εγκατάσταση κατά τόπους Ηλεκτρονικών Υπολογιστών με πακέτα πολυμέσων για την Ελληνική γλώσσα και άλλα συναφή θέματα πολιτισμού.

δ. Πολιτιστικές-μορφωτικές κατασκηνώσεις για παιδιά προερχόμενα από κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες της Θράκης.

ε. Πολιτιστικές-μορφωτικές κατασκηνώσεις για παιδιά προερχόμενα από την Ελληνική ομογένεια (Βαλκάνια, Παρευξείνιες χώρες, υπόλοιπη Ευρώπη, Αμερική, Αυστραλία).

στ. Φιλοξενία στη Θράκη αριστούχων αποφοίτων Λυκείου προερχομένων απ' όλη την Ελλάδα.

ζ. Δημιουργία αθλητικών ομάδων στην ορεινή περιοχή.

η. Δημιουργία πολιτιστικού χωριού στη Θράκη με την ανέγερση κατάλληλων εγκαταστάσεων για τη φιλοξενία νέων από την Ελλάδα και το εξωτερικό, με σκοπό την ανάδειξη της Θράκης σε "σχολείο" Ελληνικού πολιτισμού.

θ. Δημιουργία ραδιοτηλεοπτικού σταθμού για τη μετάδοση πολιτιστικών εκπομπών στις Βαλκανικές γλώσσες.

Ο Πρόδρομος Εμφιετζόγλου και η «Μηχανική»

Όποια πέτρα και αν σηκώσει κανείς στη Θράκη θα συναντήσει τον Πρόδρομο Εμφιετζόγλου. Σε κάθε προσπάθεια οικονομικής εκπαιδευτικής και πολιτιστικής ανόρθωσης της περιοχής είναι παρών, αυτός και η **Μηχανική**, η εταιρεία του. Είναι ο άνθρωπος που ενίσχυσε όλες τις προσπάθειες για την εκπαίδευση των νέων Πομάκων και των Ρωμά, που βοήθησε στην έκδοση του πρώτου λεξικού και της γραμματικής των Πομάκων, καθώς και του πρώτου αλφαβητάριου στην πομακική. Πέρυσι, όταν οι πλημμύρες είχαν αποκόψει τις επικοινωνίες, έστειλε τις μπουλντόζες να ανοίξουν τους δρόμους στον ορεινό όγκο. Είναι ο άνθρωπος που έχει υποστηρίξει το **ΠΑΚΕΘΡΑ**, το **Ταμιείον Θράκης**, τη **Θρακική Εταιρεία**, όταν το κράτος καθηύδε στον ύπνο του... αδίκου. Η δράση του δεν περιορίζεται στη Θράκη αλλά αγγίζει όλους τους τομείς της εθνικής ζωής. (Είναι γνωστή για παράδειγμα η αγορά του πίνακα του Γκρέκο για την "Εθνική Πινακοθήκη" με την τεράστια οικονομική του συμβολή). Παρόλο, λοιπόν, που έχουμε διαφορετική προέλευση και πορεία, παρόλο που ίσως αντιμετωπίζαμε, αυτός το "Αρδην" –με τις αριστερές του καταβολές και απόψεις– και εμείς τον "επιχειρηματία", με δυσπιστία το κοινό και πιστεύουμε ειλικρινές ενδιαφέρον για τη Θράκη και για τα "εθνικά προβλήματα" στο σύνολό τους επέτρεψε να έχουμε μια σύγκλιση σε θεμελιώδη ζητήματα της σημερινής πραγματικότητας και πάντως σε βασικά ζητήματα που αφορούν τη Θράκη. Και στο κάτω -κάτω ο Εμφιετζόγλου δεν σπαταλάει χρήματά στα σκυλάδικα αλλά αντιπροσωπεύει μια χαρακτηριστική φιγούρα αυτού που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε "εθνική αστική τάξη" στην Ελλάδα και η οποία είναι τόσο σπάνια μεσα σε μια χορεία εισαγωγέων, παρασίτων, και οπαδών της αρπαχτής.

Σε εκτεταμένη συζήτηση μαζί του, με την ευκαιρία του αφιερώματος αναφερθήκαμε ιδιαίτερα στα ακόλουθα:

1. Στην ανάγκη ολοκλήρωσης της **Εγνατίας** προς την κατεύθυνση του παραευξείνιου οδικού άξονα που, αφού διασχίζει τα Βαλκάνια, καταλήγει στην Αγία Πετρούπολη που τη θεωρεί ως το βασικό όπλο που θα αλλάξει τη μοίρα της Θράκης. Όπως τόνισε: *«η Εγνατία Οδός δεν μπορεί να καταλήγει στην Κων/πουλη αλλά να κατευθύνεται από την Αλεξανδρούπολη στο φυσικό χώρο που σήμερα μπορεί να ενδιαφέρει τον ελληνισμό, τα Βαλκάνια και την πρώην Σοβιετική Ένωση. Στόχος είναι μια Ελλάδα εξωστρεφής και όχι μίζερη και σε αυτή την κατεύθυνση η Θράκη μπορεί να αποτελέσει την πραγματική πλατφόρμα για έναν τέτοιο προσανατολισμό...»*

...«Μόνο εάν πραγματοποιηθεί μια τέτοια εξωστρεφής πολιτική θα μπορέσει η Θράκη να ξεπεράσει τα προβλήματα της υπανάπτυξης, να προσελκύσει επενδύσεις και να απαντήσει στο δημογραφικό της πρόβλημα». Και βέβαια ο ίδιος κάνει πράξη αυτόν τον προσανατολισμό με τη στροφή των δραστηριοτήτων του στη Βουλγαρία, την Ουκρανία τη Νότια Ρωσία, κλπ. Σε αντίθεση με πολλούς άλλους που περιμένουν το κράτος να κάνει το πρώτο βήμα, γιατί δεν είναι διατεθειμένοι να ρισκάρουν τα λεφτουδάκια τους, έχει κατανοήσει πως το ελληνικό κράτος πάντοτε **ακολουθεί** και ότι δεν είναι αυτό που θα πάρει τις πρωτοβουλίες.

Το πομακικό Αλφαβητάριο των Μουμίν Αϊντίν και Ομέρ Χαμδή. Μια ακόμα συμβολή της "Μηχανικής".

2. Σε σχέση με την ιδιαίτερη δραστηριότητα και ενασχόλησή του με τους **Πομάκους**: *«Οι Πομάκοι είναι ένας αρχαίος και περήφανος λαός -ίσως από τους αρχαιότερους κατοίκους ολόκληρης της ελληνικής χερσονήσου- και η εγκατάλειψή τους από την ελληνική πολιτεία ήταν σκανδαλώδης και εγκληματική. Η προσπάθειά μου στρέφεται στο να αναδειχτεί η ταυτότητα και η αυτοσυνείδηση αυτής της μειονότητας, έτσι ώστε αφ' ενός να πάψει να χρησιμοποιείται από το τουρκικό κράτος για τα σχέδιά του, αφ' ετέρου να πάψει να βρίσκεται στο περιθώριο της ελληνικής οικονομικής και πολιτιστικής ζωής».*

3. Το ίδιο ισχύει και με τους **Ρωμά**. *«Οι μουσουλμάνοι τσιγγάνοι της Κομοτηνής βίωναν ένα διπλό αποκλεισμό τόσο από το ελληνικό κράτος όσο και από το τουρκικό προξενείο που τους θεωρούσε κατώτερους και απόβλητους. Η προσπάθειά μας στρέφεται στο να αποκτήσουν και αυτοί υπερηφάνεια για την ταυτότητά τους και τη γλώσσα τους και να πάψουν να εξαρτώνται από ξένες προπαγάνδες και ταυτότητες».* Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι από τη στιγμή και πέρα που άρχισε να υπάρχει ένα ενδιαφέρον για τους μουσουλμάνους ρωμά της Θράκης, η τουρκική προπαγάνδα με τη σειρά της προσπαθεί να δείξει ένα άλλο πρόσωπο και άρχισε να χτίζει τζαμιά μέσα στους συνοικισμούς τους -όπως γίνεται στην Καλκάτζα- και να προσπαθεί να κρύψει τον ρατσισμό των τουρκογενών απέναντι στους τσιγγάνους.

4. Τέλος αναφερθήκαμε στην **ευθύνη** που πρέπει να διακρίνει τον καθένα απέναντι στην απειλή συρρίκνωσης του ελληνισμού. Όταν του θέσαμε το ερώτημα: «τι κερδίζει ο Πρόδρομος Εμφιετζόγλου από την ενασχόλησή του με τη Θράκη και τα εθνικά θέματα», ένα ερώτημα που τίθεται συχνά μια και σήμερα όλοι έχουν συνηθίσει να βλέπουν με δυσπιστία κάθε ενασχόληση με αυτά τα ζητήματα, όταν μάλιστα καταβάλλεται και σημαντικό οικονομικό τίμημα, ο κ. Εμφιετζόγλου μας απάντησε: *«την πεποίθηση ότι έχω κάνει το χρέος μου ως Έλληνας, αυτό που θα έπρεπε να κάνει ο καθένας. Και βέβαια έναν ελάχιστο φόρο τιμής στην Καππαδοκία, την πατρίδα μου».* ❑

Θρησκευτική ελευθερία και των μουσουλμάνων της

του Ευστράτιου Ζεγκίνη*

Το μοναδικό κοινό γνώρισμα των πληθυσμών, οι οποίοι συγκροτούν τη μουσουλμανική μειονότητα της Δ. Θράκης, είναι το **θρήσκευμά** τους. Η φυλετική και η γλωσσική τους διαφοροποίηση υπήρξε εμφανέστατη και κατά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης (1923) αλλά και σήμερα εξακολουθεί να είναι αρκετά ευδιάκριτη, παρά τις σύντονες προσπάθειες που καταβάλλει η Τουρκία για την ομογενοποίηση των πληθυσμών αυτών και την εμφάνισής τους ως μια εθνική μειονότητα.

Ως προς την ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως των μελών της μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελλάδα, γίνεται σαφής αναφορά στα άρθρα 40-43 της παραπάνω συνθήκης. Πέραν των προστατευτικών αυτών διατάξεων, το Ελληνικό Σύνταγμα (1986), με το άρθρο 13, παρ.1 και 3 και με το άρθρο 25 παρ. 1 διασφαλίζει τις θρησκευτικές ελευθερίες των μουσουλμάνων, όπως και όλα τα άλλα μέλη αναγνωρισμένων θρησκειών. Και επειδή η μειονότητα ως συλλογική ομάδα είναι θρησκευτική, οι συλλογικές ελευθερίες των μελών της είναι κατ' εξοχήν θρησκευτικές ελευθερίες. Ο ελληνικός λαός πάντοτε αντιμετώπισε με μεγαλοψυχία και ανεκτικότητα τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς. Υπάρχουν σημαντικά ιστορικά στοιχεία, τα οποία μαρτυρούν ότι, τόσο στη βυζαντινή περίοδο όσο και στο νεοελληνικό κράτος, ο ελληνικός λαός έδειξε ανεξίθρησκη συμπεριφορά έναντι των μουσουλμάνων, οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί μέσα στα όρια της ελληνικής επικράτειας. Με τον ίδιο άψογο τρόπο οι χριστιανικοί πληθυσμοί της Θράκης συμπεριφέρθηκαν και εξακολουθούν να συμπεριφέρονται προς τους μουσουλμάνους της μειονότητας.

Δείγμα της άριστης συμπεριφοράς του ελληνικού κράτους προς τους μειονοτικούς μουσουλμάνους είναι και το γεγονός ότι στους μουφτήδες τους, πέραν των θρησκευτικών δικαιωμάτων, τους αναγνωρίζει το δικαίωμα ρύθμισης των διαπροσωπικών σχέσεων των μειονοτικών μουσουλμάνων με βάση το ιερό μουσουλμανικό δίκαιο. Ας αναφερθεί δε ότι η Τουρκία ήδη από το 1926 απαγόρευσε την εφαρμογή του εκκλησιαστικού δικαίου για τη ρύθμιση των διαπροσωπικών σχέσεων των μελών της ελληνικής μειονότητας.

Για τις διοικητικές ανάγκες των μειονοτικών μουσουλμάνων λειτουργούν **τρεις μουφτείες** (Ξάνθης, Κομοτηνής και Διδυμοτείχου). Η δικαιοδοσία της κάθε μιας από αυτές περιλαμβάνει τους πιστούς που βρίσκονται μέσα στα όρια του νομού όπου είναι εγκατεστημένη η μουφτεία. Οι επικεφαλής των μουφτειών, μουφτήδες, εκλέγονται με βάση τον νόμο 1920/1991 και θεωρούνται δημόσιοι υπάλληλοι με βαθμό γενικού διευθυντή και πληρώνονται από το ελληνικό δημόσιο. Οι μουφτήδες έχουν στη διάθεσή τους περισσότερα από 440 στελέχη θρησκευτικών καθηκόντων, όπως π.χ ιμάμηδες, χατίπηδες, μουεζίνηδες κ.ά. Τα στελέχη αυτά όπως και οι μουφτήδες απαλλάσσονται από τις στρατιωτικές υποχρεώσεις. Για τη διευκόλυνση των λατρευτικών τους αναγκών υπάρχουν περισσότερα από 237 τζαμιά, 78 μεστζίτια (μικρά τεμένη), αρκετοί τεκκέδες (λατρευτικοί οίκοι των μπεκτασήδων) καθώς και 305 νεκροταφεία. Μια ακόμη απόδειξη της θρησκευτικής ελευθερίας των μουσουλμάνων της Θράκης είναι και το γεγονός ότι επιτρέπεται να φορούν την μουσουλμανική τους ενδυμασία και αμφίεση, ενώ στην Τουρκία απαγορεύεται στους κληρικούς, εκτός τους αρχηγούς θρησκειών, να φορούν εκτός εκκλησίας τα εκκλησιαστικά τους άμφια.

Από καθαρά θρησκευτικής απόψεως οι μειονοτικοί πληθυσμοί της Δ. Θράκης στην πλειοψηφία τους είναι **σουνίτες** και ένα 10 - 12% είναι **μπεκτασήδες** ή, όπως οι σουννίτες υβριστικά τους αποκαλούν, κιζιλμπάσηδες. Οι μπεκτασήδες είναι μυστικιστές οι οποίοι στις μυστηριακές τους τελετές και δοξασίες διατηρούν και πλείστα χριστιανικά και προχριστιανικά κατάλοιπα. Οι εν λόγω πληθυσμοί, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι εγκατεστημένοι στον ορεινό όγκο μεταξύ Ροδόπης και Έβρου και σε μικρότερες ομάδες σε άλλες περιοχές, αποτελούν το αντίστοιχο «ετερόδοξο» μουσουλμανικό κίνημα των Αλεβήδων της Τουρκίας. Μολονότι οι θρησκευτικές δοξασίες των μπεκτασήδων είναι διαφορετικές, εντούτοις ορισμένοι άλλοι παράγοντες συντελούν, ώστε, φαινομενικά τουλάχιστον, να φέρονται πλήρως ταυτισμένοι με το σουννιτικό κατεστημένο.

Σ' ό,τι αφορά τη φυλετική σύνθεση των μουσουλμάνων της Δ. Θράκης, είναι στατιστικά επιβεβαιωμένο, ότι οι **Πομάκοι** (36.000) μαζί με τους **Αθίγγανους** (24.000), αποτελούν την πλειοψηφία, σε σχέση με τους τουρκογενείς πληθυσμούς (55.000). Από ιστορικής απόψεως είναι επίσης επιβεβαιωμένο ότι οι **τουρκογενείς** πληθυσμοί έχουν εγκατασταθεί στη Θράκη και γενικότερα στη Βαλκανική σε μεταγενέστερους χρόνους από τις δυο υπόλοιπες ομάδες μουσουλμανικών πληθυσμών. (Οι μεν Πομάκοι θεωρούνται αυτόχθονες, οι δε Αθίγγανοι εγκαταστάθηκαν στη Θράκη περί τα μέσα του 11ου αιώνα, ενώ η εγκατάσταση των Τούρκων στο χώρο αυτό πραγματοποιήθηκε προς το τέλος του 14ου αιώνα).

Με βάση τα ιστορικά στοιχεία, τα οποία στηρίζονται, κατά κύριο λόγο στις οθωμανικές πηγές, οι Πομάκοι και οι Αθίγγανοι, οι οποίοι μαζί με τους τουρκογενείς συναποτελούν την μουσουλμανική μειονότητα, προέρχονται από χριστιανικούς πληθυσμούς που εξαναγκάστηκαν ύστερα από μεθοδεύσεις των Οθωμανών να μεταστραφούν στο Ισλάμ. Από τις ίδιες ιστορικές πηγές γίνεται επίσης γνωστό ότι η πρώτη μορφή του Ισλάμ που αναπτύχθηκε στους πληθυσμούς της Θράκης, αλλά και της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων, ήταν και εν μέρει εξακολουθεί να είναι το μυστικό Ισλάμ. Φορείς του **μυστικού Ισλάμ** υπήρξαν οι μπεκτασήδες αλλά και άλλοι «ετερόδοξοι» δερβίσηδες. Η αποδοχή και η προώθηση εκ μέρους τους οθωμανικού κράτους του σουννιτισμού ως επίσημης μορφής θρησκείας (16ο αι.), είχε ως άμεση συνέ-

Θρησκευτικότητα Δ. Θράκης

πεια τη μείωση της δραστηριότητας των μυστικιστών δερβίσηδων και στο χώρο της Δ. Θράκης. Η απόφαση του σουλτάνου Μαχμούτ Β΄ να διαλύσει το μπεκτασικό τάγμα (1826) υπήρξε αποφασιστικής σημασίας ενέργεια για την ισχυροποίηση του σουννιτισμού στη Θράκη. Από το 1840 και μέχρι την κεμαλική περίοδο, τα δερβίσικα τάγματα ολόκληρου του οθωμανικού κράτους, κυρίως όμως της Θράκης και των άλλων υπό οθωμανική εξάρτηση περιοχών της Βαλκανικής, προσπαθούν να ανασυγκροτηθούν, πλην όμως οι ανακατατάξεις που σημειώθηκαν μετά τους βαλκανικούς πολέμους (1912-13) και στη συνέχεια η απόφαση του Κεμάλ να θέσει εκτός νόμου τα δερβισικά τάγματα στην Τουρκία (1925), βοήθησε δυναμικά στην υπερίσχυση των σουννιτών σε βάρος των δερβισικών ταγμάτων και κυρίως σε βάρος των μπεκτασήδων.

Είναι προφανές ότι το ζήτημα της φυλετικής διαφοροποίησης των μουσουλμάνων της Δ. Θράκης και των άλλων περιοχών της Βαλκανικής δεν παρουσίαζε ιδιαίτερη σημασία για τους εν λόγω μουσουλμανικούς πληθυσμούς, όταν οι περιοχές αυτές βρίσκονταν υπό την κυριαρχία των Τούρκων. Το ζήτημα αποκτά ιδιαίτερη σημασία και πολιτικό περιεχόμενο από τότε που οι περιοχές αυτές απελευθερώνονται από τον τουρκικό ζυγό και οι βαλκάνιοι μουσουλμάνοι αποτελούν πλέον μειονότητες στα όρια της εθνικής ανεξαρτησίας των βαλκανικών χωρών. Η έννοια του βαλκανικού Ισλάμ γίνεται μια ενοχλητική πρόκληση για την Τουρκία της κεμαλικής και της μετακεμαλικής περιόδου, γι' αυτό και στη συνέχεια θα επιδιώξει να επιχαρακτηρίσει τους μουσουλμάνους των Βαλκανίων ως Τούρκους ή ως Τούρκους-Μουσουλμάνους. Ανεξάρτητα από τη σκοπιμότητα αυτή, οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί ορισμένων περιοχών ή μέρος των πληθυσμών αυτών είναι τουρκογενείς και προέρχονται είτε από παλαιότερες εγκαταστάσεις τουρκικών πληθυσμών στις περιοχές αυτές είτε από εξισλαμισμό και ένταξη στην τουρκική κοινωνία ορισμένων χριστιανικών πληθυσμών.

Λίγα χρόνια μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης στους κόλπους της μουσουλμανικής μειονότητας σημειώθηκαν ιδεολογικές συγκρούσεις. Οι συγκρούσεις αυτές όχι μόνο προκάλεσαν διαταραχή στη συνοχή των μουσουλμάνων της Θράκης αλλά δημιούργησαν και τις προϋποθέσεις, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, για τον ιδεολογικό προσανατολισμό των μουσουλμάνων προς το τουρκικό Ισλάμ. Αφορμή για τη δημιουργία αυτών των γεγονότων υπήρξαν οι μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ στο θρησκευτικό καθεστώς της Τουρκίας.

Συγκεκριμένα, όταν ο Κεμάλ κατήργησε την ισχύ του ιερού μουσουλμανικού δικαίου και στη θέση του εισήγαγε τον ελβετικό κώδικα (1926), το γεγονός αυτό οδήγησε σε απόγνωση τα θρησκευτικά στελέχη της χώρας του, τα οποία, με επικεφαλής τον σεϊχουλισλάμ, **Σαμπρή Μπέη**, εγκατέλειψαν την Τουρκία και εγκαταστάθηκαν στη Δ. Θράκη. Εκεί μαζί με άλλους μουσουλμάνους (Πομάκους, Κιρκάσιους κλπ.) προσκολλημένους στην αντίληψη για ένα ακηδεμόνευτο από τους Τούρκους Ισλάμ, δημιούργησαν μια ισχυρή ομάδα μουσουλμάνων με αντικεμαλικό φρόνημα, οι οποίοι χαρακτηρίστηκαν ως «**παλαιομουσουλμάνοι**». Η ισχυρή παρουσία των «παλαιομουσουλμάνων» στο χώρο της Θράκης, οπωσδήποτε αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα στην κεμαλική θρησκευτική αλλά και εθνική πολιτική, την οποία κεμαλικά στελέχη επεδίωκαν να καλλιεργήσουν στους πληθυσμούς της μειονότητας.

Για το λόγο αυτό η Τουρκία εκμεταλλευόμενη το θετικό κλίμα της τουρκοελληνικής φιλίας, που μόλις τότε την εμπνεύστηκαν και την εφάρμοσαν ο Βενιζέλος και ο Κεμάλ Ατατούρκ, επεσήμανε ως αρνητικό σημείο της φιλίας αυτής, την παρουσία στην ελληνική Θράκη αντικεμαλικών μουσουλμάνων. Η ελληνική κυβέρνηση, θέλοντας να εξασφαλίσει την προοπτική και το κύρος της τουρκοελληνικής φιλίας, απομάκρυνε από το ελληνικό έδαφος τον έκπτωτο σεϊχουλισλάμη Σαμπρή Μπέη και όλους τους πρωτεργάτες του αντικεμαλισμού στη Δ. Θράκη (1931). Οι ενέργειες αυτές αποτελούν την απαρχή μιας νέας θρησκευτικής πολιτικής η οποία επιβάλλεται από την Τουρκία στους μουσουλμάνους της Θράκης και που αποβλέπει στην τουρκοποίηση της θρησκευτικής ζωής και ιδεολογίας τους. Ορισμένα από τα μέτρα που πρότεινε η κεμαλική Τουρκία και τα οποία αδιαμαρτύρητα αποδέχθηκε η χώρα μας είναι η αντικατάσταση του αραβικού αλφαβήτου στα μειονοτικά σχολεία με το λατινικό αλφάβητο, όπως ακριβώς συνέβη αντιστοίχως και στην Τουρκία, η εισαγωγή από την Τουρκία αντιτύπων του κορανίου και άλλων συναφών θρησκευτικών βιβλίων μεταφρασμένων στην τουρκική και με λατινικούς χαρακτήρες στη θέση των πρωτοτύπων αραβικών κειμένων, η χορήγηση υποτροφιών σε μουσουλμανόπαιδες εκ Θράκης για σπουδές σε θρησκευτικά σχολεία της Τουρκίας, η αποστολή ιεροκηρύκων και κατηχητών από την Τουρκία, η υποβάθμιση του έργου των ιεροσπουδαστηρίων Κομοτηνής και Εχίνου Ξάνθης, τα οποία κατά την άποψη της Τουρκίας καλλιεργούσαν τον παλαιομουσουλμανικό συντηρητισμό, και η ίδρυση νέων μειονοτικών σχολείων που θα ακολουθούσαν το κεμαλικό ιδεώδες, όπως συνέβη με την ίδρυση του Γυμνασίου - Λυκείου Τζελάλ Μπαγιάρ στην Κομοτηνή κ.ά.

Ακόμη και σήμερα ορισμένα στελέχη της μειονότητας, τα οποία έχουν χαρακτηρισθεί από άλλους μειονοτικούς ως η «τουρκική μαφία», προβαίνουν σε εμφανείς για την ισχυροποίηση ενός τουρκικού Ισλάμ στο χώρο της Δ. Θράκης. Ως τέτοιες ενέργειες θα μπορούσαν να αναφερθούν: Η επιλογή και η προώθηση ψευδομουφτήδων με διακηρυγμένες τουρκικές επιδιώξεις στη θέση των νομίμων εκλεγμένων μουφτήδων, η παρακώλυση των πιστών να προσεύχονται σε τζαμιά στα οποία παρίστανται οι νόμιμοι μουφτήδες, οι υποδείξεις προς τους πιστούς να τελούν ιεροπραξίες με τα στελέχη θρησκευτικών καθηκόντων, τα οποία σαφώς στηρίζουν τις τουρκικές θέσεις, η εκφώνηση λόγων και ομιλιών, η διατύπωση μηνυμάτων και η πραγματοποίηση του κηρυγματικού λόγου στην τουρκική και με περιεχόμενο τουρκο-ισλαμικό, η σύσταση και λειτουργία φροντιστηρίων στα οποία κατ΄ επίφαση μόνο γίνεται σπουδή του κορανίου, ενώ στην πραγματικότητα διδάσκεται η ηθική, η αλληλεγγύη, η αδελφοσύνη και η ιστορία των Τούρκων κ.ά. Με τη συγκατάθεση της ελληνικής πολιτείας το μάθημα των θρησκευτικών (της μουσουλμανικής θρησκείας) διδάσκεται σε όλα ανεξαιρέτως τα μουσουλμανόπαιδα (Πομάκους, Αθίγγανους και τουρκογενείς) στην τουρκική γλώσσα, ενώ η τουρκική δεν αποτελεί τη μητρική γλώσσα των Πομάκων και των Αθιγγάνων, ούτε η συνθήκη της Λωζάνης προβλέπει κάτι τέτοιο ούτε βεβαίως το Ισλάμ αυτό καθ' εαυτό έχει ως επίσημη έκφρασή του την τουρκική γλώσσα.

Τα παραπάνω παραδείγματα, αν τα εντάξει κανείς στο πλαίσιο του υπερπροστατευτισμού που δείχνει η Τουρκία για τους μουσουλμάνους της Δ. Θράκης, μπορεί να αντιληφθεί τον επερχόμενο πλήρη **εκτουρκισμό** της θρησκευτικής ζωής των μη τουρκογενών πληθυσμών της Δ. Θράκης.

**** Αναπλ. Καθηγητής Α.Π.Θ.***

❑

Πόσο δύσκολο να 'σαι Πομάκος σήμερα...

του Χαμδή Ομέρ*

Μου είναι αδύνατον να θυμηθώ πότε πρωτοαναρωτήθηκα για τη γλώσσα και την καταγωγή μου. Μικρός, στο χωριό, νόμιζα πως όλα ήταν απλά και δεδομένα, Πομάκοι ήμασταν. Και πήγα στο σχολείο όπου άρχισα να μαθαίνω ξένες γλώσσες: ελληνικά, τούρκικα, αράβικα, μόνο τη γλώσσα που μιλούσα δεν μάθαινα αλλά και δεν μπορούσα να την διαβάσω, γιατί ήταν άγραφη.

Έφυγα στην Αθήνα, φοίτησα σε σχολή τουριστικών επαγγελμάτων, δούλεψα κάποια χρόνια, επέστρεψα τελικά στην Κομοτηνή. Το χωριό μου ήταν το ίδιο ξεχασμένο, οι άνθρωποι πάντα στο περιθώριο, η γλώσσα μας ακόμα σχεδόν ντροπή. Όμως κάτι ελάχιστο και μεγάλο μαζί είχε γίνει: ο Ριντβάν Καραχότζα, ένας Πομάκος από την Ξάνθη, είχε γράψει (και εκδώσει με την βοήθεια του Δ' Σώματος Στρατού) ένα ελληνοπομακικό λεξικό. Αμέσως σκέφτηκα να κάνω το επόμενο βήμα: ένα βιβλίο για τα μικρά πομακόπουλα, ένα αναγνωστικό. Η ευτυχής σύμπτωση της γνωριμίας μου με τον κ. Πρόδρομο Εμφιετζόγλου έκανε το όνειρο πραγματικότητα και τον Ιούνιο του 1997 παρουσιάσαμε με τον φίλο Αϊντίν Μουμίν το πρώτο πομακικό Αναγνωστικό.

Όσο διάστημα δουλεύαμε αλλά και μετά την έκδοση του Αναγνωστικού, έκανα μεγάλα όνειρα. Σκεφτόμουν ότι το βιβλίο θα περάσει σιγά-σιγά στην Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία της Θεσσαλονίκης και από 'κει στα σχολεία των χωριών μας. Ότι το ελληνικό Κράτος θα βοηθήσει την προσπάθεια, ότι θα ασχοληθούν με το θέμα όλοι εκείνοι οι επώνυμοι που κάθε τόσο θυμούνται τους Πομάκους της Θράκης, όταν μιλάνε για τη μειονότητα, ότι φίλοι και γνωστοί θα μας συγχαρούν για τη δουλειά μας, θα συγκινηθούν που γράφτηκε η λαλιά μας για πρώτη φορά στην ιστορία.

Η αλήθεια ήταν τραγικά διαφορετική. Το ελληνικό Κράτος δεν έδειξε το παραμικρό ενδιαφέρον, την παραμικρή διάθεση να βοηθήσει. Κάποιοι επώνυμοι περιορίστηκαν στα συγχαρητήρια της πρώτης παρουσίασης κι έκτοτε ούτε φωνή ούτε ακρόαση. Η αγάπη των απλών ανθρώπων δυστυχώς δεν αρκούσε για να προχωρήσουμε.

Αυτοί ωστόσο που έδειξαν αληθινό ενδιαφέρον ήταν άλλοι: η λεγόμενη Συμβουλευτική Επιτροπή της Μειονότητας (παλιοί και νέοι βουλευτές, πρόεδροι μειονοτικών συλλόγων, ψευτομουφτήδες, εκπρόσωποι τοπικής αυτοδιοίκησης) χαρακτήρισε σε ανακοίνωσή της την έκδοση του Αναγνωστικού σαν "μια ύπουλη προσπάθεια του Κράτους για αφομοίωση της μειονότητας".

Για δύο μήνες η προηγούμενη ανακοίνωση δεν είχε συνέχεια. Με μια συνέντευξή μου στην τουρκόφωνη "Μπατί Τράκια Εξπρές" τερματίστηκαν οι ελπίδες τους να συγκαλυφθεί το θέμα και ξεσηκώθηκε το σύμπαν. Μου ζητούσαν συνάντηση άγνωστοί μου ιμάμηδες, με έψαχναν δημοσιογράφοι της "Σαμπάχ", μάθαινα ότι ο Τούρκος Πρόξενος ήθελε φωτογραφία μου, γίνονταν κηρύγματα σε τζαμιά εναντίον μου, "συνιστούσαν" στον κόσμο στα καφενεία να αποφεύγουν το κατάστημά μου. Διέδιδαν ότι βαφτίστηκα χριστιανός, ότι είμαι αγράμματος, ότι είναι θέμα χρόνου να με σκοτώσουν, ότι δεν πρέπει κανείς να μου μιλάει γιατί "τους πούλησα" (ποιους άραγε;). Δεν έμεινε ούτε ένα πομάκικο χωριό της Ροδόπης που να μην "υπέγραψε" καταγγελία σε βάρος μου, γιατί, λέει, ανέφερα τους Πομάκους ως "απόγονους του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των Βυζαντινών". Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όσες περιπτώσεις το ερεύνησα, διαπίστωσα ότι κανένας σχεδόν στο χωριό που με κατήγγειλε δεν είχε ιδέα περί του θέματος, ενώ δύο και μόνον άτομα μάζεψαν τις "διαμαρτυρίες" πέντε χωριών της περιοχής του Κέχρου, χωρίς να ξέρουν τίποτε οι κάτοικοι. Αποκορύφωμα του κλίματος τρομοκρατίας ένα εμπρηστικό δημοσίευμα της φασιστοφυλλάδας "Ιλερί" που προκάλεσε νυχτερινά ανώνυμα τηλεφωνήματα στο σπίτι μου, που απειλούσαν τη ζωή της γυναίκας μου και του οκτάμηνου παιδιού μου. Φτάσαμε στο τραγελαφικό σημείο Έλληνας αστυνομικός να έρθει φιλικά να μου συστήσει να ζητήσω συγγνώμη από τον Τούρκο Πρόξενο, για να ησυχάσω!

Συγγνώμη φυσικά δεν ζήτησα από κανέναν και πέρασα στην επίθεση. Με επιστολή-πρόκληση στις μειονοτικές εφημερίδες προσπάθησα να αποκαταστήσω την αλήθεια και ζητούσα από όποιον έχει κάτι εναντίον μου να έρθει σε δημόσιο διάλογο μαζί μου σε ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό σταθμό, μπροστά σε όλον τον κόσμο. Πουθενά δεν δημοσιεύτηκε (εκτός από ένα σχόλιο στο θρησκευτικό περιοδικό "Χακκά Νταβέτ") και καμμία απάντηση δεν υπήρξε. Αναγκαστικά το έδωσα στις ελληνόφωνες εφημερίδες έναν μήνα μετά, καταγγέλοντας τις τουρκοφυλλάδες που κάθε εβδομάδα διαμαρτύρονται για την αντιδημοκρατική αντιμετώπιση της μειονότητας στην Ελλάδα.

Και την επιστολή μου μεν την έθαψαν, όμως εκείνο που τους τσάκισε και δεν μπόρεσαν να πολεμήσουν ήταν η εφημερίδα μας η "Ζαγάλισα", που κυκλοφόρησε (πάλι χάρη στην "ΜΗΧΑΝΙΚΗ") από το "Κέντρο Πομακικών Ερευνών" για πρώτη φορά τον περασμένο Οκτώβριο. Εδώ ούτε επίσημες ανακοινώσεις μπορούσαν να βγάλουν, ούτε ομαδικές δια-

μαρτυρίες χωριών. Όσον αφορά το προσκήνιο περιορίστηκαν στις δηλώσεις κάποιων επώνυμων ανθρώπων της μειονότητας (του στυλ "δεν μας αφορά", "δεν γνωρίζω", κ.λπ.), ενώ παρασκηνιακά η γνωστή Συμβουλευτική Επιτροπή όργωσε τα χωριά μας, για να συστήσει στους Πομάκους να μην δέχονται την εφημερίδα μας που τους αποστελλόταν και να την επιστρέφουν αμέσως. Ορισμένοι –θέλοντας ή μη– υπάκουσαν και είχαμε επιστροφές, μερικές μάλιστα με απειλητικά ή υβριστικά σημειώματα. Η συντριπτική πλειοψηφία, ωστόσο, δέχτηκε με ενθουσιασμό την "Ζαγάλισα", είχαμε τηλεφωνήματα συμπαράστασης από τα περισσότερα χωριά μας, προσφορά εθελοντικής εργασίας, αναζητούσαν τα φύλλα που –εξαιτίας κάποιου εγκάθετου– δεν έφταναν. Προβλήματα βέβαια συνεχίζουμε να αντιμετωπίζουμε, όμως προχωράμε και δυναμώνουμε και πλέον ούτε ο κόσμος μπορεί να αστυνομεύεται, όπως πριν, ούτε οι εξελίξεις να χειραγωγούνται.

Οι Πομάκοι της ελληνικής Θράκης είναι μια πραγματικότητα που τώρα μόλις αναδύεται. Θεωρώ μεγάλη μου τιμή που υπήρξα από τους πρωταγωνιστές της εξέλιξης αυτής και όλο το τεράστιο κόστος που είχε για μένα αυτή η αντιπαράθεση σβήνει στα μάτια μου, όταν σκέφτομαι την κατάσταση λίγα χρόνια μετά, όταν η γλώσσα μας θα έχει πάρει τη θέση της στην εκπαίδευση, στα ΜΜΕ, στην καθημερινότητα. Όταν θα είναι εκ των πραγμάτων υποχρεωμένοι οι μουσουλμάνοι βουλευτές της περιφέρειάς μας να αναφέρουν επιτέλους το όνομά μας. Όταν οι Πομάκοι, χωρίς κανένα αίσθημα φόβου ή ντροπής αλλά με γνώση και αυτοσυνειδησία, θα μπορούν να ζήσουν και να δημιουργήσουν στον τόπο τους.

**Ο Χαμδή Ομέρ είναι εκπαιδευτικός και συγγραφέας μαζί με τον Μουμίν Αϊντίν του πομακικού Αναγνωστικού. Εκδίδει την πομακική εφημερίδα "Ζαγάλισα".*

Κομοτηνή, 17-1-1998 ❑

Το Μουσείο Καλαθοπλεκτικής των Ρώμα στην Κομοτηνή

Στην Κομοτηνή, εδώ και τρία χρόνια λειτουργεί ένα Μουσείο μοναδικό στο είδος του, το πρώτο μειονοτικό Μουσείο της Ελλάδος. Πρόκειται για το Μουσείο Καλαθοπλεκτικής των Ρωμά, μια πρωτοβουλία του πολιτιστικού σωματείου "Θρακική Εταιρεία" που βρήκε την αμέριστη ηθική και υλική υποστήριξη της ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΕ από την αρχή της υλοποίησής της μέχρι σήμερα (Ιανουάριος 1998) και που ανέλαβε την χορηγία του η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Το Μουσείο αφηγείται μία από τις πλέον χαρακτηριστικές παραδοσιακές τέχνες των Ρωμά, την καλαθοπλεκτική, στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης (Ελλάδα, Βουλγαρία και Τουρκία), στο χτες και στο σήμερα. Οι –κατά κανόνα μουσουλμάνοι– Ρωμά της Θράκης (περί τις 20.000 άνθρωποι μοιρασμένοι στους τρεις νομούς Έβρου, Ροδόπης και Ξάνθης) απέκτησαν ένα μεθοδικά οργανωμένο εκθετήριο της τέχνης τους, από το οποίο οι επισκέπτες φεύγουν γοητευμένοι. Είναι παράλληλα ένας χώρος που τους δίνει ένα πρόσωπο στην ευρύτερη κοινωνία καλύτερο από αυτό που η τελευταία έχει συνήθως κατά νου (με τα διαδεδομένα αρνητικά στερεότυπα), ενώ το γεγονός ότι τον τελευταίο καιρό τείνει να γίνει μόδα ό,τι αναφέρεται στους Ρωμά, ευνοεί την ανάδειξη της όλης δουλειάς που έχει γίνει από το Μουσείο. Γιατί ο στόχος δεν ήταν ένα ακόμα από τα αναρίθμητα επαρχιακά λαογραφικά μουσεία - εκθετήρια αλλά ένα ζωντανό κύτταρο της κοινωνίας των Ρωμά, πράγμα που επετεύχθη σε μεγάλο βαθμό.

Κατ' αρχήν καταγράφηκε στα ενεργά Μουσεία του Υπουργείου Πολιτισμού, δημιουργήθηκε εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τις επισκέψεις των σχολείων, ξεκίνησε συνεργασία με το Εθνολογικό Τμήμα του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, έγινε μέλος του ICOM (Διεθνής Ένωση Μουσείων), διασυνδέθηκε με το Κέντρο Τσιγγάνικων Ερευνών της Γαλλίας (CRC) και καταγράφηκε στις πηγές του, αναπτύχθηκε αλληλογραφία κι επαφή με δεκάδες ιδιώτες ερευνητές της Ευρώπης, δημιουργήθηκε βιβλιοθήκη, δημοσιεύθηκαν άρθρα σε ευρωπαϊκά περιοδικά, κ.λπ.

Συγχρόνως αναπτύχθηκε πολύπλευρη πολιτιστική δράση σε τοπικό επίπεδο. Έγινε σεμινάριο καλαθοπλεκτικής για να διασωθεί η φθίνουσα αυτή τέχνη, ενισχύθηκαν οι τελευταίοι της τεχνίτες, περιόδευσε μέρος των εκθεμάτων σε άλλα μέρη (Έβρος, Θεσσαλονίκη). Παράλληλα, και με την ίδρυση του πολιτιστικου συλλόγου "ΡΩΜ" στον οικισμό "Αδριανουπόλεως" (δίπλα στην Κομοτηνή), δημιουργήθηκε Θέατρο Σκιών που με την καθοδήγηση επαγγελματία καραγκιοζοπαίκτη ανέβασε με εξαιρετική επιτυχία τον "Καραγκιόζη Νύφη", έργο που εκδόθηκε σε ένα μικρό δίγλωσσο βιβλιαράκι στα ελληνικά και στη Ρωμανές. Λειτούργησαν -και λειτουργούν ακόμη- φροντιστήρια ελληνικής γλώσσας, παράλληλα με παιδικό σταθμό ειδικά για τα παιδιά των Ρωμά, διευκολύνθηκαν σε αμέτρητες περιπτώσεις αναξιοπαθούντες και άλλοι. Ένα σημαντικότατο βήμα ήταν η πρωτοποριακή - στη Θράκη τουλάχιστον- παραγωγή εκπομπών σε ιδιωτικό ραδιοσταθμό στη Ρωμανές και με τραγούδια των Ρωμά απ' όλον τον κόσμο, χάρη σε μια μοναδική εξειδικευμένη δισκοθήκη που δημιουργήθηκε. Για πρώτη φορά αυτή η τόσο υποτιμημένη γλώσσα ακούστηκε από τα ΜΜΕ ζωντανά, απέκτησε τον δικό της χώρο και γιαυτό και η επιτυχία ήταν τεράστια και αναμένεται να επαναληφθεί και φέτος. Τέλος, η προσπάθεια να καταγραφεί η τοπική Ρωμανές έχει σχεδόν ολοκληρωθεί και είναι πια ζήτημα χρόνου να κυκλοφορήσει το Γλωσσάρι της σε όλη τη χώρα, ενέργεια που επίσης δεν έχει προηγούμενο στον ελληνικό χώρο.

Οι Ρωμά της ελληνικής Θράκης, με μοχλό το Μουσείο τους, έχουν πλέον κάνει αποφασιστικά βήματα στην καταγραφή και ανάδειξη του πολιτισμού τους και της ιδιοπροσωπίας τους. Μένει στην Πολιτεία να αναλάβει τις ευθύνες της και να παραλάβει την σκυτάλη από την ιδιωτική πρωτοβουλία που τόσο γενναιόδωρα και επιτυχημένα έπραξε το χρέος της αυτά τα χρόνια.

Κώστας Καραΐσκος

Το μειονοτικό πρόβλημα στη Θράκη

του Γιώργου Καραμπελιά

Μήπως προετοιμάζουμε την Αυτόνομη Δημοκρατία της Ροδόπης;

Τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται και πάλι στο προσκήνιο η περιβόητη στρατηγική της **«Μεσευρώπης»** και του διαίρει και βασίλευε που αυτή προϋποθέτει, ιδιαίτερα από την πλευρά της Γερμανίας και των ελεγχόμενων από αυτή σε μεγάλο βαθμό μηχανισμών των Βρυξελλών.

Η «Μεσευρώπη» και η στρατηγική χρήση των μειονοτήτων

Η λογική της Μεσευρώπης (Mittel Europa) που οραματίζεται την ανάδειξη του κεντροευρωπαϊκού χώρου, με ηγεμονική τη Γερμανία, σε κέντρο βάρους και ηγεμόνα της Ευρώπης, έχει ως προϋπόθεση ή ως συνέπεια την **διάλυση ή την αποδυνάμωση** των κρατών των Βαλκανίων και της Κεντρικής Ευρώπης, με βασικό όπλο τις κατά τόπους μειονότητες. Κατά την διάρκεια του τελευταίου πολέμου οι Γερμανοί χρησιμοποίησαν παντού τις μειονότητες για να συγκροτήσουν τις ταξιαρχίες των Waffen SS, για να διαλύσουν την κεντρική Ευρώπη και να οικοδομήσουν την Μεσευρώπη. Η Μεσευρώπη ως στρατηγικός στόχος έχει **δύο** πυλώνες, την **Γερμανία** και την **Τουρκία** -στο παρελθόν την Οθωμανική αυτοκρατορία ή την Βουλγαρία, κατά περίπτωση, ή και τις δύο μαζί- και στοχεύει στον κατακερματισμό της υπόλοιπης Κεντρικής και Νότιας Ευρώπης. Αυτή η πολιτική ξεκινάει από την εποχή του Βίσμαρκ και ολοκληρώνεται με τον Χίτλερ - διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας, της Τσεχοσλοβακίας, της Πολωνίας, της Ρουμανίας, της Σοβιετικής Ένωσης, της Ελλάδας με τους Βούλγαρους, τους Ιταλούς, κ.λπ. Σήμερα παίρνει τη μορφή της **στρατηγικής** χρησιμοποίησης των μειονοτήτων[1]. Αυτή η γερμανική πολιτική της μεταβολής της κεντρικής και νότιας Ευρώπης σε έναν εύκολα ελεγχόμενο κονιορτό, στη σημερινή συγκυρία ταυτίζεται -ή συναντάται- με την αμερικανική που, μέσω της χρήσης των μειονοτήτων, προσπαθεί να παγιώσει την αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης και να ελέγξει τα αδύναμα κράτη της περιοχής (κλασικό παράδειγμα η χρήση της αλβανικής κοινότητας στην FYROM για τον έλεγχο των Σλαβομακεδόνων των Σκοπίων κατά το δοκούν). Γι' αυτό ακόμα και σε χώρες που δεν έχουν ισχυρό μειονοτικό ζήτημα, όπως η Ελλάδα, οι ετήσιες εκθέσεις του Κογκρέσου θα επαναλαμβάνουν στερεότυπα τις αμερικάνικες ανησυχίες για την τύχη των... βλάχων, εκτός βέβαια από τους μουσουλμάνους και την «μακεδονική μειονότητα». Αυτή η γερμανο-αμερικανική στρατηγική οδήγησε σε μια πρώτη φάση στην «εκκαθάριση» των βορείων Βαλκανίων και κυρίως της Γιουγκοσλαβίας.

Τα μεγάλα μειονοτικά προβλήματα της περιοχής

Τα τρία μεγάλα μειονοτικά προβλήματα που εξακολουθούν να παραμένουν στην περιοχή μας είναι το **Αλβανικό** πρόβλημα στη Σερβία και τα Σκόπια, το πρόβλημα των **Ούγγρων** στη Ρουμανία και το πρόβλημα των **μουσουλμανικών** μειονοτήτων στη Βουλγαρία και την Ελλάδα. Και βέβαια εξακολουθούν να υπάρχουν μικρότερα μειονοτικά ζητήματα όπως των Ούγγρων στη Βοϊβοντίνα, των μουσουλμάνων στο Σαντζάκ, των Ελλήνων στη Βόρειο Ήπειρο... Το πλέον σημαντικό, από την άποψη των μεγεθών, μειονοτικό ζήτημα είναι το Αλβανικό, και το **ασθενέστερο** ίσως είναι το μουσουλμανικό στην ελληνική Θράκη, αλλά γίνεται σημαντικό, όχι εξ αιτίας αυτού καθ' αυτού του βάρους του αλλά λόγω της γειτνίασης με τη γειτονική Τουρκία, που επιθυμεί να χρησιμοποιήσει το μειονοτικό ως στρατηγική μειονότητα, και της διασύνδεσής του με το πολύ σημαντικότερο μειονοτικό ζήτημα της Βουλγαρίας[2]. Διότι βέβαια η ανάπτυξη ή όχι κάποιου αλυτρωτικού και μειονοτικού κινήματος εξαρτάται από την **περιρρέουσα** ατμόσφαιρα.

Τα σχέδια για την **αυτόνομη** Θράκη μέχρι σήμερα έχουν στηριχτεί στις γνωστές και διακηρυγμένες κεμαλικές θέσεις για την Αυτονομία της Δυτικής Θράκης. Δεν χρειάζεται να επανέλθω στην ευθύνη της ελληνικής πολιτείας για την ευόδωση της τουρκικής απόπειρας μεταβολής του θρησκευτικού στοιχείου σε εθνικό (έτσι εξ άλλου συγκροτήθηκε το σύγχρονο τουρκικό κράτος) αλλά να μείνω στο γεγονός αυτό καθ' εαυτό.

Το μειονοτικό πρόβλημα τείνει να μεταβληθεί σε εκρηκτικό και η μειονότητα να μεταβληθεί σε στρατηγική μειονότητα, όταν υπάρχουν κάποιες ή όλες από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

Α. Η **γειτνίαση** με κάποια αναθεωρητική χώρα, με την οποία νοιώθει να ταυτίζεται, έστω εν μέρει, η μειονότητα.

Β. Η **αποδυνάμωση** της χώρας, μέσα στην οποία ζει η μειονότητα, ή/και η αντίστοιχη ενδυνάμωση της γειτονικής αναθεωρητικής δύναμης, που προετοιμάζει ψυχολογικά τη μειονότητα για κινήσεις αποσχιστικού χαρακτήρα, ή τουλάχιστον την απομακρύνει συναισθηματικά από την παρούσα πατρίδα της.

Γ. Η ύπαρξη μιας μειονότητας με παρόμοια ταυτότητα σε μια **γειτονική** χώρα (όπως συνέβη με την ύπαρξη Γερμανών σε συνοριακές περιοχές μεταξύ Τσεχοσλοβακίας και Πολωνίας, προπολεμικά ή όπως συμβαίνει με τους Αλβανούς σε Κόσοβο και FYROM σήμερα).

Στο βαθμό που συντονίζονται κάποιες ή και οι τρεις αυτές προϋποθέσεις ή έστω κινδυνεύουν να συμπέσουν, τότε είναι **πολύ πιθανή** η μεταβολή μιας μειονότητας σε στρατηγική μειονότητα.

Οι μουσουλμανικές μειονότητες στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία

Στην περίπτωση των μουσουλμανικών μειονοτήτων στην Ελλάδα οπωσδήποτε δεν έχουμε ακόμα μια πλήρη ομογενοποίηση γύρω από την τουρκική ταυτότητα, ούτε κινήσεις αποσχιστικού χαρακτήρα. Όμως είναι προφανές ότι η Τουρκία θα προσπαθήσει να προωθήσει, σαν ενδιάμεσο στάδιο, μια λογική **αυτονομίας** των μουσουλμάνων της Θράκης, χρησιμοποιώντας τόσο τη συμπαράσταση των άσπον-

δων φίλων μας -Γερμανών και Αμερικανών- όσο και ενεργοποιώντας ένα μέχρι τα σήμερα «κρυφό χαρτί» της, την άμεση γειτνίαση των Ελλήνων μουσουλμάνων με τις μουσουλμανικές μειονότητες της Βουλγαρίας.

Το μειονοτικό ζήτημα στην περίπτωση της **Βουλγαρίας** είναι πολύ πιο σημαντικό από ό,τι στην Ελλάδα. Τα μεγέθη είναι άλλης κλίμακας- από 5 έως 10% του πληθυσμού, -μάλλον γύρω στο 7%- με παρόμοια σύνθεση με την Ελλάδα, δηλαδή ένα σημαντικό ποσοστό Πομάκων υπό διαδικασία τουρκοποίησης, τουρκογενείς, τσιγγάνοι, κ.λπ. Η μειονότητα στη Βουλγαρία χρησιμοποιείται ως στρατηγική μειονότητα με διαφορετικό ρόλο ανάλογα με την περίπτωση και τη συγκυρία: Επί Ζίβκωφ η κύρια κατεύθυνση ήταν η προσπάθεια χρησιμοποίησής της, για να **αποσταθεροποιηθεί** το βουλγαρικό εχθρικό καθεστώς. Στη σημερινή συγκυρία κυρίαρχη είναι η προσπάθεια **προσεταιρισμού** της Βουλγαρίας, μέσω του μειονοτικού και της απειλής που αντιπροσωπεύει, από την Τουρκία και τις ΗΠΑ, ούτως ώστε να διαλυθεί ο περιβόητος άξονας Αθήνας-Σόφιας. Και για την ώρα φαίνεται αυτή η στρατηγική να αποδίδει. Η χρήση της ως στρατηγικής μειονότητας προωθείται.

Όμως, οι συνθήκες θα τείνουν μεταβληθούν - με την ανάπτυξη της επαφής ανάμεσα στη Βουλγαρία και την Ελλάδα. Η δημιουργία των δύο από τους τρεις κάθετους άξονες της Εγνατίας που θα διασυνδέουν Βουλγαρία και Ελλάδα θα φέρουν σε άμεση επαφή τις δύο μειονότητες για πρώτη φορά σε τέτοια έκταση, μετά τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κατά συνέπεια θα υπάρχει η πιθανότητα σχετικής **ομογενοποίησης** των μουσουλμανικών μειονοτήτων σε Βουλγαρία και Ελλάδα.

Αν λοιπόν ευοδωθούν τα επεκτατικά σχέδια της Τουρκίας –σε συνεργασία με τους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων Γερμανούς και Αμερικανούς, και με την αμέριστη στήριξη διαφόρων εγχώριων υπερασπιστών τους–[3] τότε θα εμφανιστεί η δυνατότητα για τη διεκδίκηση μιας αυτόνομης περιοχής της Ροδόπης, ή, στην καλύτερη –για την Τουρκία– περίπτωση, της **Δημοκρατίας της Ροδόπης**, που θα περιλαμβάνει πληθυσμούς από τις δύο πλευρές των συνόρων...

Το ζήτημα ίσως φαίνεται μακρινό αλλά, αν κρίνουμε από τον τρόπο που το ελληνικό κράτος χειρίστηκε το θέμα των μειονοτήτων, όπως και εκείνο της ανάπτυξης της Θράκης, θα πρέπει να φοβηθούμε τα χειρότερα. Ή μήπως δεν θα πρέπει να μας φροντίζει το προηγούμενο της Κύπρου και του ρόλου των Τουρκοκυπρίων; Διότι, αν και η Ελλάδα έχει, ουσιαστικά από την δεκαετία του '20 και μετά, **ξεπεράσει** το στάδιο της χρησιμοποίησης των μειονοτήτων ως στρατηγικών εργαλείων επεκτατικής πολιτικής, βρίσκεται σε επαφή με χώρες και λογικές **διαμετρικά** αντίθετες. Έτσι, δυστυχώς, δεν βρισκόμαστε ακόμα στην εποχή που οι μειονότητες θα μπορούσαν να αποτελέσουν το όχημα για την επανασύνδεση των πολυεθνικών Βαλκανίων στην κατεύθυνση των οραμάτων του Ρήγα Φεραίου[4] αλλά αντίστροφα οι γείτονές μας– κατ' εξοχήν η Τουρκία αλλά και οι Σλαβομακεδόνες– και οι μεγάλες δυνάμεις που τους χρησιμοποιούν –βλέπε Γερμανία, ΗΠΑ– εξακολουθούν να μας τραβάνε «βαθειά μέσα στο χώμα», μέσω της μεταβολής των μειονοτήτων σε όργανο μίσους και αντιπαράθεσης.

Για να αντιμετωπιστεί αυτό το ζήτημα, πέρα από τις υπόλοιπες παραμέτρους –δηλαδή ανάπτυξη της αυτόνομης ταυτότητας της κάθε μειονότητας ώστε να στηριχτεί η **αυτοσυνειδησία** της, **αποκλεισμός** των παρεμβάσεων του τουρκικού προξενείου, **ισονομία** για τους κατοίκους των μειονοτικών περιοχών και ευκαιρίες ανάπτυξης, εκπαιδευτική πολιτική που να ευνοεί την **ένταξή** τους στην ελληνική κοινωνία–, θα πρέπει να ακολουθηθεί μια συγκεκριμένη αναπτυξιακή στρατηγική για τον ορεινό όγκο, με επενδύσεις στον τουρισμό, τη δημιουργία εγκαταστάσεων θερινών τμημάτων πανεπιστημίων, ενίσχυση του πληθυσμού με εγκατάσταση προσφύγων[5].

Επί πλέον η ανάπτυξη των δύο νομών της Ξάνθης και της Κομοτηνής, πρέπει να είναι κατ' εξοχήν **ενδοστρεφής**, μια και υπάρχουν τεράστια περιθώρια για μια τέτοια ανάπτυξη, που θα διασφαλίσει πρώτα την εσωτερική δυναμική του συνόλου του πληθυσμού και η **εξωστρεφής** ανάπτυξη με κατεύθυνση την Βουλγαρία και τον Εύξεινο να επικεντρωθεί στο νομό **Έβρου**, που εξ άλλου διαθέτει και τα γεωγραφικά και τα μορφολογικά πλεονεκτήματα για κάτι τέτοιο. Η αναπτυξιακή προτεραιότητα πρέπει να περάσει στην ολοκλήρωση της Εγνατίας, την ανάπτυξη της σιδηροδρομικής γραμμής Αλεξανδρούπολης-συνόρων, της δημιουργίας βιομηχανικής ζώνης ή και ζώνης ελευθέρων ανταλλαγών στο βόρειο τρίγωνο της Θράκης.

Η «ανάπτυξη» γενικά δεν είναι πανάκεια, ούτε μπορεί να λύσει τα προβλήματα της περιοχής. Θα πρέπει να πάρει υπόψη της **όλες** τις παραμέτρους, γεωπολιτικές, στρατηγικές, κοινωνικές και πάνω απ' όλα το ανθρώπινο δυναμικό. Επί πλέον πρέπει να παίρνει υπόψη της, όπως τονίσαμε παραπάνω, την σημερινή **πραγματικότητα** των μειονοτικών προβλημάτων στην περιοχή μας. Γι' αυτό και το ζήτημα των μειονοτήτων πρέπει να αντιμετωπίζεται όχι με βάση μόνο μια αφηρημένη λογική ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή «ανάπτυξης» αλλά πάντα σε συσχετισμό με την συνολική πραγματικότητα της περιοχής και τους κινδύνους χρήσης της ως στρατηγικής μειονότητας.

Και αυτό για να μην ξυπνήσουμε αύριο με ένα μεγάλο **εθνικό** πρόβλημα που πριν από όλους θα πληρώσουν οι κάτοικοι της Θράκης.

Σημειώσεις

1. Ο Ηλίας Ηλιόπουλος σε άρθρο του στο περιοδικό *Νέμεσις*, του Νοεμβρίου 1997, παρουσιάζει το *Ευρωπαϊκό Κέντρο Μειονοτήτων* του Φλένσμπεργκ, ιδρυθέν το 1996 από τα γερμανικά υπουργεία Εσωτερικών και Εξωτερικών, του οποίου ο διευθυντής διερωτάται πότε θα διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους μέχρις ιδίας κρατικής συγκροτήσεως οι εν Ελλάδι μειονότητες των Μακεδόνων, Αρωμούνων, Τούρκων, Πομάκων, Σαρακατσάνων, Γύφτων, Ρομά, Σεφαρδίμ κ.λπ.

2. Η έννοια της στρατηγικής μειονότητας εισάγεται για να αναφερθούμε στη χρήση μιας μειονότητας είτε από την «μητέρα- πατρίδα» είτε από κάποια άλλη δύναμη ως όπλο μιας επεκτατικής πολιτικής. Στρατηγική μειονότητα αποτέλεσαν οι Σουδήτες στην Τσεχοσλοβακία, οι Γερμανοί της Σιλεσίας, οι Τουρκοκύπριοι στην Κύπρο κ.λπ.

3. Δηλαδή εκείνων που κόπτονται για τα «δικαιώματα» των μειονοτήτων, χωρίς παράλληλα να προσπαθούν να αποκλείσουν τη χρησιμοποίησή τους ως στρατηγικών μειονοτήτων.

4. Και όπως λειτουργεί, για παράδειγμα σήμερα, η Αλσατία και η Λορένη, μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας, ενώ στο παρελθόν αποτέλεσαν στρατηγικές μειονοτικές περιοχές και αιτία συγκρούσεων.

5. Τραγική για παράδειγμα είναι η κατάσταση στα ελληνόφωνα Νεστοχώρια, που βρίσκονται και αυτά στην ορεινή Ροδόπη, των οποίων ο πληθυσμός μειώθηκε από 14.000 κατοίκους το 1940 σε 3.500 το 1991 ίσως για να... διασφαλιστεί η ομογενοποίηση του ορεινού όγκου, από την ανάποδη

Εισήγηση στη διημερίδα του Ταμιείου Θράκης, 29-30/11/1997.

Το πρόβλημα των Ποντίων και το ελληνικό κράτος

της Μαρίας Καλφοπούλου*

Αρχίζοντας με γενικές επισημάνσεις πρέπει να αναφέρω ότι, από το έτος 1989 έως σήμερα, στη χώρα μας κατέφθασαν συνολικά 200.000 άτομα προερχόμενα από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως. Για την πραγματική ταυτότητά τους η κοινή γνώμη είναι ελάχιστα ενημερωμένη, με αποτέλεσμα –σε συνδυασμό και με την πλημμελή κρατική πολιτική που έχει ασκηθεί μέχρι σήμερα για λογαριασμό τους– να μην τους αναγνωρίζονται τα νόμιμα δικαιώματά τους και αυτοί οι ίδιοι λόγω άγνοιας τόσο του Διεθνούς όσο και του Ελληνικού Νόμου να μην είναι σε θέση να τα διεκδικήσουν και να τα προστατεύσουν. Πρόκειται για τους Έλληνες Ποντίους, τους πρόσφυγες για τρίτη και τέταρτη γενεά, η ιστορική πατρίδα των οποίων δεν εντοπίζεται στα εδάφη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αλλά από την αρχαιότητα ακόμη στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας, στον Πόντο...

Οι διαπιστώσεις αυτές δεν είναι αποκυήματα της φαντασίας μας. Πριν από λίγα λεπτά ο κ. Παπαθεμελής και ο κ. Χαϊτίδης, βουλευτές, δήλωσαν ότι πράγματι η Πολιτεία δεν κατάφερε να εξασφαλίσει μέχρι σήμερα για τους νεοπρόσφυγες Ποντίους τις βασικές προϋποθέσεις κοινωνικής ενσωμάτωσής τους, που είναι η εργασία και η κατοικία. Από τους 200.000 νεοαφιχθέντες ένα μικρό ποσοστό, μόλις 10%, εντάχθηκε ύστερα από τις πολλά υποσχόμενες κρατικές παραινέσεις στα προγράμματα του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. (Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκαταστάσεως Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων). Το υπόλοιπο 90% παρέμεινε εκτός ιδρύματος με τις αιτιολογίες: α) ότι δεν ήταν δυνατόν να γίνουν δεκτοί νέοι δικαιούχοι, εάν αυτοί ήλθαν στην Ελλάδα από ένα ορισμένο χρονικό σημείο και μετά, β) ότι το εναπομείναν ποσοστό μπορούσε να βοηθηθεί και από άλλους κρατικούς φορείς (Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών του Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης, Νομαρχιακές Επιτροπές κ.ά.).

Η διαίρεση αυτή απετέλεσε μέγιστο λάθος της κρατικής προσφυγικής πολιτικής, διότι εξ αρχής δεν αντιμετώπισε σε ενιαία βάση τους νεοπρόσφυγες, δημιούργησε εικονικές κατηγορίες «προνομιούχων» και «μη προνομιούχων», ενίοτε προκάλεσε αντιπαλότητες στις τάξεις των Ποντίων, συνετέλεσε στην κατασπατάληση δημοσίου χρήματος και αποπροσανατόλισε τον ευρύτερο προβληματισμό για την εξεύρεση σύντομων, ολιγοδάπανων, πρακτικών και μελλοντικά αποτελεσματικών λύσεων.

Επί του συνόλου των 20.000 ατόμων που εντάχθηκαν ή για να κυριολεκτούμε έγιναν δεκτοί στο Ε.Ι.Α.Π.Ο.Ε., το μεγαλύτερο ποσοστό –85% περίπου– προωθήθηκε στην περιοχή της Θράκης, ένα 5% παρέμεινε στον Ν. Καβάλας και το υπόλοιπο ποσοστό διασκορπίστηκε στους Νομούς Ημαθίας, Θεσσαλονίκης, Φλώρινας, Τρικάλων και Λέσβου.

Η περιοχή της Θράκης επελέγη με το σκεπτικό ότι έπρεπε να ενισχυθεί το υποβαθμισμένο αυτό γεωγραφικό τμήμα της χώρας μας. Με την οκταετή εξέλιξη των πραγμάτων αποδείχθη ότ. **α)** το κράτος δεν μπόρεσε να οργανώσει την εγκατάσταση ενός τόσο μικρού αριθμού ατόμων **β)** με τα προβλήματα που δημιούργησε η προχειρότητα και η ανευθυνότητά του στους τομείς κυρίως της εργασίας και της εξευρέσεως μονίμου στέγης, η ευαίσθητη περιοχή της Θράκης και η φθίνουσα οικονομικά του Ν. Καβάλας που ανήκουν στην ίδια περιφέρεια απέκτησαν μία **νέα μειονότητα**.

Το Ε.Ι.Α.Π.Ο.Ε. ύστερα από τα προσωρινά κέντρα φιλοξενίας, δημιούργησε, με τα «τολς» που είχαν χρησιμοποιηθεί παλαιότερα στην Καλαμάτα, τους ονομαζόμενους οικισμούς υποδοχής. Απώτερος σκοπός, ύστερα από εξάμηνη παραμονή των Ποντίων σ' αυτούς, να τους προωθήσει σε κατοικίες «φυσιολογικές». Αυτό που δεν γνωστοποιήθηκε εξ αρχής, και στη συνέχεια υποβαθμίστηκε, ήταν το γεγονός ότι για τις κατοικίες που επρόκειτο να δοθούν δεν υπήρχε σχέδιο να μεταβιβασθούν στους νεοπρόσφυγες κατά κυριότητα αλλά μόνο να παραχωρηθούν, για να τις χρησιμοποιούν αυτοί ως «οιονεί μισθωτές». Εάν ανατρέξει κανείς στο παρελθόν και θυμηθεί ότι τουλάχιστον στους πρόσφυγες που είχαν έλθει στην Ελλάδα τα ακίνητα τους είχαν παραχωρηθεί με καθεστώς πλήρους κυριότητας, αντιλαμβάνεται πόσο σοβαρή είναι αυτή η πολιτική επιλογή.

Στον Ζυγό Καβάλας από το 1991 μέχρι σήμερα, όπως προανέφερα, εγκαταστάθηκε ποσοστό 5% επί του συνόλου, δηλαδή 300 περίπου οικογένειες. Οι άνθρωποι αυτοί ζουν σήμερα σε αναξιοπρεπείς συνθήκες, γκετοποιημένοι και αντιμετωπίζουν βιοτικά προβλήματα τα οποία αφορούν τους εξής τομείς: **α)** τομέας **γλώσσας και επικοινωνίας**, **β)** τομέας **επαγγελματικής** και **οικονομικής αποκατάστασης, γ)** τομέας **στέγης**.

Οι τρεις αυτοί τομείς άμεσα συναρτώνται μεταξύ τους και μάλιστα σε τέτοιο σημείο, ώστε τα προβλήματα που εμφανίζονται στον πρώτο να επιφέρουν σοβαρές συνέπειες στην λειτουργία των υπολοίπων. Είναι αυτονόητο ότι, εάν κάποιος δεν γνωρίζει την γλώσσα, δεν μπορεί να επικοινωνήσει με το κοινωνικό περιβάλλον, δεν μπορεί εύκολα να βρει εργασία, αντιμετωπίζει πάρα πολλά προβλήματα στη διεκπεραίωση απλών ζητημάτων. Η έλλειψη σωστής επικοινωνίας και η δυσκολία εντάξεώς τους στην παραγωγική διαδικασία τον οδηγούν στην οικονομική αδυναμία, στην περιθωριοποίηση και ενδεχομένως στην εγκληματικότητα.

Α) Ο τομέας της **γλώσσας και της επικοινωνίας** πρέπει να τονιστεί ότι δεν αφορά μόνο τους ενήλικους, όπως παραπάνω ανέφερα, αλλά και τους ανηλίκους, μαθητές και μαθήτριες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι βρίσκονται εν μέσω πολυγλωσσικών ακουστικών και οπτικών ερεθισμάτων. Ρωσσικά-Ποντιακά στο σπίτι και στην γειτονιά του γκέτο, ελληνικά στο σχολείο, υποχρεωτική επιλογή ξένης γλώσσας (αγγλικά ή γαλλικά) και διδαχή αρχαίων ελληνικών στις τελευταίες τάξεις του Λυκείου. Πρόκειται περί μιας γλωσσικής Βαβέλ. Μία προσπάθεια που ξεκίνησε στο Ζυγό Καβάλας με τη λειτουργία σχολείου αποκλειστικής διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας επί καθημερινής βάσεως σε τμήματα ενηλίκων και ανηλίκων, το έτος 1995 με απόφαση του Ιδρύματος σταμάτησε και το σχολείο διαλύθηκε. Σήμερα, δεν υ-

πάρχει ούτε ο χώρος που το στεγάζει!!! Έκτοτε το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, η Επιθεώρηση πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλοι φορείς, εκτός της περιορισμένης και πολύ γενικής δραστηριότητας της ΝΕΛΕ Καβάλας, δεν ανέλαβαν πρωτοβουλίες για το πρόβλημα αυτό.

Β) Στον τομέα της **επαγγελματικής και οικονομικής αποκατάστασης** τα προβλήματα επίσης είναι σοβαρά. Μεγάλο ποσοστό ανεργίας, απασχόλησης σε εργασίες που δεν απαιτούν εξειδίκευση, έχουν χαρακτήρα προσωρινό, αμείβονται εξευτελιστικά ύστερα και από καταστρατήγηση των εργασιακών, για άλλους κεκτημένων, και το κυριότερο εξευρίσκονται μόνο με τα μέσα και τις ικανότητες των Ποντίων χωρίς την κρατική υποστήριξη. Σ' αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι η Ελληνική Πολιτεία επηρεαζόμενη αρνητικά από τα μικροσυμφέροντα διαφόρων επαγγελματικών τάξεων, συνεχώς προβάλλει διάφορα προσκόμματα στην αναγνώριση των πτυχίων τους τα οποία προέρχονται από τεχνικές σχολές και είναι ισοδύναμα με αυτά των δικών μας ΤΕΙ. Τα πτυχία αυτά δυστυχώς μέχρι σήμερα σκοπίμως αναγνωρίζονται μόνο σε επίπεδο Λυκείου. Υπάρχει δηλαδή σκόπιμος υποβιβασμός των εξειδικευμένων επιστημόνων και τεχνιτών (ποσοστό 27% επί του συνόλου των νεοπροσφύγων) σε επίπεδο ανειδίκευτων εργατών. Στον ίδιο τομέα σημαντικά είναι τα οικονομικά προβλήματα αυτών που λόγω ηλικίας δεν εργάζονται, ωστόσο, όμως, δεινοπαθούν, διότι η Πολιτεία μέχρι σήμερα δεν μερίμνησε για την υπογραφή συμβάσεων αμοιβαιότητας με τα νεοδημιουργηθέντα κράτη στην πρ. Σοβιετική Ένωση . Έτσι δεν υπάρχει αναγνώριση προϋπηρεσίας, δεν χορηγούνται συντάξεις, δεν υπάρχει ασφαλιστική κάλυψη. Εάν σε όλα αυτά προστεθεί και το γεγονός ότι ο Ν. Καβάλας φθίνει οικονομικά, με υψηλό ποσοστό ανεργίας και στους ντόπιους, καθίσταται κατανοητό πόσο σοβαρή είναι η οικονομική αδυναμία τους.

Γ) Στον τομέα της **στεγαστικής αποκαταστάσεως**, τα πράγματα επίσης δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικά. Ιδιαίτερα για τον Ζυγό Καβάλας θα έλεγα ότι είναι τραγικά. Επί έξι έτη οι Πόντιοι περιμένουν. Το ΕΙΥΑΠΟΕ ρίχνοντας στάχτη στα μάτια πρότεινε πριν από ενάμισυ χρόνο τη δαπανηρή για τον ήδη αναιμικό προϋπολογισμό του προσωρινή ενοικίαση από τον ίδιο κατοικιών τρίτων μέχρι να πραγματοποιηθεί η ανέγερση των προβλεπομένων στο σημερινό χώρο του οικισμού. Το κατασκευαστικό έργο όμως που ξεκίνησε στις αρχές του 1996, δηλαδή ύστερα από πεντάχρονη ψυχοφθόρα παραμονή των Ποντίων στα «τολς» έχει σταματήσει ημιτελές από τις 3-3-1997, λόγω ανεξόφλητων χρεών του Ιδρύματος προς την κατασκευάστρια κοινοπραξία εταιρειών. Αλλά και σε άλλες περιοχές της Θράκης υπάρχει η ίδια κατάσταση, δηλαδή διακοπή εργασιών από τους εργολάβους μέχρι την εξόφληση των οφειλομένων προς αυτούς χρεών. Με λίγα λόγια έχουμε το σπάνιο φαινόμενο στα ελληνικά χρονικά αναλήψεως δημοσίων έργων, ο εργολάβος να είναι συνεπής, τίμιος και εμπρόθεσμος στις υποχρεώσεις του και το κράτος να μην είναι!! Εάν κάποτε ολοκληρωθούν οι κατοικίες που άρχισαν να κατασκευάζονται, δεν θα μπορούν να στεγάσουν όλους τους Ποντίους τουλάχιστον στον Ζυγό Καβάλας, διότι είναι λιγότερες από το συνολικό αριθμό των οικογενειών που υπάρχουν. Όπως προανέφερα έχουμε 300 οικογένειες, κατοικίες όμως μόνο 113 και αυτές ημιτελείς. Το γενικό σύνολο αυτών που κατά χρήσι μόνο έχουν αποκατασταθεί από το Ε.Ι.Υ.ΑΠ.Ο.Ε σε σχέσι με τον χρόνο λειτουργίας του από το έτος 1990 και τα δισεκατομμύρια που πέρασαν από τα ταμεία του για το σκοπό αυτό είναι μηδαμινό, μόλις 20%. Οι επαφές και οι συζητήσεις που είχαν μέχρι σήμερα οι νεοπρόσφυγες του Ζυγού για το ζήτημα κατέληξαν είτε στην παροχή αόριστων υποσχέσεων είτε στην προβολή του ισχυρισμού αναρμοδιότητας του φορέα στον οποίο απευθύνθηκαν είτε στην σιωπηρώς ευγενική αποχή εκείνων που δεν ήθελαν να αγγίξουν καθόλου το πρόβλημα αλλά και παράλληλα να μην έχουν πτώσι της δημοτικότητάς τους.

Οι αριθμοί κραυγάζουν, όπως και οι Πόντιοι, που το μέλλον για αυτούς διαγράφεται ζοφερό μέσα από τις λαμαρίνες. Ο προϋπολογισμός του Ιδρύματος 4,5 δισ. εκ των πραγμάτων αδυνατεί να καλύψει τις υποχρεώσεις του για λειτουργικά έξοδα ποσού 2,5 δισ. και για ενοίκια κατοικιών που δεν βρίσκονται στους οικισμούς τουλάχιστον 1δισ. Το υπολειπόμενο ποσό του 1 δισ. με τούς σημερινούς ρυθμούς δεν μπορεί να καλύψει τις δαπάνες στεγαστικής αποκατάστασης των υπολοίπων νεοπροσφύγων ούτε εντός της προσεχούς εικοσαετίας!!

Λύσεις υπάρχουν και έχουν προταθεί πολλές φορές.

Ενδεικτικά: **α)** Στον τομέα της **γλώσσας** οργανωμένη, συνεχής και συστηματική, καθ' όλο τον χρόνο και όχι για ένα ή δυο μήνες, διδασκαλία της Ελληνικής. Ειδικά για τους ανηλίκους πρέπει να υπάρξει πρόνοια όχι μόνο να φοιτούν στο ίδιο σχολείο με τους ντόπιους αλλά και οι επί πλέον ώρες διδασκαλίας να είναι ενσωματωμένες στο γενικότερο πρόγραμμα σπουδών ώστε να μην προκαλούνται κοινωνικές διακρίσεις. **β) Στον τομέα της επαγγελματικής και οικονομικής αποκαταστάσεως** μπορούν να υπογραφούν οι συμβάσεις αμοιβαιότητας, να ρυθμιστεί το ζήτημα των περιουσιών που εγκατέλειψαν σε μη εμπόλεμες περιοχές της πρ. Σ. Ενώσεως οι νεοπρόσφυγες, να αναγνωρισθούν τα πτυχία σπουδών στο επίπεδο που τους αναλογεί, να επιδοτηθούν οι εργοδότες που θα προσλαμβάνουν Ποντίους και να υπάρξει αυστηρός έλεγχος για την τήρησι της εργατικής νομοθεσίας. Μετά την καταγραφή των επαγγελματικών ειδικοτήτων των νεοπροσφύγων στην οποία προχώρησε πρόσφατα αλλά με καθυστέρησι επτά ετών η Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών του Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης μπορεί να αξιοποιηθεί ευχερέστερα η ρύθμισις περί υποχρεωτικής προσλήψεως ενός ποσοστού Ποντίων νεοπροσφύγων στο σύνολο των κάθε φορά προσληπτέων υπαλλήλων στο Δημόσιο, νπδδ και στους κρατικούς οργανισμούς, όπως επίσης να υπάρξει και αναλογική εφαρμογή του Ν.1648/1986 και της συναφούς με αυτόν νομοθεσίας που τον συμπληρώνει, νόμος ο οποίος αφορά την προστασία των πολεμιστών, αναπήρων, θυμάτων πολέμου και μειονεκτούντων ατόμων και προβλέπει την υποχρεωτική πρόσληψι αυτών σε ποσοστό 4% επί των προσληπτέων σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις κυρίως του ιδιωτικού τομέα, όταν οι τελευταίες απασχολούν προσωπικό άνω των 50 ατόμων. **γ)** Για την επίλυση του **στεγαστικού** μπορεί να αξιοποιηθεί υπέρ των νεοπροσφύγων μέρος της ανταλλάξιμης περιουσίας που έχει εναπομείνει και κινδυνεύει να χαθεί με ευθύνη της πολιτικής ηγεσίας, η οποία επιθυμεί μέσω αυτής να κλείσει τις τρύπες του κρατικού προϋπολογισμού αποχαρακτηρίζοντάς την. Οι νεοπρόσφυγες Πόντιοι είναι άλλωστε δικαιούχοι αυτής βάσει του άρθρου 3 παρ. 1 εδ α' της Συνθήκης της Λωζάννης και αυτό το γεγονός επιμελώς αποσιωπείται. Επίσης μπορεί να ακολουθηθεί η διαδικασία της αυτοστεγάσεως με τη μεταβίβασι κατά κυριότητα οικοπέδων, τη χορήγησι άτοκων δανείων, τη δωρεάν παροχή της κρατικής τεχνογνωσίας και άλλων κρατικών διευκολύνσεων, καθώς και την παράλληλη υποστήριξι της νομαρχιακής και τοπικής αυτοδιοικήσεως. Ειδικά για τους νεοπρόσφυγες στον Ζυγό Καβάλας υπάρχει το πλεονέκτημα ότι ο οικοπεδικός χώρος ήδη υφίσταται και εάν αξιοποιηθεί προς αυτήν την κατεύθυνσι, μπορεί να οδηγήσει στην επίλυσι του συγκεκριμένου προβλήματος.

Η Μαρία Καλφοπούλου είναι δικηγόρος του "Συλλόγου Ποντίων Ζυγού Καβάλας", και το κείμενο αποτελεί μέρος της εισηγήσεως της στη διημερίδα του Ταμείου Θράκης, 29-30/11/1997.

Ρωμανία μια νέα πόλη

του Μιχάλη Χαραλαμπίδη*

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 ήταν φανερό ότι οι απόγονοι του Προμηθέα στον Καύκασο, οι Πόντιοι, βρίσκονταν κοντά στην **νέα έξοδο** προς τη νέα τους Οδύσσεια. Οι διωγμοί οι εκτοπίσεις προς την Κεντρική Ασία της σταλινικής περιόδου δημιούργησαν συνθήκες ψυχικής, ηθικής ανασφάλειας και τάσεις φυγής προς την Ελλάδα. Το επερχόμενο τέλος του διπολισμού, του διαχωρισμού του κόσμου σε συνασπισμούς και η δυνατότητα επαναεπικοινωνίας με την Ελλάδα αύξανε αυτές τις τάσεις.

Η ιδέα, λοιπόν, της **δημιουργίας** μιας πόλης ανάμεσα στην αρχαία ελληνική πόλη Μαρώνεια και την αρχαία Μεσημβρία, εκεί όπου η θρακική γη συναντά το Θρακικό Πέλαγος, γεννήθηκε μέσα από αυτές τις ανατροπές και τις κινήσεις που προκαλούσαν.

Οι λόγοι όμως **ίδρυσης** της πόλης δεν αποτελούσαν μόνον μια απάντηση στο αίτημα της αποκατάστασης των νέων Ποντίων προσφύγων –η πόλη ως φιλόξενη Ιθάκη– αλλά είχαν μεγαλύτερο βάθος.

Οι Πόντιοι, ακόμη μια φορά στην ιστορία τους, την Οθωμανική περίοδο, μια περίοδο συνεχούς φυγής και εξόδου από τον Πόντο, απάντησαν στο ιστορικό υπαρξιακό ερώτημα και δίλημμα «τι πρέπει να κάνουμε, για να συνεχίσουμε να υπάρχουμε» με τη δημιουργία μιας νέας πόλης στη θέση της αρχαίας Διοσκουριάδος στο νοτιοανατολικό Εύξεινο. Ουσιαστικά μετέβαλαν ένα τουρκικό κάστρο το Σοχούμ-καλέ σε πόλη, το **Σοχούμι**. Μια όμορφη ποντιακή πόλη που δυστυχώς τους τελευταίους καιρούς υπέστη πολλές καταστροφές.

Η ιδέα όμως της πόλης δεν ερχόταν μόνο από την ιστορία, τις μνήμες, την ανάγκη της ταυτότητας. Είχε ένα ρόλο, μια δυναμική προέκταση προς το **μέλλον**.

Το Αιγαίο επανενώνονταν με τη Βαλκανική και τον Εύξεινο. Βρισκόμασταν μπροστά σε διαδικασίες επιστροφής της ιστορίας, της γεωγραφίας, της οικονομίας και όχι του τέλους τους.

Μια περιοχή, αυτή της **Θράκης**, που δεκαετίες γεωπολιτικού διαχωρισμού μετέβαλλαν σε υποανάπτυκτη περιοχή συνόρων, επέστρεφε και ανακτούσε την θέση της ως μια κεντρική περιοχή, ως κέντρο όπως υπήρξε πάντοτε στην ιστορία. Από τον Όμηρο, τον Θουκυδίδη, τον θεμελιωτή της νέας Ρώμης της Κωνσταντινούπολης, Μέγα Κωνσταντίνο, μέχρι τις προτροπές ενός βεζύρη προς τον Σουλτάνο τον 17ο αιώνα να χτίσει μια πόλη σ' αυτήν την περιοχή.

Η νέα πόλη θα αναλάβει τη συνάντηση και διασύνδεση αυτών των νέων ιστορικών και γεωπολιτικών τάσεων.

Δια μέσου αυτών των διαδρομών από τον Πόντο, την Θράκη, τα Βαλκάνια, τον Εύξεινο, η ιδέα της πόλης, η πόλη ως προϊόν των αναγκών του σήμερα ξεπερνά τα γεωγραφικά σύνορα και αναδεικνύει έναν ευρύτερο ρόλο, μια οικουμενικότητα. Θα είναι ταυτόχρονα ποντιακή, θρακική, βαλκάνια, ευξείνια. **Οικουμενική** με έκφραση αυτών των διαστάσεων στην πολεοδομία, την αρχιτεκτονική, την αισθητική, τα σύμβολα, τον πολιτισμό της. Αυτόν τον συγχρονισμό και την σύνθεση της ιστορίας, του παρελθόντος και του μέλλοντος, των παλιών και νέων ταυτοτήτων ήρθε να εκφράσει το όνομά της Η ΡΩΜΑΝΙΑ.

Ήταν η απάντηση στην νοσταλγία, στον πόθο, την προσδοκία του ανώνυμου Πόντιου ποιητή, μετά το πάρσιμο της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453, να ξανανθήσει η πόλη.

Η Ρωμανία κι αν επέρασεν ανθεί και φέρει κι άλλο

Το «άλλο που ανθεί», του ανώνυμου ποιητή ήταν η δική μας ιδέα για την πόλη Ρωμανία. Το όνομα Ρωμανία είναι όμως ταυτόχρονα μια αναφορά, ένα μήνυμα επανεπικοινωνίας και συνεργασίας σε μια κοινή σε όλους τους Βαλκάνιους και Ευξείνιους συνείδηση. Την Ρωμαίικη, ορθόδοξη, θρησκευτική πολιτισμική συνείδηση και ταυτότητα η οποία επανέρχεται, χαρακτηρίζει και ενοποιεί μια ευρύτερη γεωπολιτισμική σφαίρα.

Η ιδέα όμως της πόλης εξέφραζε βαθύτερες ατομικές και ομαδικές, ψυχικές, αισθητικές, οικολογικές και ανθρωπολογικές ανάγκες ενός λαού... Παραδείγματα αυτού του πολιτισμού ήταν οι ονειρεμένες αμφιθεατρικές πόλεις –πόλεις θέατρο– στις ακτές του Εύξεινου – η Αμισσός, τα Κοτύωρα, η Κερασούντα, η Τρίπολις, η Τραπεζούντα– αλλά και τα αρχιτεκτονικά δημιουργήματα, μια σύνθεση κλασσικών και βυζαντινών μορφών των Ποντίων μαέστρων – μαστόρων που κοσμούσαν την Μικρά Ασία και ειδικά την Καππαδοκία.

Αυτή η ονειρεμένη **πόλη θέατρο** που θα έχει τις κερκίδες της στους πρόποδες του ιστορικού βουνού Ίσμαρος και την σκηνή της στην ακτή, είναι ο ιδανικός χώρος για την ανάκτηση αυτών των εννοιών και των μορφών που είναι αδύνατον να υπάρξουν στις συνθήκες των ελληνικών σημερινών μορφωμάτων που ονομάζονται πόλεις.

Όταν πριν δέκα χρόνια μιλήσαμε για την πόλη, ένας κύκλος ανθρώπων που βρίσκονται στην εξουσία αλλά και την κοινωνία και θα μπορούσαμε να ονομάσουμε οι «Δενμποριστές» –δεν μπορείτε– οι «Δενγινετιστές» – δεν γίνεται – είπαν ότι είναι ουτοπία. Δεχθήκαμε πραγματικά ότι ήταν **ουτοπία**, γιατί οι Πόντιοι δεν είχαν τόπο –ού τόπος– και έψαχναν να τον βρουν. Αυτόν τον τόπο βρήκαν στους πρόποδες του **Ίσμαρου** και τις ακτές του Θρακικού Πελάγους όπου σύμφωνα με την μυθολογία ο Οδυσσέας συνάντησε τον κύκλωπα Πολύφημο.

Από το κρασί που έβγαινε από τ' αμπέλια, που τότε ήταν πολλά στις πλα-

γιές του Ίσμαρου, γινόταν ο Μαρωνίτης οίνος που σύμφωνα με τον Όμηρο έδωσε ο Οδυσσέας στον Πολύφημο, για να διαφύγει. Αυτό το κρασί με αυτήν την ονομασία προέλευσης θα επιστρέψει στη ζωή μαζί με τη Ρωμανία και τους κατοίκους της.

Σήμερα οι όποιες προκαταλήψεις και αντιστάσεις για την ιδέα της πόλης κατέρρευσαν. Δεν μένει παρά το ελληνικό κοινοβούλιο, για να απαλλαγεί από τις Ερινύες και ένα αίσθημα ενοχής που οφείλει να το χαρακτηρίζει μπροστά στην τραγική πραγματικότητα των νέων Ποντίων προσφύγων που έφτασαν στην Ελλάδα, να ψηφίσει τους προσεχείς μήνες ένα νομοσχέδιο για την παραχώρηση της γης και την οικονομική συμβολή και της ελλαδικής πολιτείας στο μεγάλο σχέδιο.

Το 2004 συμπληρώνονται οκτακόσια χρόνια από την ίδρυση της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντος που για δυόμισι αιώνες ανέπτυξε έναν πλούσιο πολιτισμό ευρισκόμενη στο σταυροδρόμι ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ασία επάνω στο δρόμο του μεταξιού.

Εύχομαι με τη βοήθεια των Θεών, των Αγίων και των ανθρώπων, στην επέτειο της όγδοης εκατονταετηρίδας από την ίδρυσή της, η Ρωμανία και οι κάτοικοί της να είναι **έτοιμοι** να δεχθούν πολίτες από όλες τις ηπείρους του πλανήτη μας. Κύρια όμως τους εξισλαμισμένους Ποντίους του Ιστορικού Πόντου, που σήμερα χρησιμοποιούν τον ναό του **Αγίου Ευγενίου**, του πολιούχου της Τραπεζούντος, που μετεβλήθη σε τζαμί, ως χώρο θρησκευτικής λατρείας. Η πρώτη πρόσκλησή μας θα απευθυνθεί σ' αυτούς, ώστε στο ναό του Αγίου Ευγενίου της Ρωμανίας –ένα ομοίωμα του ναού της Τραπεζούντος– που οικοδομείται ήδη να γιορτάσουμε τη νέα μας συνάντηση και επιστροφή στην ιστορία μετά τις δεκαετίες του μεταξύ μας αποχωρισμού και της απόσυρσής μας από την ιστορία.

Δεν θα σταματήσουμε όμως μόνο στη Ρωμανία. Αυτή είναι μόνο η αρχή. Η νέα ελληνική **παλιγγενεσία** που έχει ανάγκη ο ελληνισμός, αν θέλει να υπάρξει και να ζήσει σε συνθήκες αξιοπρέπειας και δημιουργίας αντάξιες του ιστορικού παρελθόντος του και της συμβολής του στον πολιτισμό της ανθρωπότητας, περνάει από την δημιουργία και άλλων δύο ή τριών νέων πόλεων, για να ανακτήσουμε την έννοια και τις μορφές της πόλης σε μια περιοχή όπου αυτές απέκτησαν το πρώτο τους νόημα και μορφή.

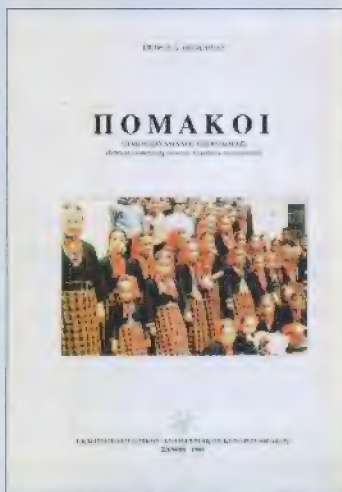
Δεκέμβριος 1996

***Πρόεδρος Αστικής Αναπτυξιακής μη Κερδοσκοπικής Εταιρείας «Ρωμανία»**

Πέτρου Δ. Θεοχαρίδη
Πομάκοι, Οι Μουσουλμάνοι της Ροδόπης
Έκδοση Πολιτιστικού Αναπτυξιακού Κέντρου Θράκης (Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ)

Η λαογραφική μελέτη του Π. Θεοχαρίδη η οποία βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών το 1970 είναι το αποτέλεσμα έρευνας, στην οποία είχε προβεί ο συγγραφέας πριν 30 χρόνια , πάνω στην ιστορική, εθνολογική, γλωσσολογική και πολιτισμική ταυτότητα των Πομάκων της Θράκης.

Η επιστημονικά τεκμηριωμένη άποψη του συγγραφέα πως το «πομακικό στοιχείο της Θράκης εθνολογικά είναι σαφώς ανεξάρτητο τόσο βουλγαρικών όσο και τουρκικών καταβολών» αποτελεί έναν α-

πό τους λόγους για τους οποίους εμποδίστηκε η έκδοση του τα προηγούμενα χρόνια. Τελικά έγινε δυνατή το 1996, δίνοντας την ευκαιρία στους Έλληνες να γνωρίσουν τους Πομάκους μέσα από μια λεπτομερειακή εργασία πάνω στη θρησκεία, τη γλώσσα, τον πολιτισμό, τα ήθη, τα έθιμα και τις ανάγκες τους.

Ανάπτυξη της Θράκης
Προκλήσεις και Προοπτικές
Ακαδημία Αθηνών, 1995

Ο τόμος αυτός που εκδίδει το Κέντρο Έρευνας Ελληνικής Κοινωνίας περιλαμβάνει την μελέτη που διεξήγαγε Ερευνητική Ομάδα, υπό την εποπτεία των ακαδημαϊκών Ξ. Ζολώτα, Α. Αγγελόπουλο και Ι. Πεσμαζόγλου, με αντικείμενο την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της Θράκης.

Στο πλαίσιο της μελέτης διαπιστώνεται ότι η Θράκη αν και έχει τις προϋποθέσεις για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη του πληθυσμού της εντούτοις εμφανίζει τις χαμηλότερες επιδόσεις στον τομέα της ανάπτυξης σε εθνικό και ευρύτερο κοινοτικό επίπεδο!

Αποτελεί παράλληλα μια από τις πιο παραμελημένες περιφέρειες της χώρας σε μια εποχή που έχουν συντελεστεί δραματικές αλλαγές στο διεθνές σκηνικό και είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν οι υποδομές εκείνες, ώστε η Θράκη να μπορέσει να παίξει τον ρόλο που επιτάσσει η γεωγραφική της θέση – του συνδετικού κρίκου με τον χώρο της ανατολικής Βαλκανικής και της παρευξείνιας περιοχής.

Η ερευνητική ομάδα επιχειρεί, αφού αξιολογεί τα προβλήματα της περιοχής, να διαμορφώσει προτάσεις για την έξοδο από την υπανάπτυξη. Προτάσεις για την αναζωογόνηση του πληθυσμού, ταχύρρυθμη εξωστρεφή ανάπτυξη και κατασκευή συγκοινωνιακών και επικοινωνιακών δικτύων.

Λαϊκά δρώμενα
Πρακτικά Α' Συνεδρίου
25-27 Νοεμβρίου 1994
ΥΠ. ΠΟ-Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού και Κέντρο Λαϊκών Δρώμενων.

Η έκδοση αυτή περιέχει εισηγήσεις-

κείμενα επιστημόνων και ερευνητών στο Α' συνέδριο που οργανώθηκε στην Κομοτηνή, μιας από τις πόλεις-κέντρα πολιτιστικής δημιουργίας που εντάσσονται στο πρόγραμμα Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων, με θέμα τη συζήτηση των θεωρητικών ζητημάτων που σχετίζονται με τα **λαϊκά δρώμενα** και τα προβλήματα που προκύπτουν στην προσπάθεια εντοπισμού και καταγραφής τους.

Πιο συγκεκριμένα ζητήματα που προκύπτουν είναι ο καθορισμός του αντικειμένου της μελέτης που είναι τα λαϊκά δρώμενα και η μελέτη του λαογραφικού αυτού φαινομένου στο παρελθόν, καθώς και ο γεωγραφικός και ημερολογιακός εντοπισμός του μέσω συγκεκριμένων πηγών όπως είναι για παράδειγμα τα τοπικά έντυπα.

Δρώμενα: Σύγχρονα Μέσα και Τεχνικές Καταγραφής τους.
Α' Διεθνές Συνέδριο, 4-6 Οκτωβρίου 1996, Πρακτικά
Δήμος Κομοτηνής-Υπ. Πολιτισμού-Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων

Το κέντρο Λαϊκών Δρώμενων Κομοτηνής, φιλοξενώντας το Α' Συ-

νέδριο που αφορά τα λαϊκά δρώμενα, αποσκοπεί στο να συμβάλει στην διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας της περιοχής, καθώς και στην πολιτισμική επικοινωνία μέσω αυτής της ειδικής τέχνης αναβίωσης της παράδοσης.

Οι ερευνητές, στην προσπάθεια καταγραφής των λαϊκών δρώμενων συναντούν τη βοήθεια των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων που τους παρέχουν ιδιαίτερες τεχνικές δυνατότητες και τις οποίες βέβαια καλούνται να εκμεταλλευτούν αποδοτικά, ώστε μέσω της καταγραφής και της αποτύπωσης των ιδιαίτερων λαϊκών πολιτισμικών εκφράσεων να αποσοβηθεί ο κίνδυνος να αφανιστούν. □

Η εκπαίδευση στη Θράκη

των Κώστα Μοράρου
και Παναγιώτη Σωτηρόπουλου*

Το κράτος παιδεύει ή εκπαιδεύει;

Όταν το αυτονόητο συστηματικά παραγνωρίζεται και η καινοτοπία βλέπει το νόημά της να 'χει εξανεμισθεί απ' τη μονότονη επανάληψη, αναρωτιέται κανείς με ποιο τρόπο να σημασιολογήσει συμπεριφορές και πρακτικές που παραμένουν μονίμως ατελέσφορες; Αναφερόμαστε βέβαια στην εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθεί το ελληνικό κράτος στην περιοχή της Θράκης, κυρίως, μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Με τη χρονική υστέρηση πενήντα χρόνων αντιλαμβανόμαστε πως τα συμφέροντα του νεοελληνικού κράτους, που θα 'πρεπε να προωθηθούν με την ανάπτυξη της Θράκης και την ανάδειξη της πολιτιστικής πολυμορφίας που χαρακτηρίζει τα σύνοικα στοιχεία της, θυσιάστηκαν στο βωμό των Νατοϊκών επιλογών που υπαγόρευσαν στην περιοχή την ισοπεδωτική λογική της ψυχροπολεμικής διαίρεσης του κόσμου. Πομάκοι και Τσιγγάνοι εξαναγκάζονται ν' απαρνηθούν ουσιαστικά την ταυτότητά τους και τον κατ' εξοχήν εσωτερικό κώδικα επικοινωνίας τους, τη γλώσσα τους, για ν' αποδεχθούν ως μοναδική γλώσσα την τουρκική.

Οι στατιστικοί πίνακες των απογραφών του 1971 και 1981, με τα ποσοστά αναλφαβήτων και πρόσβασης στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είναι ενδεικτικοί της κατάστασης που επικρατεί στη Θράκη. Η γεωγραφική κατανομή των εκπαιδευτικών ευκαιριών αποτυπώνει ανάγλυφα την ανυπαρξία ενός εκπαιδευτικού σχεδιασμού οργανωμένου γύρω από στέρεους άξονες ικανούς να συγκροτήσουν μια πρόταση που θα εγγυάται διάρκεια και αποτελεσματικότητα. Ο αυξανόμενος αριθμός Μουσουλμανοπαίδων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση που παρατηρείται την τελευταία πενταετία δεν μπορεί ν' αποκρύψει την ανυπαρξία εκπαιδευτικής υποδομής στις αμιγείς περιοχές.

Οι μαθητές που προέρχονται απ' το χώρο των μειονοτήτων γνωρίζουν ελάχιστα την ελληνική, αφού αυτή διδάσκεται ως δεύτερη γλώσσα στα μειονοτικά δημοτικά σχολεία. Η υποβάθμιση της επίσημης γλώσσας, αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στην Ευρώπη της πολυπολιτισμικότητας. Αν το κοινωνικό πρόκριμα για την ισότιμη ένταξη των σύνοικων στοιχείων είναι, για πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, η επαρκής γνώση της επίσημης γλώσσας, στην Ελλάδα στερούμε από ένα τμήμα υπηκόων της το στοιχειώδες δικαίωμα στη μόρφωση. Οι Μωαμεθανοί μαθητές διδάσκονται στο δημοτικό τουρκικά, αραβικά (για τη διδασκαλία του Κορανίου), ελληνικά και αγγλικά. Ένα μωσαϊκό γλωσσών, ένα συμπίλημα που δεν προσφέρει στους μαθητές καμία ουσιαστική γλωσσική κατάρτιση[1].

Αυτή την ιδιαιτερότητα έχει η Θράκη: διαθέτει σχολεία όπου διδάσκονται όχι η γλώσσα της μάνας, αλλά η γλώσσα της μητριάς. Οι Πομάκοι που αποτελούν το 50% της μειονότητας, και οι Τσιγγάνοι το 20%, υποχρεώνονται να διδάσκονται μια ξένη σ' αυτούς γλώσσα. Αν κάποτε οι ποικιλόμορφες εξαρτήσεις της χώρας μας δικαιολογούσαν την ανοχή και την συνενοχή σε μια κατάσταση που υπονομεύει μια ακριτική περιοχή και την καταδικάζει σε υπανάπτυξη, ποιοι λόγοι επιβάλλουν σήμερα τη διατήρηση ενός κλίματος μορφωτικής πενίας;

Η ανυπαρξία ουσιαστικού ελέγχου και η επιμέρους περιπτωσιολογική αντιμετώπιση των ζητημάτων που προκύπτουν είναι εμφανείς στο τρόπο συγκρότησης και λειτουργίας των Ιεροδιδασκαλείων, των θρησκευτικών Λυκείων του Ισλάμ. Οι καθηγητές των δυο Ιεροσπουδαστηρίων -Εχίνου και Κομοτηνής- είναι υπάλληλοι του ΥΠΕΠΘ, ενώ το ίδιο το Υπουργείο έχει την ευθύνη λειτουργίας του ορισμού της διδακτέας ύλης.

Αυτός ο φαινομενικά ασφυκτικός έλεγχος του ελληνικού κράτους δεν απέτρεψε όμως τη μετατροπή των Λυκείων αυτών σε εστίες τουρκικής προπαγάνδας και την καθοδήγησή τους απ' το τουρκικό Προξενείο της Κομοτηνής. Η εκπαίδευση με το άλλοθι της θρησκευτικής ιδιαιτερότητας, συνεπικουρούμενη από την «περίεργη» αδράνεια των ελληνικών αρχών, γίνεται κανάλι σύνδεσης με την Τουρκία. Είναι χαρακτηριστικό πως, στην πολύπαθη -απ' τις περσινές πλημμύρες- κοινότητα της Μύκης το κοινοτικό συμβούλιο αρνείται την οικονομική υποστήριξη της Νομαρχίας για την αποπεράτωση του κοινοτικού μειονοτικού σχολείου, ενώ ταυτόχρονα καταγγέλλεται το ελληνικό κράτος για αδιαφορία και διακρίσεις σε βάρος των Μουσουλμάνων.

Οι βραδύρρυθμες διαδικασίες αλλαγής του εκπαιδευτικού τοπίου στη Θράκη προσκρούουν συχνά τους ιδιοτελείς και αδιαφανείς μηχανισμούς πρόσληψης εκπαιδευτικών στα μειονοτικά σχολεία. Η στελέχωση του συμβουλίου μειονοτικής εκπαίδευσης γίνεται με κριτήρια κομματικά και από άτομα που δεν έχουν να επιδείξουν επιστημονικές περγαμηνές[2].

Με την άφιξη, τα τελευταία χρόνια, των παλιννοστούντων από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού και στέρησης βασικών κοινωνικών αγαθών αφορούν πλέον και μια νέα κατηγορία κατοίκων της Δ. Θράκης. Ούτε στην περίπτωση αυτή προνόησε το ελληνικό κράτος να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες υποδοχής και ένταξης των παλιννοστούντων στις τοπικές κοινωνίες[3].

Ο εμβόλιμος και καιροσκοπικός χαρακτήρας των μέτρων εντείνεται με την άφιξη στην περιοχή «ειδικών» σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που ανακαλύπτουν την παρουσία μειονοτήτων στην Θράκη χάρη στην συνδρομή των κοινοτικών κονδυλίων. Αγνοώντας συστηματικά ένα εμπεδωμένο σύστημα κοινωνικών σχέσεων και πολιτικών εξαρτήσεων, τέτοιες δράσεις λειτουργούν παράλληλα με τις ιδεολογικές εμμονές και τις ιδιοποιητικές πρακτικές των «γερακιών» που χρόνια τώρα αναστέλλουν κάθε προσπάθεια βελτίωσης των όρων διαβίωσης των μειονοτήτων[4].

Η άμβλυνση των διαφορών μεταξύ των ευνοϊκών στοιχείων και η άρση του κοινωνικού αποκλεισμού δεν νοούνται παρά με την κατάργηση της εγγενούς αιτίας που συντηρεί δεκαετίες τώρα ένα ιδιότυπο καθεστώς εξάρτησης: του πλέγματος πελατεια-

κών σχέσεων που συγκροτούν από κοινού οι «θεματοφύλακες» της ελληνικής πολιτείας και οι εγκάθετοι της Άγκυρας. Για την κατάργηση των μηχανισμών εξάρτησης και συνακόλουθα την χειραφέτηση των μειονοτήτων της Δ. Θράκης η παροχή ισότιμων ευκαιριών πρόσβασης στην Εκπαίδευση και τη βελτίωση των όρων διαβίωσης

είναι συνθήκες sine qua non για τον μετασχηματισμό των τοπικών κοινωνιών. Η ενθάρρυνση της συμμετοχής στα κοινά και της απολαβής των κοινωνικών αγαθών προϋποθέτει την ρωμαλέα παρουσία του κράτους ως εγγυητή των θεσμικά επιτρεπτών δράσεων και κινητήριου μοχλού κοινωνικής αναβάθμισης των μειονοτήτων της Θράκης. Είναι αυτονόητο πως ο σχεδιασμός και η εκτέλεση προγραμμάτων δράσης δεν μπορεί ν' ανήκουν αποκλειστικά στη δικαιοδοσία υπηρεσιών που βρίσκονται εγκατεστημένες στην Αθήνα ή την Καβάλα (έδρα του κλιμακίου Θράκης (sic) του Υπουργείου Εξωτερικών). Η αποτελεσματικότητα των μέσων εξαρτάται άμεσα από την συμμετοχή στις αποφάσεις και την υλοποίηση των άμεσα ενδιαφερομένων, όσων δηλ. διαβιούν στην περιοχή. Δεν μπορεί η επίκληση στις διακρατικές συμφωνίες να γίνεται προσχηματικά για να διατηρείται στο ιδιότυπο καθεστώς αναξιοκρατίας και αδιαφάνειας που χαρακτηρίζει τις μορφές δράσης του νεοελληνικού κράτους, διαιωνίζοντας με τον τρόπο αυτό ένα κλίμα καχυποψίας και αντίδρασης που υπονομεύει την ειρήνη, την ασφάλεια και την προκοπή στην Θράκη. Μόνον έτσι οι πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές θα επιδράσουν καταλυτικά στην ανάπτυξη του τόπου και δεν θα λειτουργήσουν ως ο απορυθμιστικός παράγοντας που αναστέλλει την πρόοδο.

** Ο Κωνσταντίνος Α. Μοράρος είναι επιστημονικός υπεύθυνος προγράμματος «Ορφέας» Youthstart Απασχόληση, όπου συμμετέχουν: οι Διευρυμένες Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις Ανατ. Μακεδονίας-Θράκης, η Ι. Μητρόπολη Ξάνθης, η Μουφτεία Ξάνθης, το Διαδημοτικό Κ.Ε.Κ «Ευριπίδες».*

Ο Παναγιώτης Κ. Σωτηρόπουλος. είναι Δρ. Μαθηματικών και Επιστημολογίας, καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ξάνθης.

Σημειώσεις

1. Βλέπε σχετικά για την εκπαίδευση των Μουσουλμανοπαίδων: Λένα Διβάνη, *Ελλάδα και Μειονότητες* εκδ. Νεφέλη. Αθήνα 1995 σ. 174-176
2. Η πρόσληψη των εκπαιδευτικών γίνεται με συνεντεύξεις-παρωδίες ενώ οι καταγγελίες των Συλλόγων εκπαιδευτικών μένουν αναπάντητες.
3. Ενδεικτική περίπτωση είναι ο Δήμος Σαπών όπου συμβιώνουν Ελληνοπόντιοι από Αμπχαζία, Αρμενία, Γεωργία, Ρωσία, Αζερμπαϊτζάν, Τουρκογενείς, Πομάκοι, Τσιγγάνοι και ντόπιοι Χριστιανοί. Οι φιλότιμες προσπάθειες των εκπαιδευτικών και του Δήμου δεν είναι δυνατόν να υπερκεράσουν τις δυσκολίες που εμφανίζονται με την παρουσία μαθητών που χρησιμοποιούν διαφορετική μητρική γλώσσα και έχουν διαφορετικές πολιτισμικές παραστάσεις. Η έλλειψη προετοιμασίας και κατάρτισης των εκπαιδευτικών που καλούνται να επιτελέσουν το έργο τους σε συνθήκες πολιτισμικής πολυμορφίας και οξυμένων κοινωνικών αντιθέσεων και κοινωνικού αποκλεισμού είναι ουσιώδες ζήτημα και δεν αντιμετωπίζεται ευκαιριακά με την οργάνωση «ταχύρρυθμων» σεμιναρίων.
4. Βλέπε σχετικά το σύντομο σημείωμα Κώστας Μοράρος «Θράκη: θύμα ασχέτων ή επιδρομή αρπακτικών;» Άρδην τεύχος 10, Οκτώβριος-Νοέμβριος '97.

❑

Πέτρου Δ. Θεοχαρίδη.

«Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΠΟΜΑΚΩΝ»

Το έργο αυτό περιλαμβάνει τα ακόλουθα βιβλία που έχουν κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις «Αίγειρος», με τη χορηγία της «Μηχανικής».

α. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΟΜΑΚΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ με ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΑ (πομακοελληνικά-ελληνοπομακικά),

β. ΠΟΜΑΚΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ (με ελληνική γραφή και αλφαβητική σειρά),

γ. ΕΛΛΗΝΟΠΟΜΑΚΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ και

δ. ΠΟΜΑΚΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ (με λατινική γραφή και αλφαβητική σειρά) επιδιώκει να καλύψει επίσης κενό στην ελληνική βιβλιογραφία, να αποτελέσει μια πρώτη βασική βιβλιοθήκη της πομακικής γλώσσας και να προσφέρει τη δυνατότητα ανάδειξης και μελέτης σε βάθος αυτής της γλώσσας.

Γράφει ο ίδιος ο συγγραφέας για το έργο του: «Η γνωριμία των Πομάκων μέσα από τη γλώσσα τους, αλλά και η καλύτερη εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τους Πομάκους, θα βοηθήσει, πιστεύω, στην αλληλογνωριμία και την αλληλοκατανόηση, αλλά και στην ενίσχυση και σύσφιξη των σχέσεων ανάμεσα στους Έλληνες πολίτες αυτής της χώρας (της Θράκης ιδιαίτερα): Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Το έργο αυτό θα βοηθεί κυρίως τα πομακόπουλα να ξεπερνούν τις δυσκολίες της ελληνικής γλώσσας και να τη μαθαίνουν καλύτερα, για να μπορούν να συμμετέχουν κάτω από ακόμη καλύτερες προϋποθέσεις στην πολιτική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή της πατρίδας μας. Και ακόμα να συναγωνίζονται με επιτυχία τους άλλους συνυποψηφίους τους και να εισάγονται στις ανώτερες και ανώτατες σχολές της Πατρίδας μας. Έτσι θα βελτιώνουν και θα αναβαθμίζουν συνεχώς το μορφωτικό και εκπαιδευτικό τους επίπεδο, πράγμα που επιθυμούν ολόψυχα.»

Ενισχυτική διδασκαλία στα

της Σοφίας Τοπαλίδου*

Η εμπειρία της ενισχυτικής διδασκαλίας στα Πομακοχώρια

Τον τελευταίο καιρό ακούμε να γίνεται λόγος όλο και συχνότερα για την «Ενισχυτική Διδασκαλία» στα σχολεία. Εν αναμονή της έναρξης του μέτρου, την οποία εξήγγειλε πρόσφατα η ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, κυκλοφορούν ιδέες, κατατίθενται προτάσεις, υπάρχει λόγος και αντίλογος. Εκείνο που πολλοί αγνοούν είναι ότι Ενισχυτική Διδασκαλία διενεργείται στην Ξάνθη εδώ και πέντε χρόνια η οποία μάλιστα απευθύνεται στους μουσουλμάνους μαθητές του νομού. Η ιστορία και η σημασία του εγχειρήματος αυτού είναι μεγάλη και πρέπει να πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Αυτό που θα μας απασχολήσει είναι η Ενισχυτική Διδασκαλία που παρέχεται στους μουσουλμανόπαιδες σε σχέση και με το γενικότερο ζήτημα της εκπαίδευσής τους. Ειδικότερα της εκπαίδευσης των Πομάκων, για την οποία έχουμε και προσωπική εμπειρία. Τα πομακόπουλα λοιπόν είναι υποχρεωμένα να διδαχτούν στο Δημοτικό Σχολείο τις μισές περίπου ώρες τα ελληνικά ως επίσημη γλώσσα της πατρίδας τους και τις άλλες μισές τα τουρκικά βάσει των μορφωτικών συνθηκών που ισχύουν, ενώ στο τζαμί για τις ανάγκες της ανάγνωσης του Κορανίου - προσευχής, διδάσκονται αραβικά. Και όλ' αυτά, όταν ως μητρική γλώσσα την οποία μιλούν στα σπίτια τους έχουν την πομακική η οποία μέχρι πρόσφατα ήταν μόνο προφορική.

Στο Γυμνάσιο τα πράγματα γίνονται κάπως καλύτερα τουλάχιστον για όσους μαθητές ακολουθούν το "κανονικό" Γυμνάσιο και όχι το Μειονοτικό Γυμνάσιο όπου συνεχίζεται η διδασκαλία αρκετών μαθημάτων στα τουρκικά. Βέβαια τότε προστίθενται τα αρχαία ελληνικά, τα αγγλικά και τα γαλλικά. Καταλαβαίνει λοιπόν κανείς ότι μόνο παιδιά-θαύματα θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στις παραπάνω απαιτήσεις.

Είναι λοιπόν μοιραίο τα παιδιά να υστερούν σε κάποια ή κάποιες από τις παραπάνω γλώσσες. Και όταν αυτή η υστέρηση συμβαίνει στα αγγλικά ή στα γαλλικά δεν είναι και τόσο τρομερό. Όταν όμως τα παιδιά παρουσιάζουν αδυναμίες στην ελληνική γλώσσα, τότε τα αποτελέσματα είναι πολλά και άσχημα. Και δυστυχώς, για λόγους που θα φανούν παρακάτω, η πλειοψηφία των Πομάκων έχει ελλιπή γνώση των ελληνικών. (Αντίστοιχες δυσκολίες αντιμετωπίζουν και οι άλλες δύο ομάδες, οι Τουρκογενείς και οι Τσιγγάνοι, με τους πρώτους να είναι σε λίγο καλύτερη μοίρα, καθώς η μητρική τους γλώσσα συμπίπτει με αυτή που διδάσκονται ως δεύτερη στο σχολείο).

Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν αρκετά παιδιά να μη συνεχίζουν μετά το Δημοτικό ή να σταματούν στις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου. Ακόμη όμως και όσοι συνέχιζαν στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο δεν είχαν την ευκαιρία εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, διότι δεν μπορούσαν να συναγωνιστούν τους Χριστιανούς υποψήφιους. Έτσι ο μόνος δρόμος για κάποιον που ήθελε να σπουδάσει ήταν είτε να πάει στην Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης (Ε.Π.Α.Θ.) και να γίνει δάσκαλος των τουρκικών ή να καταφύγει στην Τουρκία η οποία και τον καλοδεχόταν. Ευτυχώς τα τελευταία δύο χρόνια, μία γενναία όσο και σημαντική νομοθετική ρύθμιση του Υπουργείου Παιδείας, η οποία επιτρέπει στους μουσουλμάνους υποψήφιους να συναγωνίζονται μόνο μεταξύ τους για την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο ήρθε να αποκαταστήσει μια "αδικία" αλλά και να δώσει νόημα και προοπτική στη φοίτηση των παιδιών στο σχολείο. Από μόνη της όμως αυτή η απόφαση δεν μπορεί να λύσει το πρόβλημα.

Η ελλιπής γνώση της γλώσσας είναι η κυριότερη αιτία για την αποκοπή των Πομάκων από την υπόλοιπη Ελληνική κοινωνία. Τι κάνουμε λοιπόν εμείς γι' αυτό; Κάποιοι τίποτε, άλλοι πολλά. Στη δεύτερη κατηγορία μια ομάδα πανεπιστημιακών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης (Δ.Π.Θ.) και άλλοι πολίτες της Ξάνθης, ανάμεσά τους και ο κ. **Γιώργος Παύλος**, Επίκουρος Καθηγητής Φυσικής. Συνειδητοποιώντας πριν από πέντε χρόνια την ανάγκη μορφωτικής ενίσχυσης και άρσης της απομόνωσης των μουσουλμάνων, συνέλαβαν και έκαναν πράξη την ιδέα της Ενισχυτικής Διδασκαλίας. Έτσι στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του **Πολιτιστικού Αναπτυξιακού Κέντρου Θράκης (Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ.)** αρχικά και του **ΤΑΜΙΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ** αργότερα, συνεργάστηκαν με μουσουλμάνους δασκάλους μειονοτικών Δημοτικών σχολείων και με την οικονομική ενίσχυση ιδιωτών χορηγών προχώρησαν στη δημιουργία ενός Φροντιστηρίου Ενισχυτικής Διδασκαλίας (Φ.Ε.Δ.), το οποίο παρείχε δωρεάν μαθήματα σε μουσουλμανόπαιδες Γυμνασίου και Λυκείου. Για τη διδασκαλία χρησιμοποιήθηκαν νεαροί καθηγητές με μεράκι και διάθεση προσφοράς οι οποίοι επιλεχθήκανε με κριτήριο αυτό κυρίως το προσόν. Έτσι ξεκίνησε το 1993 το Φ.Ε.Δ., αρχικά στην πόλη της Ξάνθης και λίγο καιρό αργότερα και στα μεγαλύτερα χωριά της ορεινής περιοχής του νομού (Πομακοχώρια), το οποίο για δύο χρόνια λειτούργησε στηριζόμενο οικονομικά σε ιδιώτες όπως η εταιρία Μηχανική Α.Ε. του κ. Εμφιετζόγλου, η Μινέρβα του κ. Λαδένη, η Αμφικτυονία '92 κ.α.. Το 1995 η πολιτεία αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση του Φ.Ε.Δ., το οποίο μπαίνει επίσημα υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας με την ανάληψή του από το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας (Ε.Ι.Ν.) το Καλοκαίρι του 1996.

Η εμπειρία μου στη Γλαύκη

Τον Αύγουστο του 1996 άρχισε η δική μου ενασχόληση στο Φ.Ε.Δ. ως φιλολόγου στο παράρτημα του χωριού Γλαύκη. Καταρχήν έπρεπε να βοηθήσουμε τους επανεξεταστέους μαθητές. Τότε ήταν που αντιλήφθηκα για πρώτη φορά το μέγεθος του προβλήματος. Είχαμε μαθητές οι οποίοι είχαν μείνει σε μαθήματα όπως η Γεωγραφία, η Βιολογία, ή η Ιστορία επειδή δεν μπορούσαν να διαβάσουν τα σχολικά βιβλία. Παιδιά Γ' Γυμνασίου ή Α' Λυκείου δυσκολεύονταν ακόμη και στην ανάγνωση.

Στη διάρκεια του ενός χρόνου που εργάστηκα στη **Γλαύκη**, νιώθω ότι μαζί με τους συναδέλφους καταφέραμε αρκετά πράγματα. Τα καταφέραμε με το αρμονικό δέσιμο που είχαμε μεταξύ μας, την καλή συνεργασία και την κοινή προσπάθεια καθηγητών και μαθητών, τις συμβουλές, την καθοδήγηση και την υποστήριξη των Υπευθύνων μας, καθώς και την παρουσία του μουσουλμάνου Διευθυντή του Δημοτικού σχολείου του χωριού. Εκ των πραγμάτων η βοήθεια δεν περιοριζόταν στο να λυθούν οι ασκή-

σεις ή οι απορίες του μαθήματος της επόμενης μέρας... Παράλληλα μ' αυτά κάναμε ασκήσεις ορθογραφίας, λεξιλογικές και έκφρασης. Στην έκφραση και στο λεξιλόγιο οι ελλείψεις είναι τεράστιες. και στο Φροντιστήριο τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα να μιλήσουν λίγες ώρες παραπάνω ελληνικά. Άλλωστε οι μόνες ώρες που μιλούν ελληνικά είναι

Πομακοχώρια

οι ώρες του σχολείου και του Φροντιστηρίου. Επιπλέον καθώς δεν υπήρχε το άγχος του σχολείου, είχαν την ευκαιρία να μιλήσουν περισσότερο και για άλλα πράγματα. Συχνά τα ενθαρρύναμε να κουβεντιάζουν μαζί μας και μεταξύ τους μόνο και μόνο για να ασκήσουν τη γλώσσα τους, για να ψάξουν να βρουν λέξεις να εκφράσουν αυτό που είχαν στο μυαλό τους. Ιστορίες που είχαν ακούσει, γεγονότα από τη ζωή του χωριού, ειδήσεις της επικαιρότητας. Και ρωτούσαν. Συνέχεια ρωτούσαν. Για τα πάντα. "*Πως είναι στη Θεσσαλονίκη;*" "*Τι παιχνίδια παίζουν τα παιδιά στο χωριό σας, κυρία;*" "*Γιατί μαθαίνουμε και ελληνικά και τούρκικα;*"

Μαζεύανε πληροφορίες για τον "έξω κόσμο". Και εμείς θέλαμε ακριβώς αυτό. Να τους φέρουμε σε επαφή με τον "έξω κόσμο". Να βγουν λίγο παραέξω από το χωριό τους και να γνωρίσουν και την υπόλοιπη Ελλάδα. Να δουν ότι δεν είναι τόσο διαφορετική και ξένη όσο νομίζουν.

Αυτή ήταν η διαφορά του Φροντιστηρίου. Αυτό που επιδίωκε ήταν η επαφή με τον κόσμο της μειονότητας, η ουσιαστική και ανθρώπινη επαφή. Οι άνθρωποι αυτοί διψούν για ενδιαφέρον. Ανοίγουν την καρδιά τους σε αυτούς που τους δείχνουν ενδιαφέρον και που τους φέρονται σαν ίσος προς ίσο, σ' αυτούς που δεν τους κοιτούν σαν αξιοθέατο και μετά τους ξεχνούν, που δε ζητούν, αλλά θέλουν να δώσουν. Η **Λουτφιέ**, μητέρα μιας μαθήτριάς μας, όταν κάποτε αρρώστησε η κόρη της και πήγαμε μαζί τους στο Νοσοκομείο, δεν ήξερε πως να με ευχαριστήσει. Και έγινε φίλη μας από τότε. Και αυτό γιατί παράλληλα με το εκπαιδευτικό μας έργο περάσαμε και πολλές ώρες με τους ανθρώπους του χωριού. Επισκεφτήκαμε οικογένειες, μιλήσαμε με τους γονείς, γνωρίσαμε τη φιλοξενία και τα έθιμα των Πομάκων, φάγαμε μαζί τους στο παραδοσιακό τραπέζι, το πάτωμα και πήραμε δώρα, τερλίκια, μαντίλες, αρώματα. Μαζί με τα παιδιά πήγαμε εκδρομές, κατεβήκαμε στο ποτάμι και παίξαμε όλοι μαζί, είδαμε βιντεοκασέτες και χορέψαμε μαζί τους παραδοσιακούς χορούς, που τους έμαθε ο **Βαγγέλης**, δάσκαλος του Δημοτικού, σε εκδηλώσεις στο χωριό και στην πόλη της Ξάνθης. Ήμασταν οι "κυρίες" και οι φιλενάδες....

Πρέπει επίσης ν' αναφέρω και τους καθηγητές του Γυμνασίου και του Λυκείου. Είχαμε την τύχη στο σχολείο της **Γλαύκης** να βρούμε ανθρώπους με τους οποίους μπορούσαμε να συνεργαστούμε. Καταλάβαιναν ότι σε καμία περίπτωση δε σκοπεύαμε να υποκαταστήσουμε το κανονικό σχολείο. Βέβαια η κατάσταση δεν ήταν τόσο καλή σε όλα τα χωριά. Υπήρχαν αλλού αντιδράσεις από καθηγητές του σχολείου οι οποίοι διαφωνούσαν με την ύπαρξη του Φροντιστηρίου ή με τους ανθρώπους που ήταν υπεύθυνοι γι' αυτό, και δημιουργούσαν συνέχεια προβλήματα.

Πόσο καλό είναι για τα παιδιά αυτά το Φ.Ε.Δ. ίσως να μην το καταλάβουμε ποτέ αρκετά. Ο **Τζεμαλή**, μαθητής μας που τώρα είναι φοιτητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, είπε σε κάποιους διπλωμάτες που ήρθαν επίσκεψη στο χωριό πως θα έπρεπε να λειτουργεί το Φροντιστήριο εδώ και πολλά χρόνια, γιατί έτσι θα ήταν όλοι οι μαθητές καλύτεροι. Σε μας μια μέρα που κουβεντιάζαμε μας λέει, "*γιατί μαθαίνουμε τουρκικά στο Δημοτικό και να μη μαθαίνουμε καλύτερα την ελληνική; Ζω στην Ελλάδα, είμαι Έλληνας και θέλω να ξέρω την ελληνική τόσο καλά όσο κι εσείς*". Τι να του πούμε. Κουνήσαμε το κεφάλι. Και τώρα ακούμε πως στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σκέφτονται να βάλουν τα τουρκικά και στα Γυμνάσια. Γιατί; Αν θέλουν να τους διδάξουν και τη μητρική τους γλώσσα ας το κάνουν, διδάσκοντας τους Πομάκους πομάκικα και τους Τσιγγάνους τσιγγάνικα. Γιατί να τους βάζουμε όλους στην ίδια μοίρα. Οι Πομάκοι δεν γνώριζαν τουρκικά. Τους τα διδάξαμε εμείς με το ζόρι.

Το πρόβλημα ξεκινάει από το Δημοτικό. Οι Μουσουλμάνοι δάσκαλοι ως επί το πλείστον κάνουν καλά τη δουλειά τους και τα παιδιά μαθαίνουν τουρκικά. Εκείνοι που αδιαφορούν και συχνά πηγαίνουν για να ξεκουραστούν υπηρετώντας στα μειονοτικά δημοτικά είναι η πλειοψηφία των Χριστιανών δασκάλων. Ένας φίλος μας, ο **Τζεμαλή**, οικοδόμος και αγρότης, πατέρας δύο παιδιών, από ένα χωριό της ορεινής περιοχής, μας διηγούνταν πως, όταν ο μεγάλος του γιος ήταν στο Δημοτικό, ο χριστιανός δάσκαλος απουσίαζε συχνά ή δεν έκανε μάθημα και καθόταν στο καφενείο του χωριού. Όταν οι ίδιοι οι γονείς του ζήτησαν να κάνει μάθημα στα παιδιά, αυτός απάντησε "*μη στεναχωριέστε και δεν πρόκειται να χάσουν την τάξη*".

Με το Φ.Ε.Δ. όλο και περισσότεροι γονείς το λένε αυτό, "*να μάθει το παιδί γράμματα*". Ακόμη και για τα κορίτσια, που μέχρι τώρα τα περισσότερα σταματούσαν στο Δημοτικό. Ο αριθμός των μαθητριών αυξάνεται κι αυτό είναι μια πρόοδος. Στη **Γλαύκη** το 1996 αποφοίτησε το πρώτο κορίτσι από το Λύκειο και ήταν μαθήτρια και του Φροντιστηρίου. Και ήταν το πρώτο παιδί από το χωριό που περνούσε σε Πανεπιστήμιο. Σ' αυτό βέβαια βοήθησε και ο νόμος που αναφέραμε παραπάνω. Σήμερα φοιτούν σε Πανεπιστήμια και Τεχνολογικά Ιδρύματα πάνω από 120 μουσουλμάνοι. Ίσως να μην κατορθώσουν όλοι να αποφοιτήσουν, αλλά και μόνο η φοιτητική ζωή, η ζωή σε άλλη πόλη, η συναναστροφή με άλλους ανθρώπους είναι ανεκτίμητες εμπειρίες. Έχει μεγάλη σημασία λοιπόν η ύπαρξη του Φροντιστηρίου καθώς θα χρειαστεί να περάσουν πολλά χρόνια μέχρι την εποχή που τα παιδιά αυτά δε θα χρειάζονται επιπλέον και ιδιαίτερη βοήθεια.

Εκείνο όμως που πρέπει να προσεχτεί είναι κάποιες αλλαγές που διαφαίνονται στη φιλοσοφία λειτουργίας του. Αλλαγές που έχουν να κάνουν και με την απουσία κάποιων εκ των πρωτεργατών του και που κρύβουν τον κίνδυνο να χάσει το Φ.Ε.Δ. την ιδιαιτερότητά του. Ακούμε ότι φέτος προσφέρει βοήθεια μόνο για τα μαθήματα του σχολείου και δεν προχωρά παραπέρα. Λείπει αυτό το "κάτι άλλο". Το λέγανε "Φροντιστήριο Ενισχυτικής Διδασκαλίας". Και "φροντίζω" δε σημαίνει μόνο βοηθάω στα μαθήματα. Σημαίνει και ενδιαφέρομαι για κάτι. Σημαίνει όλα αυτά που ζήσαμε εμείς πέρσι, μεταξύ μας και με τους μαθητές και τους γονείς τους. Το μυστικό, νομίζω, για να είναι πετυχημένο κάτι είναι να έχει πολλές και διαφορετικές πλευρές, να είναι ευέλικτο, να προσθέτει και άλλες πλευρές. Τώρα δεν ξέρω. Τώρα το Φ.Ε.Δ. λέγεται Π.Ε.Δ. (Πρόγραμμα Ενισχυτικής Διδασκαλίας). Ο κ. Παύλος [illegible], τον βάλανε στην άκρη. Και άνθρωποι που είχαν δουλέψει με μεράκι και καρδιά μείνανε έξω. Και αρκετοί από τους καθηγητές που δουλέψαμε πέρυσι δε δουλεύουμε φέτος. Επειδή, λέει, δεν είμαστε Θρακιώτες. Κι έτσι φυσικά δεν μπορεί να ενισχυθεί πληθυσμιακά η Θράκη. Όταν στην ουσία διώκονται απ' αυτήν άνθρωποι που άφησαν τα σπίτια τους και τη ζωή τους και θέλησαν να ζήσουν και να δουλέψουν στην ακριτική αυτή περιοχή...

Όταν έγιναν οι πλημμύρες στην Ξάνθη, πέρυσι το Νοέμβριο, συζητούσαμε με τα παιδιά για τη **Μύκη**, το χωριό που έπαθε τη μεγαλύτερη καταστροφή. Τα παιδιά μας είπαν ότι το τζαμί και ένα εκκλησάκι, ενώ ήταν σχεδόν μέσα στο ποτάμι που κατέστρεψε τόσα σπίτια, δεν έπαθαν τίποτε. "*Τα ιερά τα μέρη, κυρία, τα φυλάει ο Θεός*". Χαμογελάσαμε. Με τα παιδιά αυτά είμαστε στον ίδιο δρόμο και περπατάμε παρέα.

Προς το τέλος της περσινής σχολικής χρονιάς αυτό που ακούγαμε συνέχεια απ' όλους ήταν, "*μη μας ξεχάσετε*", "*να έρθετε και του χρόνου*", "*κι αν δε δουλεύετε εδώ, να έρχεστε να μας βλέπετε, εντάξει;*"

"*Μη μας ξεχάσετε:*" Εμείς δεν το έχουμε σκοπό. Για τους άλλους δεν ξέρουμε. Ελπίζουμε.

***Φιλόλογος - Ιστορικός**

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το όραμα

του Γιάννη Πανούση*

Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Δ.Π.Θ). άρχισε να λειτουργεί το 1974 κι έχει ήδη 11 Τμήματα διασκορπισμένα στις τρείς πρωτεύουσες των νομών της Θράκης (Κομοτηνή-Ξάνθη-Αλεξανδρούπολη).

1. Η διάσπαση αυτή του Πανεπιστημίου, σε σώρευση με τον περιφερειακό χαρακτήρα του, ενέχει ορισμένες δομικές δυσχέρειες, όπως:

- **Δυσκολίες** να ενταχθεί το Πανεπιστήμιο (και οι φοιτητές του) στον κοινωνικό ιστό.

- **Αποξένωση** των πανεπιστημιακών δασκάλων από τις δραστηριότητες (επιστημονικές, ερευνητικές, κοινωνικές κ.λ.π) του κέντρου.

- Αυξανόμενη γεωμετρικά **αναντιστοιχία** ανάμεσα στον αριθμό φοιτητών και στις αντικειμενικές δυνατότητες των επαρχιακών πόλεων να στεγάσουν ή και να σιτίσουν τους φοιτητές.

2. Το «Περιφερειακό Πανεπιστήμιο» δανείζεται το χαρακτηρισμό από το γεγονός ότι έχει ιδρυθεί και λειτουργεί σε περιφερειακή πόλη, γνωρίσματα της οποίας είναι: άναρχη αστικοποίηση, πληθυσμός γύρω στους 30.000 κατοίκους, εύθραυστη κοινωνική συνοχή, απουσία διοικητικής αυτονομίας, ανομοιογενής οικονομική ανάπτυξη.

Η μικροαστική και ετερόφωτη ελληνική περιφέρεια δεν έχει μόνο γεωγραφική απόσταση από το κέντρο αλλά μειονεκτεί και αναπτυξιακά. Οι αδυναμίες αυτές έχουν άμεσα επίπτωση στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα του χώρου.

Έτσι:

α) Η οικονομική εξάρτηση ενός περιφερειακού Πανεπιστημίου (κρατικού και κεντρικά επιχορηγούμενου) δεν μπορεί εύκολα να συνδυαστεί με την τοπική ανάπτυξη

β) Οι ιστορικές αναφορές και τοπικές ιδιαιτερότητες επηρεάζουν την πολυεπίπεδη δράση του ΑΕΙ

γ) Το couleur local (δεν πρέπει να) μετατρέπει το καθίδρυμα (το οποίο πρέπει να έχει ανοιχτό ορίζοντα) σε universite locale

δ) Οι κοινωνικές αντιλήψεις και οι παραδόσεις αγκυλώνουν συχνά τις ρηξικέλευθες προτάσεις.

3. Για το περιφερειακό (και ακριτικό) Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης τα 20 χρόνια που πέρασαν από την ίδρυσή του ήταν ένα μέρος του στοιχήματος με την ιστορία ότι το καθίδρυμα θα επιβιώσει παρά την απρογραμμάτιστη κεντρική εκπαιδευτική πολιτική, τις γραφειοκρατικές δυσλειτουργίες, την ιδιαιτερότητα του χώρου και τις θεσμικές ανακατατάξεις.

4. Η ιστορική ευκαιρία που δίνεται αυτή τη στιγμή στη Θράκη για να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στα Βαλκάνια, στις Παρευξείνιες χώρες ή ακόμα και στο Αιγαίο-Μεσόγειο δημιουργεί στο Δ.Π.Θ νέα καθήκοντα. Βγαίνοντας από το «ακριτικό» τους κάστρο «οι επιστήμονες-ερευνητές» του ιδρύματος πρέπει να συγκροτήσουν «πανεπιστημιακό/πολιτισμικό εκστρατευτικό σώμα» το οποίο θα απλωθεί όπου οι Έλληνες (ή Ελλήνων παίδες) ζητούν να μάθουν για την ιστορία τους, την παιδεία τους, τα γράμματα και τις τέχνες, τα επιστημονικά επιτεύγματα κ.λ.π. Κάποτε πρέπει στην Οδησσό ή στην Αλεξάνδρεια να υψωθεί σ' ένα κτίριο και η ταμπέλα: με τη συμβολή του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης.

5. Η μεγάλη όμως πρόσκληση σχετίζεται με ένα **όραμα** στραμμένο προς τα Βαλκάνια. Υπερβαίνοντας τόσο τις αλυτρωτικού χαρακτήρα Μεγάλες Ιδέες ή και τους βίαιους εκσερβισμούς, εξελληνισμούς, εκτουρκισμούς, εκβουλγαρισμούς, τους ισλαμισμούς και τους πανσλαβισμούς, τα νέα δόματα και τα «νέα» ονόματα, τις στρατιωτικές προκλήσεις και τις διπλωματικές λυκοφιλίες, τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα των Βαλκανίων πρέπει να εγκαθιδρύσουν το δικό τους «Ακαδημαϊκό δίκτυο». Ένα **δίκτυο** που επειδή θα συμβολίζει την Ειρήνη, την Επικοινωνία και τη Συνεργασία θα καταργήσει όλα τα «τόξα» και θα αναδειχθεί σε κύριο εκφραστή της ανάγκης των λαών για Παιδεία, Πολιτισμό και Ανάπτυξη.

Η περιφερειακή συνύπαρξη και σταθερότητα θα **ακυρώσουν** στην πράξη τα διάφορα γκέτο, τις επιτηρούμενες ή επικίνδυνες ζώνες, θα μετουσιώσει τον «εχθρό» σε φίλο και συνεργάτη στην κοινή πορεία προόδου.

Καθώς φανερώνονται συνεχώς «Μειονοτικά Πανεπιστήμια» (Τέτοβο) ή «Πανεπιστήμια φανατικών» (ισλαμικής προπαγάνδας), θεωρώ ιδιαίτερα κρίσιμο να στηριχθεί το δίκτυο **ΑΙΜΟΣ**, αυτό το Forum της **Ένωσης Πανεπιστημίων Βαλκανικής Συνεργασίας**, που θα δείξει έναν άλλο δρόμο προβολής των θετικών έργων του ανθρώπινου δυναμικού και προβληματισμού για το μέλλον της Ανθρωπότητας.

6. Τα πνευματικά ιδρύματα οφείλουν να αντισταθούν, σε ιδεολογικό επίπεδο, στους επελαύνοντες εθνικισμούς, να συμβάλλουν στην προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, να μην επιτρέψουν στα θρησκευτικά πάθη και φανατισμούς να «βαλκανιοποιήσουν» την επιστήμη, την έρευνα και την αλήθεια.

Με διμερείς διασυνοριακές προτάσεις στο πλαίσιο του Interreg, με πολυμερή σύμφωνα πολιτιστικής συνεργασίας, με τεχνική βοήθεια, με κοινά συνέδρια και ανταλλαγές φοιτητών και διδακτικού προσωπικού, θα διευρύνουμε τον ενιαίο οικονομικό χώρο -που έτσι κι αλλιώς - διαμορφώνεται στα Βαλκάνια.

7. Η Θράκη πρέπει να μετατραπεί σε Διεθνές Ευρωπαϊκό και Βαλκανικό Forum Επικοινωνίας των Λαών και Διασταύρωσης Πολιτισμών.

Το Δ.Π.Θ μπορεί να πρωτοστατήσει σ' αυτό το εγχείρημα επιβεβαιώνοντας την άποψη ότι με Ειρήνη και Δημιουργικότητα θα υπερβούμε τα όποια ιστορικά προβλήματα.

Η Θράκη, ως **κέντρο** των Βαλκανίων και όχι ως άκρη της Ελλάδας και το Δ.Π.Θ. ως ίδρυμα-κλειδί στις εξελίξεις, πρέπει να κινηθούν γύρω από 4 πόλους:

α) **Οικονομικό** (με κέντρο) τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών

β) **Ιστορικοπολιτικό** (με κέντρο τη Σχολή Επιστημών και Ανθρώπου)

γ) **Τεχνικό-περιβαλλοντικό** (με κέντρο τη Πολυτεχνική Σχολή)

δ) **Παιδαγωγικό-επιμορφωτικό** (με κέντρο τη Σχολή Επιστημών Αγωγής)

Σε συνεργασία στο εσωτερικό επίπεδο, με τον άξονα του Βορρά (ΑΕΙ Θεσσαλονίκης και Ιωαννίνων) και με τον άξονα του Ελληνισμού (Κύπρος-Αιγαίο-Αλεξάνδρεια-Οδησσό), με νέους φίλους και ευεργέτες, θα πορευθούμε προς τον

21ο αιώνα χωρίς συμπλέγματα και χωρίς προκαταλήψεις, έχοντας στο πλάι μας τους πανεπιστημιακούς των Βαλκανίων και τούς επιστήμονες όλου του κόσμου. Ο ακαδημαϊκός σχεδιασμός, ενταγμένος στην εθνική στρατηγική, θα συμβάλει στο ν' ανθίσει το χαμόγελο της σταθερότητας, της ασφάλειας, της προόδου και της δικαίωσης σ' όλους αυτούς που κράτησαν όρθια και περήφανη την ακριτική Θράκη στα δύσκολά χρόνια.

8. Πέραν της γνωστής επιχειρηματολογίας γύρω από τα πανεπιστημιακά πράγματα της χώρας, τις εσωτερικές συγκρούσεις ομάδων ή αντιλήψεων ή συμφερόντων ως προς το «ασυμβίβαστο», τους Ελεύθερους Κύκλους Σπουδών ή το μισθολόγιο, **τα Ελληνικά ΑΕΙ πρέπει να πάρουν ορισμένες κρίσιμες αποφάσεις.**

1ον) Θα **περιορισθούν** σ' ένα campus ή θα υιοθετήσουν το μοντέλο του Πανεπιστημίου-δίκτυο (Πολυεδρικού Ιδρύματος)

2ον) Θα **ανα-χωροθετηθούν** στη βάση μιας περιφερειακής αποκέντρωσης (και) της ανώτατης εκπαίδευσης ή θα στριμωχθούν όλα μαζί στην Αθήνα;

3ον) Θα αναζητούν εναγωνίως τη σύνδεσή τους με την «αγορά» (όπως αυτή διαμορφώνεται και λειτουργεί στην Ελλάδα) ή θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη, με την έννοια της οριζόντιας **διεπιστημονικής προσέγγισης** των μεγάλων επιλογών της χώρας;

4ον) Θα αρκεσθούν στη διδασκαλία στην ελληνική γλώσσα, κυρίως για Έλληνες φοιτητές ή θ' ανοιχτούν σε δίγλωσση και διαπολιτισμική εκπαίδευση.

5ον) Κάθε ΑΕΙ -εκτός από το διδακτικό/ ερευνητικό έργο - θα αναλαμβάνει, λόγω θέσης, παράδοσης ή ιστορίας, και άλλη αποστολή;

Δεν νομίζω ότι στα ερωτήματα αυτά οι απαντήσεις είναι έτοιμες ή εύκολες.

Θα επιχειρήσω να διατυπώσω ορισμένες σκέψεις βασισμένες στη δεκαεννιάχρονη παρουσία μου στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, τις εμπειρίες, προοπτικές και προκλήσεις.

Το Δ.Π.Θ., ως πρώτο πολυεδρικό Α.Ε.Ι της χώρας έγινε το **παράδειγμα** που ακολούθησαν αργότερα και άλλα Πανεπιστήμια, παρά τις διοικητικές αρρυθμίες και τις ακαδημαϊκές δυσλειτουργίες του, φάνηκε στην αρχή ότι παρουσιάζει ένα τέτοιο σύστημα. Η αλλαγή του ρόλου της εκπαίδευσης που συντελείται παγκόσμια, η διαφοροποίηση των εκπαιδευτικών βαθμίδων, η αποκέντρωση των Α.Ε.Ι., επιβάλλουν να προσεγγίσουμε το μέλλον του Πανεπιστημίου μας με διαφορετικό τρόπο.

Το Δ.Π.Θ., όπως κάθε ΑΕΙ δεν είναι μόνον ένας πνευματικός φάρος, αλλά κι ένας (αν όχι ο σημαντικότερος) **μοχλός ανάπτυξης** της περιοχής. Για να μπορέσει όμως να συμβάλλει σε ζητήματα παραγωγής, κατάρτισης, απασχόλησης πρέπει το Δ.Π.Θ να δημιουργήσει Τμήματα και μονάδες που ν' ανταποκρίνονται στο νέο ρόλο που καλείται να παίξει η Θράκη στα Βαλκάνια, στις Παρευξείνιες χώρες και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η θωράκιση, η ασφάλεια, η ευημερία της Θράκης περνάει μέσα από συνδυασμένες κινήσεις αναπτυξιακών πρωτοβουλιών και εκπαιδευτικών «υποστηρίξεων». Για να είναι όμως δυνατό η εκπαίδευση να αποτελέσει τμήμα μιας εθνικής στρατηγικής πρέπει προηγουμένως από τη μια ο λαός της Θράκης ν' αγκαλιάσει το Δ.Π.Θ και να του δείξει εμπιστοσύνη κι από την άλλη η Πολιτεία να πάψει να χρησιμοποιεί το Δ.Π.Θ ως «κορώνα θρακολογίας κενής περιεχομένου».

Όλες αυτές οι σκέψεις θα δοκιμαστούν στην πράξη αν τολμήσουμε να ξεπεράσουμε στερεότυπα και προκαταλήψεις του χτες και ανοιχτούμε στο μέλλον χωρίς στεγανά και ψεύτικες αντιθέσεις.

9. Για να πετύχουμε μια **ορθολογική ολοκλήρωση** του Δ.Π.Θ μέχρι το 2000 χρειάζεται να προσέξουμε τα εξής σημεία:

1ον) Οι Σχολές και τα Τμήματα του Δ.Π.Θ (πρέπει και) μπορούν να έχουν άλλη **έδρα** από αυτήν της έδρας του Πανεπιστημίου (η οποία για διοικητικούς και ιστορικούς λόγους θα παραμείνει η **Κομοτηνή**). Μόνον αν όλη η Θράκη αισθανθεί την παρουσία του Πανεπιστημίου, μόνον τότε θα δοθούν στις πανεπιστημιακές δυνάμεις οι ευκαιρίες να συνδεθούν σωστά με το χώρο τους και να συντείνουν πιο ενεργά στην κοινωνική αποδιαφοροποίηση, την πολιτισμική όσμωση αλλά και την αναχαίτιση του κύματος μετανάστευσης (πέραν βεβαίως του ερευνητικού και λοιπού επιστημονικού έργου που παράγεται).

2ον) Οι ιδρυόμενες Σχολές και τα Τμήματα πρέπει να θεραπεύσουν επιστήμες και γνωστικά αντικείμενα που να αξιοποιούν κατά τον καλύτερο τρόπο τον «πλούτο» της περιοχής (φυσικό και ιστορικό). Τα ριγμένα **στην τύχη** Τμήματα, τα οποία δεν είχαν καμία σχέση με την παραγωγή, την κοινωνική πραγματικότητα και την παράδοση του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου, όχι μόνον δεν αναπτύχθησαν ομαλά, αλλά και ο απολογισμός της προσφοράς τους είναι τελικά μηδαμινός σε όλα τα επίπεδα.

3ον) Επειδή είναι πολυτέλεια και σπατάλη δυνάμεων η ίδρυση -παράλληλα με το Α.Ε.Ι.- ορισμένων Σχολών Τ.Ε.Ι.,ή Ερευνητικών Πανεπιστημιακών Ινστιτούτων, η Κέντρων, ή Ι.Ε.Κ., τα οποία λειτουργούν συνήθως είτε ανταγωνιστικά είτε αδιαφόρως ανεξάρτητα σε σχέση με τα Πανεπιστημιακά Τμήματα νομίζω ότι η μεταλυκειακή «εκπαίδευση» πρέπει να διαθέτει έναν **Άξονα**, το Πανεπιστήμιο, και γύρω από αυτόν, εποπτευόμενα από αυτόν, να κινούνται συμπληρωματικά οι άλλες δομές της εκπαίδευσης. Γι' αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία τα Τμήματα ΑΕΙ, τα ΤΕΙ, τα ΙΕΚ να κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση και να καλύπτουν από κάθε πλευρά ένα γνωστικό αντικείμενο (ερευνητικό, τεχνολογικό, σ' εφαρμογές και σε κατάρτιση εξειδικευμένου προσωπικού).

Μανταλινάτα Ορφανοτροφείου Θηλέων Ξάνθης (1929).

4ον) Απαραίτητη προϋπόθεση για τη στοιχειώδη λειτουργία των νέων αυτών μονάδων είναι η τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου διότι είναι αδύνατη η διοίκηση τεράστιων γραφειοκρατικών οργανισμών που εκτείνονται σε 500 χλμ. Δεν θάταν ακραίο αν υποστήριζα ότι κάθε Α.Ε.Ι.πρέπει να έχει το δικό του νόμο για την (αυτο)διοίκησή του.

5ον) Η σχέση έδρας Τμήματος και κοινωνικής υποδομής/παραγωγικής διαδικασίας της περιοχής ή ακόμα και η αρχιτεκτονική και το στυλ των πανεπιστημιακών κτιρίων πρέπει να μελετηθούν σε βάθος.

6ον) Το κρισιμότερο ζήτημα, δηλ. η διάρρηξη των σχέσεων «κοινότητας» που χαρακτηρίζει το πανεπιστήμιο και όπου η ακαδημαϊκή ελευθερία και ο διάλογος έχουν έννοια, δεν μπορεί να λυθεί εύκολα διότι σήμερα η ερήμωση των επαρχιακών πόλεων και το μωσαϊκό του πληθυσμού θέτουν σε κίνδυνο τη συνοχή όλου του κοινωνικού ιστού της ευρύτερης περιοχής.

7ον) Από την άλλη πλευρά όλα τα σύγχρονα συστήματα εκπαίδευσης (Ανοιχτό Παν/μιο, εξ αποστάσεως διδασκαλία κ.λ.π.) μάλλον επιβάλλουν τη μη-σωματική παρουσία του φοιτητή σε συγκεκριμένο χώρο αφού το Internet, e-mail και όλα τα δίκτυα παγκοσμιοποιούν τη μετάδοση γνώσεων αντικαθιστώντας ίσως την έννοια της Universitas υπό την έννοια του γνωσιοκυβερνοχώρου.

8ον) Το **πανεπιστήμιο - δίκτυο** τόσο στο χωροταξικό όσο και στο εκπαιδευτικό επίπεδο μπορεί να παίξει καλύτερα το ρόλο του από ένα στατικό, άκαμπτο και ασφυκτικά περιορισμένο σ' ένα campus ή σε μια πόλη ίδρυμα.

9ον) Το πανεπιστήμιο αυτό αν συνδυαστεί με την περιφερειακή δομή διαίρεση της χώρας και την αποκέντρωση θα επιτρέψει την λειτουργία ΑΕΙ και στις 13 περιφέρειες. Το «συνολικό αυτό Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα» θα κινείται με βάση την εθνική αλλά και την Περιφερειακή Εκπαιδευτική πολιτική αφού σε κάθε Περιφέρεια θα συγκροτείται **Περιφερειακό Συμβούλιο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΠΕΣΥΕΠ).**

Το ΠΕΣΥΕΠ θα είναι εννεαμελές και θα προεδρεύεται από τον Πρύτανη του ΑΕΙ που εδρεύει στην Περιφέρεια ή τον εκπρόσωπό του. Τρία μέλη θα ορίζονται από το Συμβούλιο του ΤΕΙ, που εδρεύει

στην Περιφέρεια, ένα μέλος θα ορίζεται από τον υπεύθυνο δημοσίων ΙΕΚ της Περιφέρειας, ένα μέλος θα ορίζεται από το ΕΣΥΠ και ένα από τον Γ.Γ.Περιφέρειας.

Το ΠΕΣΥΕΠ **θα σχεδιάζει** -μέσα στα πλαίσια της εθνικής στρατηγικής όπως αυτή χαράσσεται στο ΕΣΥΠ - όλη τη μεταλυκειακή εκπαιδευτική πολιτική στην Περιφέρεια, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του χώρου, τις αναπτυξιακές ανάγκες, τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις, την επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση καθώς και τη βελτιστοποίηση της απόδοσης και το συντονισμό όλων των εκπαιδευτικών αυτών βαθμίδων.

Το ΠΕΣΥΕΠ **θα γνωμοδοτεί** επίσης για την ίδρυση Σχολών ή Τμημάτων ΑΕΙ, Σχολών ΤΕΙ, ΙΕΚ καθώς και για κάθε άλλη εκπαιδευτική ή ερευνητική μονάδα στην περιφέρεια.

10ον) Σχετικά με τα νέα γνωστικά αντικείμενα και τη νέα αντίληψη που πρέπει να θεραπεύουν τα νέα ΑΕΙ ή Τμήματα να μου επιτραπεί να αναφερθώ στην πρότασή μου για την **ίδρυση Σχολών στην πόλη της Ορεστιάδας**, τέταρτη έδρα του Δ.Π.Θ. (ύστερα από ομόφωνη απόφαση της Συγκλήτου).

Ανάπτυξη Δ.Π.Θ. στην Ορεστιάδα

Α 1. Σχολή Αναπτυξιακών Σπουδών*

1.1. Τμ. Αγροτικής Τεχνολογίας & Ανάπτυξης.

1.2. Τμ. Βιομηχανικής/Ενεργειακής Τεχνολογίας & Ανάπτυξης.

1.3. Τμ. Χωροταξίας, Περιφερειακού Σχεδιασμού & Ανάπτυξης.

1.4. Τμ. Μεταφορών/Συγκοινωνιολογίας &Ανάπτυξης

1.5. Τμ.Διεθνών/Ευρωπαϊκών Εμπορικών Σχέσεων & Ανάπτυξης.

1.6. Τμ.Διοίκησης Επιχειρήσεων/ Προσωπικού & Ανάπτυξης.

1.7. Τμ.Πολιτικής Επικοινωνίας, Συνεργασίας & Ανάπτυξης.

2. Μεταπτυχιακά Προγράμματα.*

2.1. Διεθνών/Ευρωπαϊκών/Βαλκανικών Ηγετικών Στελεχών(για Επιχειρηματίες, Εκπαιδευτικούς, Επιστήμονες Υγείας κ.λ.π.).

3. Ινστιτούτα

3.1. Παράρτημα του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης

3.2. Ινστιτούτο Στρατηγικών & Αναπτυξιακών Ερευνών

Β.1 Σχολή Σπουδών για Πολιτισμούς Διασπορά**

1.1. Τμ. Ανθρωπογεωγραφίας & Δημογραφίας Λαών Διασποράς

1.2. Τμ. Πολιτισμού, Τέχνης & Γλώσσας Λαών Διασποράς.

1.3. Τμ. Ελληνισμού της Διασποράς(Μικρασιατικός, Νεοπρόσφυγες κ.λ.π.)

1.4. Τμ. Λαών Μεσογείου & Μεσοποταμίας(Εβραϊκές, Αραβικές Σπουδές κ.λ.π.)

2. Ινστιτούτα*

2.1. Ινστιτούτο Απόδημου Θρακικού Ελληνισμού

2.2. Ινστιτούτο Μετανάστευσης & Παλιννόστησης

2.3. Ινστιτούτο Πληθυσμιακών Μελετών

2.4. Ινστιτούτο Πολυπολιτισμικής ταυτότητας λαών διασπορά

3. Κέντρα*

3.1.Κέντρο Σλαβικών & Βαλκανικών Γλωσσών & Πολιτισμών.

3.2. Κέντρο Μετάφρασης & Διερμηνείας Σλαβικών & Βαλκανικών Γλωσσών.

10. Καταλήγοντας θέλω να υπογραμμίσω ότι τα ελληνικά ΑΕΙ πρέπει να αλλάξουν φυσιογνωμία και στυλ και να προσθέσουν στο 5ετές πρόγραμμα ανάπτυξης (που οφείλουν κάποτε να καταρτίσουν) και νέα καθήκοντα.

Ανάμεσα στις διακηρύξεις της σύγχρονης αυτής **Χάρτας** θα μπορούσε κανείς να διακρίνει την ειδική εθνική/ακαδημαϊκή αποστολή του ακριτικού ΑΕΙ, την πανεπιστημιακή διπλωματία των ΑΕΙ/πολιτικών επιστημών ή και βέβαια το χρέος μας προς τους αποδήμους και την ομογένεια.

Μόνον έτσι θα προλάβουμε τον καιρό που φεύγει χωρίς να δίνει μεγάλη σημασία στο συσχετισμό των ψήφων το αποτέλεσμα των ψηφοφοριών και τις διαφοροποιήσεις των ψηφοφόρων που κινούνται μέσα σ' ένα κρατοδίαιτο, συγκεντρωτικό, παγιδευμένο από πολιτικούς και εργολάβους αλλά και γραφειοκρατικοποιημένο σύστημα το οποίο δεν τολμά το άλμα προς τα μπρός.

Σημειώσεις

** Οι σπουδές θα γίνονται στα ελληνικά, αγγλικά και σε μια βαλκανική/σλαβική γλώσσα.*

*** Τα παιδιά των παλιννοστούντων & των αποδήμων θα εγγράφονται χωρίς εξετάσεις στα Τμήματα αυτά του Δ.Π.Θ.*

***Καθηγητής, πρώην Πρύτανης ΔΠΘ**

❑

Όμιλος Φίλων Νίκου Ράπτη

Ο Όμιλος Φίλων Νίκου Ράπτη ιδρύθηκε το 1994 με πρωτοβουλία φίλων και συναδέλφων του Νίκου Ράπτη, που νιώσαμε την ανάγκη να διατηρήσουμε τη μνήμη και να αναδείξουμε το ήθος και τους αγώνες του πρόωρα χαμένου φίλου μας. Ο Νίκος Ράπτης πρωτοστάτησε στη δημιουργία του φοιτητικού κινήματος στα Γιάννενα κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και της μεταπολίτευσης, διώχθηκε, φυλακίστηκε και βασανίστηκε για την αντιδικτατορική του δράση στα κελιά του ΕΑΤ -ΕΣΑ. Αργότερα από τη θέση του καθηγητή σε μειονοτικά κυρίως σχολεία του νομού Ξάνθης, εργάστηκε τόσο για την ανάπτυξη σχέσεων φιλίας και ισοτιμίας μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων πολιτών, όσο και για την προβολή των προβλημάτων των εκπαιδευτικών.

Σκοποί του συλλόγου μας είναι: η ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στα σχολεία του νομού Ξάνθης (με απονομή βραβείων σε μαθητές κυρίως μειονοτικών σχολείων ή με την ενίσχυση σχολικών βιβλιοθηκών) η προβολή εκπαιδευτικών, πολιτιστικών και κοινωνικών θεμάτων με τη διοργάνωση εκδηλώσεων, η αλληλεγγύη προς τους εκπαιδευτικούς που αντιμετωπίζουν κάποιο σοβαρό πρόβλημα, καθώς και η συμβολή στην ανάπτυξη σχέσεων φιλίας, ισοτιμίας και αλληλεγγύης μεταξύ των χριστιανών και μουσουλμάνων πολιτών, για την οποία ο Νίκος Ράπτης εργάστηκε.

Στα πλαίσια αυτά ο όμιλος έχει πάρει τις παρακάτω πρωτοβουλίες:

- Απονομή χρηματικού βραβείου εκατό χιλιάδων δραχμών (στον καθένα) στους τρείς μαθητές του μειονοτικού ιεροσπουδαστηρίου που πρώτευσαν στις εισαγωγικές εξετάσεις της Ειδικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας (ΕΠΑΘ) κατά τα έτη 1994-95-96.
- Διοργάνωση εκδήλωσης - συζήτησης με θέμα: «Κοινωνικός αποκλεισμός, ρατσισμός και ξενοφοβία» και ομιλητή τον Άλκη Ρήγο, επίκουρο καθηγητή του Παντείου Πανεπιστημίου (14/11/94).
- Διανομή στους μαθητές των Γυμνασίων Σμίνθης και Εχίνου του Ελληνικού Λεξικού των Τεγόπουλου-Φυτράκη, σε συνεργασία με την Ελευθεροτυπία (15/2/1995).
- Συμμετοχή στις εργασίες του συνεδρίου «Τριήμερη Συνάντηση για την Ελευθερία του Πνεύματος» που πραγματοποιήθηκε στο Ζάππειο Μέγαρο με την οργανωτική ευθύνη της Πανελλήνιας Ιστορικής και Φιλοσοφικής Εταιρείας και τη συμμετοχή εκπροσώπων πολλών διεθνών οργανισμών (όπως HELSINKI WATCH, GREENPEACE, S.O.S RACISM), μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης από την Πανευρωπαϊκή Εκστρατεία κατά του Ρατσισμού, καθώς και μελών του Συμβουλίου Επικρατείας και άλλων φορέων (19-21/5/1995). Τον όμιλο εκπροσώπησαν τα μέλη του ΔΣ που ανέπτυξαν το θέμα: «Η εκπαίδευση της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης και η ελευθερία πρόσβασης στη γνώση». Η εισήγηση είναι αποτέλεσμα συλλογικής εργασίας των μελών του ομίλου.
- Διοργάνωση εκδήλωση -συζήτησης με ομιλητή το Μιχάλη Ράπτη (Πάμπλο) και θέμα: «Τα Βαλκάνια στη νέα τάξη πραγμάτων» (22/5/1995).
- Διανομή βιβλίων και γραφικής ύλης στους μαθητές του μειονοτικού ιεροσπουδαστηρίου σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (παράλληλα με την απονομή των χρηματικών βραβείων στις 12/11/1995).

❑

Ανάγκη πολιτιστικών δράσεων στην ορεινή περιοχή Θράκης

του Σεντεντήν Κόντε*

Ο ορεινός όγκος της Θράκης που βρίσκονται τα περισσότερα πομάκικα χωριά της Θράκης είναι ένας χώρος με μεγάλη έλλειψη πολιτισμού και πολιτιστικά υποανάπτυκτος, το γεγονός αυτό τον κάνει να είναι απομονωμένος –όπως είναι απομονωμένοι και οι άνθρωποι που κατοικούν σ' αυτόν– από την υπόλοιπη κοινωνία.

Η πολιτιστική απομόνωση του ορεινού όγκου γίνεται αίτιο πολλών άσχημων καταστάσεων και κυρίως της δημιουργίας γκέτο. Η άγνοια της ελληνικής γλώσσας σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού αλλά και η πολιτιστική απομόνωση καλλιεργούν την ψυχολογία της αποξένωσης και την αίσθηση ότι μέσα σε ένα ελληνικό χώρο δεν ζούμε στην Ελλάδα.

Πιο συγκεκριμένα, η ανυπαρξία κεραιών τηλεόρασης και ραδιοφώνου καθιστούν αδύνατη τη σύνδεση με την ελληνική τηλεόραση να αναγκάζεται να παρακολουθεί ξένα ραδιοτηλεοπτικά προγράμματα.

Επίσης απουσιάζουν παντελώς από τον ορεινό όγκο οι βιβλιοθήκες, τα πολιτιστικά κέντρα και εν γένει κάθε πολιτιστική επικοινωνία με την υπόλοιπη Ελλάδα, όπως μουσικές εκδηλώσεις, θέατρα και άλλες καλλιτεχνικές ή πολιτιστικές δραστηριότητες.

Ακόμη η έλλειψη πολιτιστικής επικοινωνίας και πολιτιστικής υποδομής έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να αναπτυχθούν και να καρποφορήσουν καλλιτεχνικά και όποια άλλα χαρίσματα σε νέους ανθρώπους.

Ύστερα από αυτές τις επισημάνσεις και παρατηρήσεις θεωρούμε ότι η ελληνική πολιτεία έχει χρέος να επεξεργαστεί και να σχεδιάσει συγκεκριμένα προγράμματα πολιτιστικής αναβάθμισης στον ορεινό όγκο της Θράκης.

Στην κατεύθυνση αυτή προτείνουμε τα εξής:

1) Να δημιουργηθεί δίκτυο κεραιών προκειμένου να είναι δυνατή η σύνδεση του ορεινού όγκου με την τηλεόραση και το ραδιόφωνο.

2) Να γίνουν ειδικά σεμινάρια με στόχο την επιμόρφωση στελεχών από τον ορεινό όγκο που θα προωθήσουν τον πολιτισμό.

3) Δημιουργία παραρτημάτων στον ορεινό όγκο πολιτιστικών φορέων όπως Ερυθρός Σταυρός, Λύκειο Ελληνίδων, πρόσκοποι, αθλητική εκπαίδευση κ.λπ.

4) Δημιουργία πολιτιστικών κέντρων στα μεγάλα χωριά.

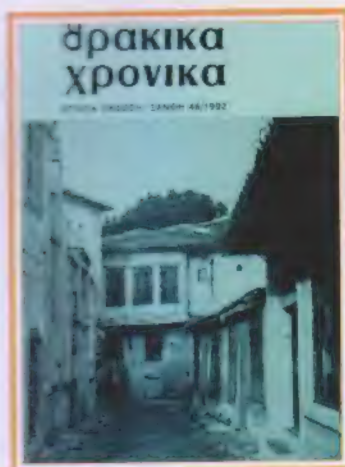
5) Δημιουργία αθλητικών κέντρων με στόχο την καλλιέργεια του αθλητικού και ολυμπιακού πνεύματος στους νέους της περιοχής.

Τέλος, πιστεύουμε ότι η ανάπτυξη ενός 10ετούς προγράμματος πολιτιστικής παρέμβασης στον ορεινό όγκο θα αποτελέσει μια δράση καίριας εθνικής σημασίας ενώ θα δημιουργήσει κανάλι επικοινωνίας και άρση της απομόνωσης και αποξένωσης του ορεινού όγκου.

**Ο Σεντεντήν Κόντε είναι νέος Πομάκος και δραστηριοποιείται στον πολιτιστικό τομέα. Το κείμενό του παρουσιάστηκε στην διημερίδα του Ταμείου Ξάνθης τις 30 Νοεμβρίου 1997.*

Ο Τύπος της Θράκης

του Γιάννη Χ. Κουριαννίδη*

«Με δέος ξεκινούμε την έκδοση αυτή...», έγραφε στο πρώτο τεύχος του το περιοδικό «Θρακικά Χρονικά», που εξέδιδε για 34 χρόνια στην Ξάνθη ο ακάματος εργάτης του πνεύματος **Στέφανος Ιωαννίδης.** Ένα δέος που το απέδιδε στην έλλειψη πείρας αλλά και στην ανυπαρξία κάποιας προσπάθειας, που πάνω στα χνάρια της να βαδίσει.

Πράγματι, τα «Θρακικά Χρονικά» ήταν μια πρώτη προσπάθεια προσεγγίσεως του παλμού της Θρακικής κοινωνίας εκ των έσω, μετά την απελευθέρωση της Δυτ. Θράκης και την ενσωμάτωσή της στο ελληνικό κράτος. Μέχρι τότε, οι λιγοστές εκδοτικές προσπάθειες, σχετικές με τα θρακικά πράγματα, είχαν κατά κανόνα χαρακτήρα αυστηρώς επιστημονικών συγγραμμάτων και προορίζονταν κυρίως για τα ράφια κάποιων βιβλιοθηκών ή, στην καλύτερη των περιπτώσεων, για το βιβλιογραφικό αποθεματικό ορισμένων ερευνητών.

Τα «Θρακικά Χρονικά» έφεραν τον πολιτισμό, την ιστορία, τη λαογραφία, το γενικότερο κοινωνικό γίγνεσθαι της Θράκης κοντά στο λαό της περιοχής. Χωρίς να ξεπέσει σε «λαϊκό» ανάγνωσμα της νεοελληνικής ελαφρότητας, διατήρησαν με συνέπεια το ήθος και την αξιοπιστία τους, με αποτέλεσμα να αγκαλιαστούν θερμά, όλο το διάστημα της εκδοτικής τους παρουσίας, από το εντόπιο αναγνωστικό κοινό και το πνευματικό δυναμικό όχι μόνο της Ξάνθης, αλλά και ολόκληρης της Θράκης. Πάντως, αν και σημαντικό μέρος των συνεργατών του προέρχονταν από τον έξω της Θράκης χώρο της πατρίδας μας, η κυκλοφορία του περιοδικού γινόταν κυρίως μέσα στο χώρο της Θράκης.

Για τρεις δεκαετίες, τα «**Θρακικά Χρονικά**» απετέλεσαν τον πνευματικό φάρο της Θράκης, που μπόρεσε γρήγορα ν' απαλλαγεί από το «δέος» των πρώτων τευχών του. Ήδη από τον Ιούλιο του 1963, ο εκδότης του διατύπωνε με τόλμη την άποψή του: «*...μην περιμένετε από τους Αθηναίους πνευματικούς παράγοντες. Ο καιρός που η Αθήνα αποτελούσε της Ελλάδος παίδευσιν πέρασε.*»

Ριζοσπαστική τοποθέτηση, προερχόμενη όμως από έναν εκπρόσωπο μιας κοινωνίας που γέννησε έναν Βιζυηνό και άρα έχει τη δυνατότητα και την πείρα ν' αντιμετωπίσει τη χλεύη και την αδικία των «συνδικάτων του πνεύματος», αλλά και ν' ανελιχθεί αποβάλλοντας «το άγχος της επαρχίας» και της κακομοιριάς.

Το τέλος της δεκαετίας του '80 βρήκε τις κοινωνίες των ευρωπαϊκών χωρών ανάστατες από τις ραγδαίες εξελίξεις στον λεγόμενο ανατολικό κόσμο. Το αντίπαλο δέος εξέλειπε αλλά, συνάμα και κατά περίπτωση, εξέλειπε και το εφαρμοσμένο πρότυπο μιας κοσμοθεωρίας, αφήνοντας πίσω του ερείπια, νεκρούς, κατεστραμμένες οικονομίες και –κυρίως- κενές συνειδήσεις.

Η αναζήτηση των υποκατάστατων, όταν δεν κατέληγε στην ενδοτικότητα στις προκλήσεις του θριαμβεύοντος καπιταλισμού, οδήγησε τα βήματα των ανήσυχων πνευμάτων στην έκφραση του συλλογικού τους γίγνεσθαι, δηλαδή στην εθνική τους ταυτότητα.

Σύλλογοι, σωματεία, κινήσεις πολιτών και, φυσικά, εκδόσεις, απότοκα των νέων συσπειρώσεων των ενεργών πολιτών, εμφανίσθηκαν και στην πατρίδα μας, από τη Μάνη μέχρι τον Έβρο και από τη Φλώρινα μέχρι το Λασήθι, δίνοντας βαρύτητα στον τομέα της εθνικής μας αυτογνωσίας. Επιστροφή στις ρίζες δηλαδή, απαλλαγμένη όμως από τα σύνδρομα της «εθνικοφροσύνης» και την επιρροή των διεθνιστικών αφορισμών.

Μια από τις προσπάθειες αυτές, που άντεξε στο χρόνο, ήταν αυτή της ομάδας του περιοδικού «**Ενδοχώρα**» που ξεκίνησε τον Μάιο του 1998 στην Αλεξανδρούπολη. Χωρίς να υπολογίσει τις αυξημένες αισθητικές απαιτήσεις των καιρών, παρουσίασε τα πρώτα τεύχη της ολιγοσέλιδα, μικρού σχήματος, δακτυλογραφημένα και φωτοτυπημένα, εξ ολοκλήρου χειροποίητα θα λέγαμε, δίνοντας βάση στην ποιότητα του περιεχομένου της. Με τα πρώτα της βήματα και με ανοιχτές τις σελίδες της σε συνεργασίες των ντόπιων αλλά και των εκτός Θράκης δημιουργών, δύσκολα μπορούσε να φαντασθεί κανείς τη συνέχεια. Σύντομα η «Ενδοχώρα» έσπασε τα στεγανά της Θράκης με εκρηκτικό τρόπο. Ήδη από τον τρίτο χρόνο κυκλοφορίας της βελτίωσε εντυπωσιακά την αισθητική εμφάνιση και έκανε το μεγάλο κυκλοφοριακό άνοιγμα στο κοινό της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας, ενώ με το ταχυδρομείο φθάνει πια παντού. Σήμερα, με το εντυπωσιακό για επαρχιακό περιοδικό (τουλάχιστον για το είδος του) τιράζ των 3.000 φύλλων ανά τεύχος, αποτελεί το πρώτο περιοδικό της Θράκης, που κατάφερε να γίνει γνωστό και αποδεκτό ακόμη και σε περιοχές πολύ μακριά από την έδρα του.

Στα 10 χρόνια της εκδοτικής του ζωής, με τα 54 τακτικά τεύχη του και τις δεκάδες άλλες εκδόσεις του, κατέστη «πνευματικός ακρίτας του Ελληνισμού», «εθνική έπαλξη», «ακτίς φωτός», όπως έγραψαν κατά καιρούς δεκάδες πνευματικοί άνθρωποι της πατρίδας μας. Με τα κείμενα που με προσοχή επιλέγονται από την εννεαμελή συντακτική επιτροπή του περιοδικού, επιχειρείται να σφυρηλατηθεί η εθνική αυτογνωσία του λαού μας και να αναδειχθεί η εθνική του ταυτότητα ως προϊόν της πολιτιστικής ιδιομορφίας του. Η προσπάθεια αυτή θεωρείται πρωτεύουσας σημασίας, αγγίζοντας τα όρια του αυτοσκοπού, αφού, όπως τονίζει χαρακτηριστικά ο εκ των μελών της συντακτικής επιτροπής Δημοσθένης Π. Δούκας, «*η εθνικότητα α-*

ποτελεί το κομμάτι εκείνο της κουλτούρας μιας ομάδας, που αναφέρεται στην καταγωγή και τον χαρακτήρα της, διαχωρίζοντας την έτσι από άλλες ομάδες μέσα σε μεγάλης κλίμακας ποιοτικές μονάδες».

Τονίζεται έτσι η σημασία για τη διατήρηση της εθνικής ιδιομορφίας ως βασικού παράγοντα για την επιβίωση στην πολιτιστική Ευρώπη, κάτι που διατρανώνεται ως αναγκαιότητα στον μόνιμο υπότιτλο του περιοδικού: «Για τη Θράκη που επιμένει, τον Ελληνισμό που αντιστέκεται».

Με τις υψηλού επιπέδου συνεργασίες της, αναγνώσιμες κατά κανόνα εύκολα από τον μέσο αναγνώστη η «Ενδοχώρα» έφερε τη Θράκη κοντά στον Έλληνα της υπόλοιπης Ελλάδας, δημιουργώντας μια ζεστή αμφίδρομη σχέση αγάπης και ενδιαφέροντος. Ίσως αυτό ν' αποτελεί και το κυριότερο επίτευγμα αυτού του εντύπου.

Στα χνάρια της «Ε», αλλά σαφώς με πιότερο «θρακικό» χαρακτήρα και χωρίς ν' αποβάλει ακόμη κάποια λείψανα εσωστρέφειας, κυκλοφόρησε τρία τεύχη εντός του 1997 (επίσης με έδρα την Αλεξανδρούπολη) το περιοδικό «**Θρηίκιος Άνεμος**», που παρά τις όποιες τεχνικές ατέλειές του δείχνει να έχει τις δυνατότητες να εξελιχθεί σ' έναν ακόμη προμαχώνα της μάχης για τα θρακικά (τουλάχιστον) δίκαια.

Η Αλεξανδρούπολη είναι η έδρα και του περιοδικού «**Εξώπολις**», ενός εντύπου «λόγου και τέχνης», που διαπνέεται από οραματισμούς συνεργασίας των λαών της Βαλκανικής. Πιστεύοντας ότι ο πολιτισμός είναι η προσφορότερη γέφυρα και δίαυλος επικοινωνίας μεταξύ των λαών, αντίληψη που διατυπώνεται θαρραλέα στις σελίδες του περιοδικού, οι προβολείς του στρέφονται μάλλον προς βορρά και ανατολή, συσπειρώνοντας ένα πνευματικό δυναμικό, τόσο από τις όμορες της πατρίδας μας χώρες όσο και από περιοχές της υπόλοιπης Ελλάδας. Ευρισκόμενο στον 4ο χρόνο της εκδοτικής της ζωής, έχει πραγματοποιήσει σχετικά λίγες εκδόσεις, όλες όμως ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσες και προσεγμένου περιεχομένου, που το καταξίωσε ως ένα από τα κορυφαία λογοτεχνικά περιοδικά της χώρας μας.

Δίπλα στα περιοδικά αυτά εκδίδονται και διάφορα έντυπα τοπικών συλλόγων, από τα οποία ξεχωρίζει ασφαλώς το «**Δικαίωμα**» του Συλλόγου Ιμβρίων, Κωνσταντινουπολιτών, Τενεδίων, τόσο για τη μακροβιότητά του όσο και για την ευαισθησία που δείχνει στα εθνικά μας θέματα και ιδίως γι' αυτά που έχουν να κάνουν με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Ο ημερήσιος και εβδομαδιαίος τύπος της Θράκης, στη γενικότητά του, δεν έχει τίποτε το ιδιαίτερο για να νοιώθουν περήφανοι οι εκδότες του. Δεν υπάρχει βεβαίως η εφημερίδα– σύμβολο, όπως σε άλλες περιοχές της πατρίδας μας (π.χ η «Πελοπόννησος»), αλλά δεν υπάρχουν καν εφημερίδες γνώμης και σοβαρού πολιτικού λόγου (εξαίρεση αποτελούν ο «**Χρόνος**» και ο «**Παρατηρητής**» στην Κομοτηνή, η «**Γνώμη**» στην Αλεξανδρούπολη και η «**Εφημερίδα**» στην Ξάνθη, χωρίς όμως ν' αποφεύγουν κι αυτές κάποια απαράδεκτα διολισθήματα εσωστρέφειας, ιδεολογικής μονολιθικότητας και ελαφρότητας στην αντιμετώπιση σοβαρών θεμάτων.

Στον αντίποδα της προσπάθειας που επιχειρούν τα περιοδικά που αναφέραμε βρίσκονται τα τουρκόφωνα έντυπα που εκδίδονται και διακινούνται στη Θράκη. Πρόκειται για δεκάδες έντυπα (εφημερίδες και περιοδικά) που προπαγανδίζουν ασύστολα υπέρ των τουρκικών διεκδικήσεων σε βάρος της πατρίδας μας. Η παραποίηση της αλήθειας, όπως προβάλλεται μέσα από τις σελίδες τους, στόχο έχει να μετατρέψει τις συνειδήσεις και να διατηρήσει την εμπάθεια εναντίον κάθε τι ελληνικού. Είναι κοινό μυστικό ότι το κόστος εκδόσεων των περισσοτέρων απ' αυτά καλύπτεται από τον προϋπολογισμό του τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής και αυτό τα λέει όλα. Δημόσια αναφορά για το ρόλο του μειονοτικού τύπου της Θράκης έγινε στο Πανελλήνιο Δημοσιογραφικό Συνέδριο της Σαμοθράκης, το 1996, από την Κομοτηναία δημοσιογράφο **Μελαχροινή Μαρτίδου**, που με τεκμηριωμένα επιχειρήματα έθεσε το πρόβλημα στην πραγματική του διάσταση.

Υπάρχουν όμως και φωνές θαρραλέες, που αντιδρούν στον απάνθρωπο ισοπεδωτισμό που επιχειρείται να περάσει και δια του τύπου στους μουσουλμάνους της Θράκης. Πρόσφατα, και μετά τις εκδόσεις λεξικών, γραμματικής, λαογραφικών βιβλίων και μουσικών παραγωγών από Πομάκους δασκάλους και ιδιώτες, ιδρύθηκε πρόσφατα στην Κομοτηνή το Κέντρο Πομάκικων Ερευνών, που μέσα στους πρώτους στόχους του έθεσε την έκδοση μηνιαίου εντύπου γραμμένου στην πομάκικη γλώσσα. Έτσι μας προέκυψε η «**Ζαγάλισα**» (=Αγάπη), η πρώτη πομάκικη εφημερίδα, γραμμένη με ελληνικούς χαρακτήρες, όπως εξάλλου και όλα τα άλλα βιβλία που κυκλοφόρησαν νωρίτερα και παρουσίασαν για πρώτη φορά την Πομάκικη στην γραπτή της μορφή. Όπως αναγράφεται στο πρώτο της φύλλο, το όνομά της προέκυψε από την ανάγκη για «ανάγκη για τη γλώσσα μας, αγάπη για την ταυτότητά μας που σβήνει, αγάπη για όσους αισθάνονται Πομάκοι, για όσους δεν ντρέπονται και δεν φοβούνται να ομολογήσουν δημόσια ότι είναι Πομάκοι. Είμαστε ένα κομμάτι της Ευρώπης, που σύντομα θα πάψει να φοβάται και να ντρέπεται».

* * * * *

Το να συμπυκνώσει κανείς τη σημερινή κατάσταση του Τύπου της Θράκης μέσα σε λίγες σειρές για τις ανάγκες ενός εντύπου είναι αδύνατο. Προσπαθήσαμε επιγραμματικά να παρουσιάσουμε τον χαρακτήρα μερικών εντύπων – θα μπορούσαμε να τα ονομάζαμε «ενεργά» – που γεννούν ιδέες στην κοινωνία της περιοχής, διαμορφώνουν συνειδήσεις και γίνονται αντικείμενο συζητήσεων και προβληματισμού.

Ο Τύπος της Θράκης βεβαίως έχει τις ιδιαιτερότητές του. Είναι αναγκασμένος να κινείται με τη δεινότητα του ισορροπιστή μέσα σ' ένα απρόβλεπτα και συνεχώς μεταβαλλόμενο σκηνικό. Κι έχει ν' αντιπαλέψει με τα μεγαθήρια του Τύπου της κεντρικής εξουσίας, των οποίων η ληστρική εκμετάλλευση του ειδησεογραφικού υλικού που έρχεται από τη γωνιά αυτής της ελληνικής γης δημιουργεί επικίνδυνες στρεβλώσεις της πραγματικότητας και επιφέρει οδυνηρές, πολλές φορές, αναταράξεις στην τοπική κοινωνία.

*Μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού "Ενδοχώρα".

❑

«ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΘΡΑΚΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ»

Πριν από τέσσερα χρόνια ο ζήλος, παιδί της ακριτικής μοναξιάς μας, και η θρακική αποκοτιά μας, έσμιξαν τρυφερά και το απρόσμενο αυτό σμίξιμο κατέληξε σε γάμο που έφερε ένα χαριτωμένο μωρό και το όνομα αυτού: «Φοροτεχνική και Θρακική Προσέγγιση».

Έτσι η «Φοροτεχνική και Θρακική Προσέγγιση» στέλνεται κάθε μήνα σε τρεις χιλιάδες εφοριακούς περίπου και σε παραπάνω από χίλιους ιδιώτες (λογιστές

και άλλους επαγγελματίες). Έχουμε συνδρομητές ακόμη και στη μακρινή Κρήτη. Το περιοδικό μας, ενώ είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος ένα τεχνοκρατικό έντυπο με τις μη φορολογικές του ενότητες προσεγγίζει με το δικό του ξεχωριστό τρόπο όποιον έχει την τύχη να ξεφυλλίζει τις σελίδες του.

Όταν, συμπιέζοντας το κόστος έκδοσης της «Προσέγγισης» καταφέραμε να έχουμε κάποιο πλεόνασμα προσπαθήσαμε να κάνουμε αισθητή την παρουσία μας σ' ολόκληρη την Θράκη.

Δεν μείναμε όμως μόνο στον επαγγελματικό μας χώρο. Φέραμε επώνυμους εισηγητές, για να μας ενημερώσουν πάνω σε θέματα που καίνε τον τόπο μας. Δωρήσαμε εκατόν πενήντα λογοτεχνικά βιβλία στο Λύκειο των ιστορικών Αβδήρων, ενισχύσαμε οικονομικά την Εταιρεία Παιδαγωγικών Επιστημών Κομοτηνής, στηρίζουμε οικονομικά την όποια βιβλιοθήκη μας προτείνει ο Δήμος Σαμοθράκης και παρέχουμε κάθε ηθική και δυνατή υλική βοήθεια στο Μουσικό Γυμνάσιο της Ξάνθης. Τέλος, κάνουμε την πρώτη μας έκδοση που είναι το βιβλίο του Θανάση Μουσόπουλου, με τίτλο «Θράκη, Μνήμη για το Μέλλον»

Χαράλαμπος Μανάνας
Δ/ντής Σύνταξης της «Φοροτεχνικής και Θρακικής Προσέγγισης»

Κέντρο Λαϊκών Δρωμένων Κομοτηνής

Η Θράκη είναι μια περιοχή όπου τα έθιμα και οι λαϊκές πολιτισμικές εκφράσεις όχι μόνο επιβιώνουν, αλλά αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της ζωής των κατοίκων. Η πολιτιστική αυτή ιδιαιτερότητα είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων (ιστορικών, γεωγραφικών, κοινωνικών κ.ά) και θα μπορούσαμε να αναγάγουμε την αρχή της σε μια μακραίωνη παράδοση με εμφανείς διονυσιακές επιβιώσεις. Όλα τα παραπάνω καθιστούν τη Θράκη προνομιακό χώρο για την επιστημονική έρευνα και οδήγησαν την πόλη της Κομοτηνής να προτείνει την ένταξή της στο **Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων** με ένα θεσμό που αφορά τα λαϊκά δρώμενα. Μέσα στα πλαίσια αυτά, ιδρύθηκε στην Κομοτηνή, το Μάιο του 1995, το **Κέντρο Λαϊκών Δρώμενων Κομοτηνής** που έχει διττό χαρακτήρα:

α) **Ερευνητικό-Επιστημονικό** με έμφαση στην καταγραφή δρωμένων, στη χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων, σε εκδόσεις, στη διοργάνωση επιστημονικών συνεδρίων, στη δημιουργία αρχείου κ.ο.κ

β) **Φεστιβαλικό-Καλλιτεχνικό** που κύρια έκφανσή του είναι η διοργάνωση εκδηλώσεων και φεστιβάλ όπου θα παρουσιάζονται παραδοσιακές εκφράσεις αλλά και σύγχρονες δημιουργίες με αναφορά ή πηγή έμπνευσης τα λαϊκά δρώμενα.

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΛΑΪΚΩΝ ΔΡΩΜΕΝΩΝ

Στόχος του Κέντρου είναι η καταγραφή και η προβολή των λαϊκών δρώμενων και της λαϊκής μνήμης και γνώσης που εμπεριέχουν· τα λαϊκά δρώμενα αποτελούν ένα συμβολικό κεφάλαιο του οποίου η γνώση και η συνείδηση μας οδηγεί στην επανεξέταση της σχέσης μας με την παράδοση, τον πολιτισμό, με το κοινό μας παρελθόν.

Το θέατρο Δρόμου "AMLIMA" από το Togo Αφρικής σε παράσταση στην Κομοτηνή στα Ελευθέρια Θράκης '97, Κέντρο Λαϊκών Δρωμένων Κομοτηνής, φώτο Σ. Νικούδης.

ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

1) **1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Λαϊκών Δρώμενων με θέμα: «Παλιές μορφές και σύγχρονες εκφράσεις».** Πραγματοποιήθηκε στην Κομοτηνή, 25-26-27 Νοεμβρίου 1994 με τη συμμετοχή διακεκριμένων εισηγητών, λαογράφων, θεατρολόγων, ανθρωπολόγων, διανοουμένων.

2) Το Κέντρο Λαϊκών Δρώμενων Κομοτηνής διοργάνωσε με πλήρη επιτυχία το **πρώτο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο με τίτλο: «Δρώμενα: Σύγχρονα Μέσα και Τεχνικές Καταγραφής τους».** Το Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε από τις 4 έως τις 6 Οκτωβρίου 1996 στην Κομοτηνή και πλαισιώθηκε από παράλληλες εκδηλώσεις όπως:

✔ **Δρώμενα στην παλιά Αγορά**: εκδοχή αναβίωσης της παλιάς Αγοράς Κομοτηνής.

✔ **Έκθεση φωτογραφίας λαϊκών δρώμενων** της Θράκης και της υπόλοιπης Ελλάδας.

✔ **Πρωτότυπη έκθεση φωτογραφίας επαγγελμάτων** από την περιοχή της Κομοτηνής που τείνουν προς την εξαφάνιση όπως π.χ φουρναραίοι, τσαγκάρηδες κ.ά από τους φωτογράφους Θοδωρή Χουρμουζιάδη και Χρήστο Γαλάζιο.

3)Συμμετοχή του Κέντρου Λαϊκών Δρωμένων Κομοτηνής στη συνάντηση του **Συμβουλίου της Ευρώπης** στο Λουξεμβούργο (9-11 Οκτωβρίου 1996) στο πρόγραμμα **«Πολιτιστικές Διαδρομές»**.

4)Ηθική και οικονομική στήριξη της προσπάθειας αναβίωσης του Θρακιώτικου Δρωμένου **«Τζαμάλα»** και παράλληλη καταγραφή του (ερασιτεχνική βιντεοσκόπηση) σε συνεργασία με τον Πολιτιστικό Σύλλογο Νέας Αδριανής (26 Οκτωβρίου).

5) Το Κέντρο Λαϊκών Δρωμένων Κομοτηνής συμμετέχοντας στον εορτασμό της Αποκριάς και εμπνεόμενο από αυτήν πραγματοποίησε **σεμινάριο παραδοσιακής μάσκας** σε 100 μαθητές και 30 εκπαιδευτικούς σε συνεργασία με το **Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Αθηνών** και διοργάνωσε πρόγραμμα κατασκευής παραδοσιακής μάσκας σε συνεργασία με τους μαθητές της Κομοτηνής και των Σαπών.

6) Το Κέντρο Λαϊκών Δρωμένων Κομοτηνής σε συνεργασία με τον Σύλλογο Εβριτών Ν. Ροδόπης αναβίωσε την Καθαρή Δευτέρα το λαϊκό δρώμενο **«ΚΙΟΠΕΚ ΜΠΕΗΣ»** (περιοχής Έβρου).

7) Σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού το Κέντρο οργάνωσε **Διεθνές Συνέδριο για τη ζωή και το έργο του Θρακιώτη Λογοτέχνη Γεωργίου Βιζυηνού** στις 28,29 και 30 Μαρτίου 1997. Στα πλαίσια του Συνεδρίου πραγματοποιήθηκαν οι εξής παράλληλες εκδηλώσεις: θεατρική παράσταση από το Κ.Θ.Β.Ε με το έργο **«Το αμάρτημα της μητρός μου»**, προβολή ντοκυμαντέρ του Λάκη Παπαστάθη παραγωγή του Κέντρου Λαϊκών Δρωμένων Κομοτηνής με τη ζωή και το έργο του Γ. Βιζυηνού, καθώς επίσης και έκθεση βιβλίου.

8) Το Κέντρο Λαϊκών Δρωμένων Κομοτηνής στα πλαίσια του φετινού εορτασμού των **«ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΘΡΑΚΗΣ 1997»** συμμετείχε με **έκθεση έργων ζωγραφικής** με θέμα «Αγορά της Κομοτηνής», έργων που σχεδιάστηκαν από φοιτητές της Σχολής Καλών Τεχνών Θεσσαλονίκης. Παράλληλα παρουσιάστηκαν και οι **παραδοσιακές μάσκες** που φιλοτέχνησαν οι μαθητές Κομοτηνής και Σαπών κατά την περίοδο της Αποκριάς.

9) Στα πλαίσια επίσης των «ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΘΡΑΚΗΣ» στις 17 Μαΐου 1997 στο Κέντρο Λαϊκών Δρωμένων Κομοτηνής παρουσίασε στο κοινό της Κομοτηνής το γνωστό συγκρότημα **AMLIMA** από την Αφρική με χορό της φωτιάς, του ψαρέματος και του βουντού σε ξυλοπόδαρα.

10) Το Κέντρο Λαϊκών Δρωμένων Κομοτηνής συνεχίζει το πρόγραμμα **φωτογραφικής καταγραφής παραδοσιακών επαγγελμάτων** Κομοτηνής και Νομού Ροδόπης με στόχο την έκδοση λευκώματος.

11) Συνέχιση ηλεκτρονικής καταγραφής λαϊκών δρωμένων για τη δημιουργία ηλεκτρονικού αρχείου.

12) Σύσταση Πολιτιστικού Χάρτη Λαϊκών Δρώμενων της Ελλάδας κατόπιν συνεργασίας με Πολιτιστικούς Συλλόγους Δήμων και Κοινοτήτων όλης της χώρας .

13) Το Κέντρο διοργάνωσε με πλήρη επιτυχία τη **ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ** με θέμα **«Από τη Λαϊκή Παράδοση στην Έντεχνη Δημιουργία».** Στη συνάντηση αυτή διερευνήθηκαν οι αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στη λαϊκή καλλιτεχνική έκφραση και την προσωπική δημιουργία των δημιουργών. (1-2-3 Νοεμβρίου 1997)

Η γιορτή της Μπάμπως

Μίνα Μαχαιροπούλου*

Ένας ξορκισμός της Μητέρας Φύσης

Ένα ερώτημα που έχουν θέσει οι ανθρωπολόγοι και οι λαογράφοι σχετίζεται με το αν είναι δυνατόν σήμερα, στη σύγχρονη κοινωνία, να υπάρχει ακόμη στη ζωή των ανθρώπων η παραδοσιακή πλευρά. Ευτυχώς, η περιοχή της Ροδόπης και της Θράκης γενικότερα μας δίνει ανεπιφύλακτα θετική απάντηση. Η τέλεση ενός πανάρχαιου εθίμου στην αρχή του νέου χρόνου στις **Σάππες**, στην **Ξυλαγανή**, στην **Στρύμη**, στον **Ίμερο**, στο **Φανάρι**, στους **Προσκυνητές** και αλλού το διαβεβαιώνει.

Στις 8 Γενάρη τιμάται και εξευμενίζεται μέσα από το λαϊκό δρώμενο της **Μπάμπως**, η Μητέρα Φύση που προσωποποιείται στη Γυναίκα-Μπάμπω-Μαμή, σύμβολο της έλευσης της νέας ζωής, της τεκνοποιίας, της γονιμότητας και κατ' επέκτασιν της αγάπης και της δημιουργίας.

Η γιορτή της Μπάμπως, η ημέρα της μαμής, ανήμερα της αγίας Δόμνας, Δομνίκης ή Δομνής ήταν και συνεχίζει να είναι στη Θράκη, όπως άλλωστε σ' όλη την περιοχή της Β. Ελλάδος, όπου εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από την Αν. Ρωμυλία και την Αν. Θράκη, μια καθαρά γυναικεία γιορτή που αβασάνιστα ονομάστηκε αργότερα, κυρίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης «**Γυναικοκρατία**». Ο όρος «Γυναικοκρατία» όχι μόνον δεν είναι επιστημονικός αλλά θεωρείται και παραπλανητικός τη στιγμή που δεν χαρακτηρίζει την ουσία της τέλεσης του δρωμένου, όπου τιμάται η παντρεμένη γυναίκα και ιδιαίτερα η γυναίκα Μαμή, εκείνη που στις παλιότερες κοινότητες εκτελούσε καθήκοντα γιατρού-θεραπευτή. Αυτό όμως, που τη χαρακτήριζε ήταν ότι έφερνε στον κόσμο νέες ζωές και γι' αυτό ενσάρκωνε το ιερό πρόσωπο που εγγυάτο τη συνέχεια της κοινότητας. Άραγε είναι τυχαία η επιλογή αυτής της γιορτής στις αρχές του Γενάρη, στην αρχή του νέου χρόνου; Αναμφίβολα όχι.

Το έθιμο που δεν είναι παρά λαϊκή γιορτή μας φέρνει στην ουσία αντιμέτωπους με τη σχέση ανθρώπου-φύσης, μια σχέση πρωταρχικά θεμελιακή τόσο για τον πρακτικό όσο και για τον θεωρητικό βίο του ανθρώπου. Στο πρόσωπο της Μπάμπως-Μαμής τιμάται και εξευμενίζεται η **Μητέρα Φύση**, η **Γη**, αυτή που ενσωματώνει, όπως η εγκυμονούσα γυναίκα, τις δημιουργικές δυνάμεις, η απόγονος της Δήμητρας και η χθόνια μητέρα του Διόνυσου, η πηγή όλων των ζωντανών, σύμβολο της παραγωγικότητας και της δημιουργίας μέσα από την αρχή του θηλυκού.

Πανάρχαιο έθιμο, πανάρχαιος θεσμός μας καθιστά θεατές μιας λιγότερο ή περισσότερο αναλλοίωτης πορείας που μοιραία μας παραπέμπει στο απώτατο παρελθόν γι' αυτό και αναπόφευκτα συνδέεται με την αρχαιοελληνική λατρεία του Διόνυσου και της γονιμότητας τη στιγμή άλλωστε που τελείται σε περιοχές όπου η λατρεία του Διόνυσου ήταν κάποτε κυρίαρχη. Ίσως το σημαντικό να μην είναι η αρχική σημασία του εθίμου και της τελετουργίας που εμπεριέχει, αλλά η κοινωνική του χρησιμότητα. Και, ίσως, αυτήν την κοινωνική χρησιμότητα να χρειάζεται σήμερα να επανεκτιμήσουμε μια και στο παρελθόν ήταν δεδομένη και αυτονόητη. Δεν πρόκειται για μια επιδερμική ανούσια γυναικοκρατία, ένα «ξέσπασμα» των γυναικών ή απλά μια ανταλλαγή ρόλων τη στιγμή που στην ουσία της δεν υπάρχει ξεκομμένα από όλο το φυσικό και κοινωνικό γίγνεσθαι γιατί απλούστατα συνδέεται με την προσπάθεια εξασφάλισης της καλής σοδειάς, της καλής χρονιάς, της καρποφορίας, της γονιμότητας που συνδέεται, σύμφωνα με τις πανάρχαιες δοξασίες με τη γονιμότητα της γυναίκας.

Το **πανηγύρι των γυναικών** δίνει τη δυνατότητα για γλέντι, χορό, οινοποσία, κεράσματα φτιαγμένα όλα από τα χέρια της Μπάμπως που συνοδεύονται με ευχές για τεκνοποιία, υγεία, καλή χρονιά και καλή σοδειά. Παράλληλα δεν λείπουν οι αστεϊσμοί, οι αθυροστομίες κι οι βωμολοχίες που σχετίζονται με τον εξευμενισμό αλλά και πρόκληση της γενετήσιας πράξης η οποία άλλωστε αποτελεί και την πηγή της ζωής. Γι' αυτό, ίσως, το λόγο στη γιορτή συμμετείχαν παλιότερα αποκλειστικά οι παντρεμένες γυναίκες και κυρίως όσες είχαν ήδη τεκνοποιήσει.

Κατά τη διάρκεια όλης της ημέρας η γυναίκα ξαναβρίσκει την εξουσία που της έχουν πάρει και συμπεριφέρεται ως απόλυτη δύναμη. Ιδιαίτερα απέναντι στον άνδρα του οποίου ωστόσο δεν παραγνωρίζει τη συμμετοχή στην ερωτική μέθεξη. Ως συνέπεια αυτού του γεγονότος **ο άνδρας διακωμωδείται** και περιορίζεται σε ρόλους παραδοσιακά γυναικείους και γι' αυτό επικεντρωμένους μέσα στο χώρο του σπιτιού. Έτσι, αφού του φορέσουν γυναικεία ρούχα, υποχρεώνεται να σκουπίσει και να καθαρίσει το σπίτι, να μαγειρέψει και γενικά ν' ασχοληθεί με τις παραδοσιακά γυναικείες δουλειές ενώ παράλληλα δέχεται τα πειράγματα και την καλοπροαίρετη κριτική των γυναικών που τον ακολουθούν.

Πολλοί μελετητές, επισημαίνοντας το **διονυσιακό** χαρακτήρα του εθίμου, θεωρούν ότι μας παραπέμπει στα **Θεσμοφόρια** και στα **Αλώα** όπου απαγορεύονταν να πάρουν μέρος οι άνδρες και στα οποία τιμόταν ο Βάκχος. Οι γυναίκες κρατούσαν θύρσο, όπως άλλωστε και στη γιορτή της Μπάμπως, όπου η Μπάμπω σέρνει πρώτη το χορό με τον θύρσο στο χέρι που ανάλογα με την περιοχή και τη δυνατότητα αυτοσχεδιασμού των γυναικών παρουσιάζεται με πολλές παραλλαγές, και με εκστατικές κραυγές εξευμένιζαν το θεό τραγουδώντας ύμνους όπως έκαναν οι πρώτες ιέρειές του, οι Μαινάδες. Οι αθυροστομίες, η οινοποσία, οι φαλλικοί συμβολισμοί δεν αποσκοπούσαν τότε όπως και τώρα παρά στη γονιμότητα των γυναικών και στην ευκαρπία της γης.

Από το πρωί της ημέρας της γιορτής της Μπάμπως οι γυναίκες ντύνονται με τα καλύτερά τους ρούχα και περνούν στο λαιμό τους φλουριά, συγκεντρώνονται και όλες μαζί πηγαίνουν στο σπίτι της Μπάμπως με τη συνοδεία της γκάιντας –ο γκαϊντατζής, όπως είναι φυσικό είναι ο μόνος που χαίρει ασυλίας–, όπως και οι άλλοι οργανοπαίχτες που συμμετέχουν στη γιορτή.

Η Μπάμπω της προηγούμενης χρονιάς θα δώσει την ευχή της στη νεοφερμένη Μπάμπω ενώ όπως αναφέρει και ο **Γ. Μέγας**, που μας δίνει παραστατικότατες περιγραφές της ημέρας της γιορτής στην επετηρίδα του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών -περιγραφές που σημειωτέον ανταποκρίνονται επακριβώς και στον τρόπο τέλεσης της Μπάμπως μέχρι σήμερα στην περιοχή της Ροδόπης-, «κάθε γυναίκα στόλιζε τη Μπάμπω με λουλούδια βασιλικά με πράματα συμβολικά».

Οι γυναίκες, λοιπόν, στολίζουν τη Μπάμπω και της προσφέρουν ως δώρα το καλάθι με τα μαντήλια, τις κάλτσες, τις παντούφλες αλλά κυρίως το σαπούνι και την πετσέτα, σύμβολα της καθαριότητας και κατά συνέπεια της υγιεινής - απαραίτητα στοιχεία άλλωστε σε έναν τοκετό. Της πλένουν τα χέρια και αφού η παλαιότερη δώσει την ευχή της στη νέα Μπάμπω όλες οι γυναίκες της φιλούν το χέρι και ρίχνουν νερό στη γη, σύμβολο επίσης καθαριότητας, εξαγνισμού και ξορκισμού των κακών, ώστε η νέα χρονιά να φέρει μόνο τα καλά και με την ευχή πάντα οι γυναίκες να κάνουν πολλά και γερά παιδιά. Με τελετουργικό τρόπο και ενθουσιασμό η Μπάμπω, στη συνέχεια, ανεβαίνει στο γιορτινά στολισμένο κάρο και με τη συνοδεία των γυναικών γυρνά όλο το χωριό χαιρετώντας και μοιράζοντας ευχές και καραμέλες ώστε η νέα χρονιά να 'ναι και καλή και γλυκιά.

Το γλέντι και ο χορός που ακολουθεί κρατά ως το πρωί στα καφενεία, στις πλατείες, στους δρόμους του χωριού πάντοτε μόνο από τις γυναίκες, ενώ το κρασί, οι πίτες και τα φαγητά προσφέρονται άφθονα και το γλέντι κρατά ως αργά το βράδυ.

Έτσι τιμάται η **Μαμή του χωριού**. Απ' την άλλη μεριά μια γυναικεία οργιαστική γιορτή την περίοδο του μετα-δωδεκαημέρου, που είναι και περίοδος καρναβαλική στη Β. Ελλάδα, οδηγεί σε μεταμφιέσεις και ελευθεριότητες που γίνονται αποδεκτές από όλη την τοπική κοινωνία με χαρά και με την προσδοκία μιας ευτυχισμένης και τυχερής χρονιάς.

Η **Μπάμπω η Μαμή** κατακτά έτσι ως συμβολικό πρόσωπο τη θέση που ταιριάζει στο χωριό των εορτών του Δωδεκαημέρου. Μετά τη θεία Γέννηση, τη θεϊκή βάφτιση και την τιμή που προσφέρει η εκκλησία στον ανάδοχο Άγιο Ιωάννη στις 7 Ιανουαρίου, έρχονται οι άνθρωποι και ιδιαίτερα οι γυναίκες να τιμήσουν τη δική τους γέννηση που συμπίπτει και με την αρχή του νέου χρόνου.

**Διευθύντρια Κέντρου Λαϊκών Δρώμενων Κομοτηνής*

❑

Για την κουλτούρα και τον πολιτισμό της Θράκης

του Δημοσθένη Δούκα*

Οι στόχοι μιας πολιτικής πολιτισμού πρέπει να είναι: η αλληλεγγύη (ενάντια στην εξατομίκευση και τον πολυκερματισμό), η αναβάπτιση (ενάντια στην ανωνυμία), η εγγύτητα (ενάντια στην αποσύνθεση της ποιότητας ζωής), η ηθική (ενάντια στην ανευθυνότητα και τον εγωκεντρισμό)

ΕΝΤΓΚΑΡ ΜΟΡΕΝ

Ιστορία και μύθοι αναδεικνύουν την ενιαία και ιστορική Θράκη μήτρα του Ορφισμού, των μυστηρίων, της μουσικής, άρα γενέθλιο τόπο παράδοσης και πολιτισμού, γεγονός που βαραίνει τους σημερινούς Θράκες, που τους φορτώνει με το χρέος της σοβαρής, σημαντικής και ιδιαίτερης παρουσίας και παραγωγής στο σύγχρονο πολιτισμικό γίγνεσθαι, έστω και αν στο τελευταίο κυριαρχεί πλέον ένα ερώτημα για το περιεχόμενό του και μια ιστορία για τις συνιστώσες του. Οι δρόμοι που κατεγράφησαν πρόσφατα ξεπερνούν τους **160** και ταξινομούνται σε πολλαπλές κατηγορίες. Αν συνομολογήσουμε ότι οι αναφορές ενός συνοπτικού κειμένου επικεντρώνονται υποχρεωτικά στην έννοια του πολιτισμού που παραπέμπει σε γνωστές και αποδεκτές πολιτισμικές εκφάνσεις –γλώσσα, θέατρο, χορός, μουσική, εικαστικά, λογοτεχνία– και στα θέματα καθημερινής ζωής και επιβίωσης, τότε η αποτίμηση και η σκιαγράφηση του πολιτισμικού προσώπου της Θράκης αποκαλύπτει αξίες, στάσεις, έργα, δημιουργούς, δομές, που επικαλύπτονται από θετικές αλλά και αρνητικές σημάνσεις, από στρεβλώσεις αλλά και σεβασμό, από απορρίψεις αλλά και θαυμασμό.

Μερικά από τα σοβαρότερα διλήμματα και ερωτήματα στα οποία αδυνατεί ακόμη η Θράκη, παρ' όλο που έχουν αρχίσει ν' ανιχνεύονται οδοί διεξόδου, επικεντρώνονται στα εξής σημεία και άξονες:

✔ πώς ο θρακικός παραδοσιακός πολιτισμός θ' αποκτήσει λειτουργικό χαρακτήρα στις μετα-μοντέρνες συνθήκες που ζούμε, πως θα γίνει υπέρβαση της αντιδραστικής λατρείας του που καθηλώνει και θα νοηματοδοτήσει δημιουργικά το βίο μας;

✔ πώς θα αντικατασταθεί η κατανάλωση του πολιτισμού, που επιβλήθηκε από λαϊκιστικά μοντέλα, από την πολιτισμική παραγωγή; Πως θα σταματήσει η ανόητη και επικίνδυνη σπατάλη δεκάδων εκατομμυρίων ετησίως σε αντιπαραγωγικές συναυλίες αστέρων, σε χαοτικά φεστιβάλ και αντιαισθητικές εκδηλώσεις;

✔ πώς θα μεταμορφωθεί η πολιτισμική θρακική βιοτεχνία μικρομεσαίου και προβληματικού περιεχομένου σε πολιτισμική υγιή βιομηχανία;

✔ πώς θα ενσωματωθούν η παιδεία, η τεχνολογία, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, ο τουρισμός, οι βαλκανικές και παρευξείνιες δυνατότητες στο σύγχρονο πολιτισμικό σχεδιασμό;

✔ πώς θα διασφαλιστεί η πολυπολιτισμικότητα της Θράκης και θα αξιοποιηθεί ο πλούτος των ιδιαιτεροτήτων και των ταυτοτήτων πολιτισμικών ομάδων όπως οι Μουσουλμάνοι -Τουρκογενείς, Πομάκοι, Τσιγγάνοι- και οι Πόντιοι πρόσφυγες;

✔ πώς το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης θα συμβάλει, έστω και ελάχιστα, στην παροχή πολιτιστικών υπηρεσιών και θα αποκαταστήσει τη σύνδεσή του με τις τοπικές δυνάμεις;

✔ πώς η Περιφέρεια θα αντιληφθεί ότι ο πολιτισμός αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της ανάπτυξης;

✔ πώς οι αιρετές Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, Έβρου-Ροδόπης-Ξάνθης, θα απεγκλωβιστούν από στείρες θεωρήσεις που καθηλώνουν τον πολιτισμό σε συντηρητικά πλαίσια και μέσω άσκησης ρουσφετολογικών παρεμβάσεων;

✔ πώς οι Ο.Τ.Α της Θράκης θα σταματήσουν να θεωρούν τους πολιτιστικούς οργανισμούς και δημιουργούς ομήρους των πελατειακών συμπεριφορών και αδιεξόδων σχεδιασμών τους;

Η σύνοψη του πολιτισμικού ιστού, κίνησης και γίγνεσθαι της Θράκης, με τις αναγκαίες ενοποιήσεις και περικοπές που επιβάλλει ένα άρθρο, αποκαλύπτει τις ακόλουθες δομές, δράσεις και διαβαθμίσεις.

Στο συλλογικό επίπεδο τα υποκείμενα παραγωγής πολιτισμικών προϊόντων και υπηρεσιών προσδιορίζονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες: τους **πολιτιστικούς συλλόγους** και τις **δημοτικές πολιτιστικές επιχειρήσεις**. Οι πρώτοι ξεπερνούν τους εκατό πενήντα και οι δεύτερες έχουν θεαματικό ρυθμό αύξησης την τελευταία πενταετία (ήδη αγγίζουν τις δεκαπέντε). Οι σύλλογοι δραστηριοποιούνται σε γνωστά και κλασικά πρότυπα με ελάχιστες φωτεινές εξαιρέσεις, με κορυφαία το «**Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης**», του οποίου η δράση και το έργο αποτελεί πρότυπο για παραδειγματισμό και μίμηση. Οι δημοτικές επιχειρήσεις (μαζί με τα πνευματικά κέντρα των Ο.Τ.Α), επιχειρούν ανοίγματα σε νέες κατευθύνσεις πέρα από την κατανάλωση, με καλύτερο δείγμα την παρέμβασή τους στον εκπαιδευτικό τομέα, στον οποίο παρατηρείται έντονη κινητικότητα και ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Οι πλέον πετυχημένες απόπειρες είναι η «Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Δήμου Αλεξανδρούπολης» και το «Κέντρο Λαϊκών Δρωμένων» του Δήμου Κομοτηνής.Τα σοβαρά περιοδικά που εκδίδονται (δυο στην Αλεξανδρούπολη και ένα στην Ξάνθη) είναι εξαιρετικές περιπτώσεις δημόσιου λόγου, ο ετήσιος τόμος της «**Θρακικής Επετηρίδας**» του «**Μορφωτικού Ομίλου Κομοτηνής**»καλύπτει επαρκώς το κενό που άφησε η αναστολή έκδοσης των περίφημων «Θρακικών Χρονικών» του Στέφανου Ιωαννίδη ενώ οι βιβλιοθήκες κινούνται σε μέτριες έως αρνητικές προδιαγραφές υποδομών, εξοπλισμού και περιεχομένου. Η εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος εκσυγχρονισμού των βιβλιοθηκών του Έβρου, που ξεκίνησε πριν δυο χρόνια με πρωτοβουλία του «Εθνικού Κέντρου Βιβλίου», ίσως επιφέρει δραστικά θετικά αποτελέσματα.

Ελκυστική είναι η κατάσταση των μουσείων και των συλλόγων, παρά τα γνωστά και μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στον οικονομικό τομέα. Η **Ξάνθη**, η **Κομοτηνή**, η **Αλεξανδρούπολη**, η **Σαμοθράκη**, το **Σουφλί**, το **Διδυμότειχο**, η **Ορεστιάδα** διαθέτουν σοβαρές δομές και εκθεσιακό υλικό που μπορούν να συνεισφέρουν, σε συνδυασμό με μια οργανωμένη δικτύωση με τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία, στην ανάπτυξη ενός ρεύματος πολιτισμικού τουρισμού. Πολυποίκιλο και δαιδαλώδες είναι το τοπίο των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Οι ελληνόφωνες εφημερίδες-ημερήσιες και εβδομαδιαίες – ξεπερνούν τις **δεκαπέντε**, ενώ οι τουρκόφωνες μεταλλάσσονται με περίεργους ρυθμούς. Οι τηλεοπτικοί σταθμοί έφθασαν τους **οκτώ** και οι ραδιοφωνικοί τους **είκοσι πέντε** (με έντονη το τελευταίο χρονικό διάστημα την παρουσία των τουρκόφωνων). Το μέσο επίπεδο τους δεν ξεπερνάει αυτό του γενικού των περιφερειακών μέσων εκτός κάποιων συγκεκριμένων εξαιρέσεων των οποίων το περιεχόμενο και η εμβέλεια εντυπωσιάζουν.

Η μουσική σκηνή περιορίζεται σε σχήματα λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής που συμπληρώνουν την ψυχαγωγία και τις εορταστικές εκδηλώσεις, τα ροκ συγκροτήματα φυτοζωούν και αυτοπεριορίζονται στις παρέες, και οι δημιουργοί εξαντλούνται σε αγώνες και αγωνίες να υπερβούν τα ασφυκτικά πλαίσια της τοπικής οικονομίας.

Στο θέατρο κυριαρχεί η παρουσία του «**Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου Κομοτηνής**», που ακόμη αναζητεί τη φυσιογνωμία του, ενώ στις θεσμοθετημένες εκδηλώσεις ξεχωρίζουν και ελκύουν το πανελλήνιο ενδιαφέρον δραστηριότητες όπως το καρναβάλι της Ξάνθης, το Δημοσιογραφικό Συνέδριο της Σαμοθράκης, η συνάντηση νέων στις Καστανιές.

Ο κινηματογράφος γνωρίζει –όπως και πανελληνίως– άνθηση τα τελευταία χρόνια και δίπλα στις ιδιωτικές αίθουσες προστέθηκαν και οι δημοτικές, ιδιαίτερα αυτές του Δικτύου που δημιούργησε το Υπουργείο Πολιτισμού.

Ο Δημοσθένης Δούκας είναι μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου στου Ταμείου Θράκης, μέλος της Συντακτικής Επιτροπής του περιοδικού "Ενδοχώρα"

Θράκη, μια περιήγηση στη φύση

του Κώστα Ποϊραζίδη*

Η περιοχή της Θράκης είχε κατά καιρούς διαφορετική έκταση και όρια. Οι οροσειρές όμως της **Ροδόπης** και του **Αίμου** και τα παράλια στα νότια και ανατολικά παρέμεναν βασικά γεωγραφικά χαρακτηριστικά της.

Μετά τη διαμόρφωση των συνόρων Ελλάδας-Βουλγαρίας-Τουρκίας, η Θράκη χωρίστηκε σε **τρία τμήματα**: το βόρειο ανήκει στη Βουλγαρία, το ανατολικό ανήκει στην Τουρκία και το νοτιοδυτικό ανήκει στην Ελλάδα. Ο ποταμός **Έβρος** αποτελεί το ανατολικό όριο της σημερινής ελληνικής Θράκης, στο βορρά τα όριά της ακολουθούν τις κορυφογραμμές της Ροδόπης, στα δυτικά ο ποταμός **Νέστος** ορίζει τα πεδινά εδάφη της δίπλα σ' εκείνα της Μακεδονίας, μέχρι που στις εκβολές του, στο νότο, συναντά τη θάλασσα του Αιγαίου, το Θρακικό πέλαγος.

Η **ποικιλία** βιοτόπων σε αυτήν τη γωνιά της Ελλάδας είναι εντυπωσιακή. Παραλιακές ζώνες, υγρότοποι, μεγάλα ποτάμια, κάμποι, δασωμένοι λόφοι και ψηλά βουνά συνυπάρχουν σε μια έκταση μόλις 8.578 τ. χλμ.

Ψηλά, η οροσειρά της Ροδόπης, **αρχαιότατη** γεωλογικά κι από τις πιο δασωμένες στην Ελλάδα. Από τις κορυφές της, όταν οι καιρικές συνθήκες είναι κατάλληλες, μπορεί το βλέμμα σου να κυλήσει πάνω σε ατέλειωτες αναγλυφές μέχρι τη **Σαμοθράκη**, το μονάκριβο νησί της σημερινής ελληνικής Θράκης. Πυκνά και μεγάλα δάση πρασινίζουν τις πλαγιές της Ροδόπης. Από τις κορυφές των βουνών της μέχρι τις χαμηλές πλαγιές και τα παράλια εμφανίζονται όλα τα είδη της ευρωπαϊκής βλάστησης, από τα ψυχρόβια δάση μέχρι τη μεσογειακή μακία. Τις ορεινότερες περιοχές καλύπτουν δάση από **Οξιά** (Fagus orientalis), **Δασική πεύκη** (Pinus sylvestris) και **Ερυθρελάτη** (Picea abies). Η Ερυθρελάτη μετανάστευσε στη Ροδόπη από τη βόρεια Ευρώπη και τη Σιβηρία με την εμφάνιση των παγετώνων· από τότε δεν εγκατέλειψε το καταφύγιο που βρήκε στις πλαγιές της φιλόξενης αυτής οροσειράς. Τα είδη που αποτελούν την πανίδα των βουνών είναι πολλά, όμως αρκετά από αυτά δυστυχώς κινδυνεύουν με εξαφάνιση. Η **Αρκούδα** (Ursus arctos), ο **Λύκος** (Canis lupus), το **Ζαρκάδι** (Capreolus capreolus), το **Ελάφι** (Cervus elaphus) και πολλά άλλα ζώα διεκδικούν εδώ το δικαίωμα για ζωή. Δύο από τα ωραιότερα είδη πουλιών του δάσους, ο **Αγριόκουρκος** (Tetrao urogallus) και η **Αγριόκοτα** (Bonasa bonasia) ομορφαίνουν με την παρουσία τους τα βορειοδυτικά βουνά της Θράκης.

Στην παραλιακή ζώνη απλώνεται ένα μεγάλο σύμπλεγμα υγροτόπων. Τα Δέλτα των ποταμών Έβρου και Νέστου, λίμνες γλυκού νερού, αλμυρόβαλτοι, λιμνοθάλασσες και αμμονησίδες αναμιγνύονται μεταξύ τους δημιουργώντας ένα συνεχόμενο οικοσύστημα πολλών χιλιομέτρων, μοναδικό στην Ευρώπη. Οι τέσσερις από τους έντεκα διεθνούς σημασίας υγροτόπους της Ελλάδας, σύμφωνα με τη σύμβαση Ramsar, βρίσκονται στη Θράκη.

Στο Δέλτα του Νέστου υπήρχε μέχρι το 1946 το μεγαλύτερο παρθένο παραποτάμιο δάσος στην Ευρώπη, το **Κοτζά Ορμάν**, έκτασης 72.000 στρεμμάτων. Σήμερα, μερικά μόνο υπολείμματα μόλις που μπορούν να θυμίσουν τη χαμένη αυτή ομορφιά. Το Δέλτα έχει μετατραπεί σε γεωργικές εκτάσεις και ζώνες για λευκοκαλλιέργειες. Μόνο μια σειρά από υφάλμυρες παράκτιες λιμνοθάλασσες και στενές αμμονησίδες στη θάλασσα έχουν απομείνει. Σημαντικά είδη που αναπαράγονται εδώ είναι η **Αγκαθοκαλημάνα** (Hoplopterus spinosus) –η κατανομή της οποίας στην Ευρώπη περιορίζεται μόνο στους θρακικούς υγρότοπους– ο **Καλαμοκανάς** (Himantopus himantopus), η **Καστανόχηνα** (Tadorna ferruginea), ο **Κολχικός φασιανός** (Phasianus colchicus) και ορισμένα σπάνια αρπακτικά. Από τα θηλαστικά που εξακολουθούν να ζουν στο Δέλτα σημαντικότερα είναι το **Τσακάλι** (Canis aureus) και η **Αγριόγατα** (Felis sylvestris). Κατά τη μεταναστευτική περίοδο εμφανίζεται μια μεγάλη ποικιλία από πουλιά.

Ανατολικότερα βρίσκεται η λίμνη γλυκού νερού **Ισμαρίδα** ή **Μητρικού** στην οποία αναπαράγεται ο **Καπακλής** (Anas strepera), η **Βαλτόπαπια** (Aythya nyroca) και άλλα είδη, ενώ το χειμώνα εμφανίζονται χήνες, ανάμεσα στις οποίες και η απειλούμενη διεθνώς **Νανόχηνα** (Anser erythropus).

Δίπλα στην Ισμαρίδα και γύρω από το Πόρτο Λάγο απλώνονται εκτεταμένοι υφάλμυροι υγρότοποι. Οι κυριότερες λιμνοθάλασσες εδώ είναι το **Λάγος**, η **Λάφρη**, η **Λαφρούδα**, η **Ξηρολίμνη**, η **Καρατζά**, η **Μέση**, η **Πτελέα**, το **Έλος** και η **Λίμνη**.

Βόρεια από το χωριό Λάγος βρίσκεται η **Βιστωνίδα**, μια από τις μεγαλύτερες λίμνες στην Ελλάδα. Παλιότερα η Βιστωνίδα ήταν κι αυτή λιμνοθάλασσα, αλλά με τις προσχώσεις των ποταμών που εκβάλλουν σε αυτή επήλθε το σταδιακό κλείσιμο του ανοίγματός της στη θάλασσα. Σήμερα έχει νερό υφάλμυρο και ζώνες με γλυκό νερό στα βόρεια τμήματά της. Είδη που αναπαράγονται εδώ είναι η Βαλτόπαπια, ο Καλαμοκανάς, η **Αβοκέτα** (Recurvirostra avosetta), η Αγκαθοκαλημάνα κ.ά.

Στο τεχνητό πευκοδάσος στον όρμο Πόρτο Λάγο μια μεγάλη αποικία από τρία είδη ερωδιών έχει ανακηρυχθεί Μνημείο της Φύσης και έχει περιφραχθεί. Τα μικρά του **Σταχτοτσικνιά** (Ardea cinerea), του **Λευκοτσικνιά** (Egretta garzetta) και του **Νυχτοκόρακα** (Nycticorax nycticorax) απολαμβάνουν σε αυτή την αποικία από το 1986 την ησυχία και την προστασία που τους εξασφάλιζαν οι αρμόδιοι κρατικοί και περιβαλλοντικοί φορείς του τόπου.

Η σύνθετη αυτή περιοχή αποκτά μεγαλύτερη σημασία κατά τη μεταναστευτική περίοδο, οπότε και εμφανίζεται ο **Ροδοπελεκάνος** (Pelecanus onocrotalus), η **Χαλκόκοτα** (Plegadis falcinellus) και η απειλούμενη διεθνώς **Λεπτομύτα** (Numenius tennuirostris). Τον χειμώνα, χιλιάδες υδρόβια από τις βόρειες χώρες, ανάμεσα στα οποία η Νανόχηνα και το **Κεφαλούδι** (Oxyura leucocephala), αναζητούν καταφύγιο. Το κρύο είναι τσουχτερό την εποχή αυτή στους υγροτόπους. Μια ανεπαίσθητη και ενίοτε πυκνή ομίχλη

χαϊδεύει προστατευτικά τα είδη που καταφέρνουν να φτάσουν ως εδώ, κυνηγημένα από τις καιρικές συνθήκες.

Ανατολικότερα, στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας, το Δέλτα του Έβρου αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους υγροτόπους στην Ευρώπη. Το **Δέλτα του Έβρου** βρίσκεται σ' ένα βασικό σταυροδρόμι για τα πουλιά που μεταναστεύουν από και προς την

Ευρώπη και την Αφρική. Στο σημείο συνάντησης της Ευρώπης και της Ασίας, προσφέρει έναν πολύτιμο χώρο για ξεκούραση ή αναπαραγωγή σε εκατοντάδες πουλιά και άλλα είδη ζώων, εδώ και αιώνες. Μέχρι πριν από μερικές δεκαετίες, το Δέλτα ήταν ένας πραγματικός παράδεισος της φύσης. Χιλιάδες στρέμματα αδιαπέραστου παραποτάμιου δάσους αναμιγνύονταν με βάλτους και λιμνοθάλασσες. Εδώ φώλιαζαν πολλά είδη ερωδιών και σπάνιων αρπακτικών πουλιών όπως ο **Θαλασσαετός** (Haliaeetus albicilla) και ο **Ψαραετός** (Pandion haliaetus). Σήμερα ακόμα ελάχιστα τμήματα έχουν απομείνει από το παλιό οικοσύστημα, καθώς η μεγαλύτερη έκταση μετατράπηκε σε καλλιέργειες και βοσκότοπους και ο ποταμός, που κάποτε πλημμύριζε και τροφοδοτούσε τους βάλτους με γλυκό νερό, έχει περιοριστεί ανάμεσα σε ευθυγραμμισμένα αναχώματα. Παρόλ' αυτά, ακόμα και τώρα για πολλά είδη πουλιών το Δέλτα του Έβρου, με τους αλμυρόβαλτους, τις λίμνες και τα νησάκια του, είναι ένας πολύτιμος χώρος αναπαραγωγής, ένας τόπος απέραντης γαλήνης, κοκκινισμένος το φθινόπωρο από το φυτό **Αλμυρίθρα** (Salicornia europaea), που φυτρώνει στα υφάλμυρα νερά. Τους χειμερινούς μήνες, δεκάδες χιλιάδες υδρόβια πουλιά έρχονται εδώ για να βρουν ένα ζεστό και φιλόξενο περιβάλλον που θα δώσει συνέχεια στον κύκλο της ζωής τους. Φωνές από αγριόπαπιες, αγριόχηνες, κύκνους γεμίζουν ασταμάτητα τη σιωπή με χρώμα και ήχους· ίσως κάποτε-κάποτε να εκλιπαρούν για μια πιο αρμονική συμβίωση με τον άνθρωπο. Την άνοιξη και το φθινόπωρο, κατά τη μεταναστευτική περίοδο, το πρόσωπο του Δέλτα αλλάζει. Κάποια άλλα είδη μικρών και μεγάλων πουλιών προσγειώνονται εδώ, ακόμη και για λίγες μέρες ή και ώρες. Έπειτα ξαφνικά, ακολουθώντας μυστικούς κώδικες, απογειώνονται ταυτόχρονα σε σμήνη, με στόχο τον επόμενο σταθμό ξεκούρασης και ανεφοδιασμού. Ανάμεσά τους η απειλούμενη διεθνώς Λεπτομύτα, για τη μετανάστευση της οποίας το Δέλτα του Έβρου είναι η σημαντικότερη περιοχή στην Ευρώπη.

Ανάμεσα στα βουνά της ενδοχώρας και τους υγροτόπους της παραλιακής ζώνης, δεκάδες μικρά και μεγάλα ρέματα και ποτάμια κουβαλάνε γλυκό νερό απ' τα έγκατα της πιο γενναιόδωρης γης. Κι εκεί που χαράζει τις πλαγιές το νερό δημιουργούνται θαύματα. Τα **Στενά του Νέστου**, ένα βαθύ φαράγγι μερικών χιλιομέτρων, με τις ψηλές ορθοπλαγιές και τις νησίδες τις κατάφυτες από παραποτάμια δάση, έχουν χαρακτηριστεί Αισθητικό Δάσος. Στις απότομες κοιλάδες των ποταμών **Κομψάτου** και **Φιλιούρη**, στο νομό Ροδόπης, μέσα σε πυκνά παραποτάμια δάση από δρυς, αναπαράγονται σπάνια αρπακτικά όπως ο **Κραυγαετός** (Aquila pomarina) και στις ορθοπλαγιές το **Όρνιο** (Gyps fulvus) και ο **Χρυσαετός** (Aquila chrysaetos).

Η ποικιλομορφία και η σπουδαιότητα της θρακικής φύσης αναδεικνύεται ακόμη περισσότερο στις λοφώδεις και ορεινές περιοχές του νομού Έβρου. Εδώ βρίσκεται ο σπουδαιότερος σε όλη την Ευρώπη χώρος ερπετών - συναντάμε σαράντα ένα είδη ερπετών και αμφιβίων. Στο φημισμένο δάσος της **Δαδιάς**, στην κεντρική περιοχή του νομού, βόρεια από τη Λευκίμη και νοτιοδυτικά από το Σουφλί, διατηρείται ένας από τους σπουδαιότερους στην Ελλάδα και την Ευρώπη χώρους αναπαραγωγής αρπακτικών πουλιών. Τριάντα έξι από τα τριάντα οκτώ ευρωπαϊκά ημερόβια αρπακτικά έχουν παρατηρηθεί σε αυτό το δάσος και μάλιστα είκοσι με είκοσι τρία είδη απ' αυτά αναπαράγονται εδώ. Αυτή η μοναδικότητα είναι αποτέλεσμα της εντυπωσιακής ποικιλότητας του τοπίου, όπου γέρικα πευκοδάση **Τραχείας** και **Μαύρης Πεύκης** (Pinus brutia και Pinus nigra) αναμιγνύονται με βραχώνες, ορθοπλαγιές, ξέφωτα, καλλιέργειες, ρέματα. Από το 1980 ένα τμήμα της περιοχής προστατεύεται από τις επεμβάσεις που θα έθεταν σε κίνδυνο τα πουλιά. Εδώ είναι και ο μόνος χώρος όπου συναντώνται και τα τέσσερα είδη ευρωπαϊκών γυπών: το Όρνιο, ο **Μαυρόγυπας** (Aegypius monachus), ο **Γυπαετός** (Gypaetus barbatus) και ο **Ασπροπάρης** (Neophron percnopterus). Το πουλί έμβλημα της Δαδιάς είναι ο Μαυρόγυπας, ο πληθυσμός του οποίου είναι ο τελευταίος σε όλη την Ανατολική Ευρώπη. Το δάσος της Δαδιάς είναι και η καλύτερη στην Ελλάδα περιοχή αναπαραγωγής για πολλά άλλα είδη πουλιών, ανάμεσα στα οποία ο Κραυγαετός και ο Μαυροπελαργός, ο αριθμός των οποίων είναι εδώ πολύ μεγάλος, αποτελώντας σχεδόν το ήμισυ του συνολικού ελληνικού πληθυσμού.

Στο βάθος του ορίζοντα, το νησί της Σαμοθράκης αποτελεί συνέχεια της οροσειράς της Ροδόπης. Το βουνό της, **Φεγγάρι** ή **Σάος**, υψώνεται ανάμεσα σε θάλασσα και ουρανό μέχρι τα 1448 μ. Στις απότομες πλαγιές του, ανάμεσα σ' αιωνόβια πλατάνια, ξεχύνονται αναρίθμητοι χείμαρροι, δημιουργώντας δεκάδες «βάθρες» με νερό κρύσταλλο, μέχρι που συναντούν το γαλάζιο της θάλασσας. Τις περισσότερες ορεινές περιοχές καλύπτουν λιβάδια όπου βόσκουν τα φημισμένα κατσίκια της Σαμοθράκης. Κατά θέσεις εμφανίζονται αιωνόβια δρυοδάση. Κι αν κοιτάξεις κάποια στιγμή στον αέρα, μπορεί και να δεις τον **Σπιζαετό** (Hieraaetus fasciatus) να ορίζει νωχελικά με τα γυροπετάγματά του την εκτεταμένη του επικράτεια.

Αγέρωχη η Θράκη, θέλει να τη γυρίσεις, να την περπατήσεις, να δεις από κοντά πώς ζούνε τα χιλιάδες είδη της. Να γνωρίσεις την πιο μυστική πλευρά της πιο πληθωρικής φύσης.

**** Το κείμενο, που γράφτηκε με τη συνεργασία της Σοφίας Σαμαρά, δημοσιεύεται και στο Άλμπουμ του Νίκου Δεσύλλα, "Θράκη, χρώμα τα και αποχρώσεις", εκδόσεις Σύνολο.***

Ο Καραγκιόζης και η ψυχή των Ρώμα

Στα πλαίσια της πολιτιστικής δραστηριότητας της «Θρακικής Εταιρείας» και του Μουσείου Καλαθοπλεκτικής περιλαμβάνονται και οι παραστάσεις καραγκιόζη στη γλώσσα των Αθίγγανων, την ρωμανές. Σε μια παράσταση που παρακολουθήσαμε τον Φεβρουάριο του 1997 στην Κομοτηνή, πολλές εκατοντάδες «λαϊκοί» και ρώμα ξεσπούσαν σε ατελείωτα χειροκροτήματα, ζητωκραυγές και γελία στην διάρκεια της παράστασης. Η «Θρακική Εταιρεία» κυκλοφόρησε και το δίγλωσσο φυλλαδιάκι στα ελληνικά «Ο Καραγκιόζης Νύφη» (και στη ρωμανές «Ο Καραγκέζι Μπορί»).

Γ. Κ.

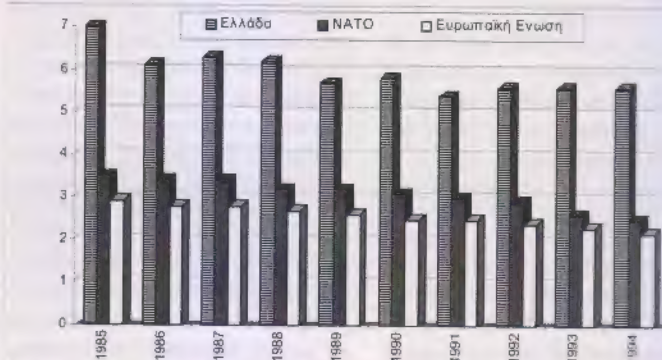
Ο ρόλος του στρατού στην ανάπτυξη της Θράκης

του Χρήστου Γ. Κόλλια*

Το θέμα της εισήγησής μου άπτεται της σχέσης μεταξύ άμυνας και οικονομίας. Τόσο η άμυνα όσο και η οικονομία αποτελούν τους δύο βασικούς πυλώνες της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους και η σχέση τους είναι προφανώς ιδιαίτερης σημασίας για ένα κράτος όπως η Ελλάδα η οποία ετησίως διαθέτει ένα σημαντικό τμήμα του εθνικού της εισοδήματος στην αμυντική της θωράκιση. Η αρμονική σύζευξη μεταξύ των δύο, ήτοι άμυνας και οικονομίας είναι καθοριστικής σημασίας παράγοντας για την επίτευξη των στόχων της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους αλλά και για να διατηρηθεί η ικανότητα διάθεσης οικονομικών πόρων στην άμυνα όσο διαρκεί ο ανταγωνισμός με άλλα κράτη όπως η Τουρκία στην περίπτωση της πατρίδας μας.

Τα ανωτέρω όμως δεν αποτελούν αντικείμενο της σημερινής μου εισήγησης. Περιοριζόμενος στο θέμα της εισήγησής μου θα κινηθώ αρχικά σε ένα θεωρητικό επίπεδο ευελπιστώντας να καταδείξω σε πρώτη φάση τη σχέση που υφίσταται μεταξύ άμυνας και της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης μιας ακριτικής περιοχής με σημαντική παρουσία στρατιωτικών μονάδων όπως η Θράκη. Τούτου δοθέντος, θα αρχίσω από το γενικό θεωρητικό πλαίσιο που συνδέει την άμυνα και την οικονομία μιας χώρας και εν συνεχεία θα περάσω στη διασύνδεση άμυνας και οικονομίας σε περιφερειακό, τοπικό επίπεδο. Ας δούμε όμως στην αρχή κάποια συγκριτικά μεγέθη αναφορικά με τους πόρους που η χώρα μας διαθέτει στην άμυνα.

Ως γνωστό, λόγω της απροκάλυπτης αναθεωρητικής και επεκτατικής πολιτικής της Τουρκίας η Ελλάδα διαθέτει ετησίως πολύτιμους ανθρώπινους και υλικούς πόρους στην άμυνά της. Οι ελληνικές στρατιωτικές δαπάνες είναι οι υψηλότερες τόσο στην ΕΕ όσο και στο ΝΑΤΟ. Παραδείγματος χάρη το 1995 οι δαπάνες άμυνας της Ελλάδος ήταν 4.4% του ΑΕΠ, της Τουρκίας 4%, των ΗΠΑ 3.8% ενώ ο μέσος όρος για το ΝΑΤΟ ήταν 2.4% και για την ΕΕ 2.2% του ΑΕΠ. Ήτοι οι ελληνικές δαπάνες άμυνας σε σχετικούς όρους είναι υπερδιπλάσιες αυτών του ΝΑΤΟ και της ΕΕ (Γράφημα 1) Τις τελευταίες τρείς δεκαετίες το ποσοστό στρατιωτικών δαπανών στο ΑΕΠ ήταν 5.5% για την Ελλάδα, 3,8% για το ΝΑΤΟ. Το προσωπικό που απασχολείται στις ένοπλες δυνάμεις το 1995 αντιστοιχούσε στο 5.6% του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα, 1.9% στο ΝΑΤΟ, 4.1% στην Τουρκία, 1.9% στις ΗΠΑ, 1.3% στο Ηνωμ. Βασίλειο, 1.6% στην Ισπανία.

Γράφημα 1: Αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ: Ελλάδα και μέσος όρος ΝΑΤΟ και Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τα προαναφερθέντα στοιχεία αποσκοπούσαν στο να περιγράψουν ποσοτικά το καταβαλλόμενο κόστος από την πλευρά της χώρας μας, για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις επεκτατικές διαθέσεις της Τουρκίας η οποία συμπεριφέρεται ως μία περιφερειακή ιμπεριαλιστική δύναμη απροκάλυπτα χρησιμοποιώντας την στρατιωτική βία ή την απειλή χρήσης στρατιωτικής βίας ως το κύριο μέσο προώθησης και επίτευξης των γεωστρατηγικών της στόχων, καθιστώντας την Ελλάδα χώρα ελεγχόμενης ή και περιορισμένης εθνικής κυριαρχίας.

Με άλλα λόγια οι δαπάνες άμυνας αντιπροσωπεύουν το κόστος παραγωγής του συλλογικού αγαθού της άμυνας και εξωτερικής ασφάλειας. Όσο μεγαλύτερη η ανάγκη για ισχυρή άμυνα και αποτροπή τόσο υψηλότερο και το καταβαλλόμενο κόστος. Προφανώς το οικονομικό βάρος του εν λόγω κόστους είναι ιδιαίτερα υψηλό δεδομένων των προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας αλλά και των καταβαλλόμενων προσπαθειών για την επίτευξη των στόχων της ευρωπαϊκής σύγκλισης.

Οι οικονομικές επιπτώσεις του κόστους της άμυνας συνοψίζονται στην επιβράδυνση των ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης μέσω της εκτόπισης των επενδύσεων, στη δανειακή επιβάρυνση του δημοσίου, την αύξηση των ελλειμμάτων και του χρέους. Ταυτόχρονα όμως μειώνονται σημαντικά και οι διαθέσιμοι πόροι για αναπτυξιακά έργα υποδομής, την υγεία, την παιδεία την κοινωνική προστασία. Αυτό είναι και το λεγόμενο κόστος ευκαιρίας των κονδυλίων, που η πατρίδα μας υποχρεούται να διαθέτει για την αμυντική της θωράκιση.

Όμως πέρα από τις προαναφερθείσες επιπτώσεις οι αμυντικές δαπάνες και ο αμυντικός μηχανισμός, ήτοι οι ένοπλες δυνάμεις, δημιουργούν ή μπορεί να δημιουργήσουν και σημαντικότατα οφέλη. Τα οφέλη αυτά εντοπ-

ζονται σε δύο επίπεδα: τόσο σε μακροεπίπεδο όσο και σε μικροεπίπεδο. Ο όρος μακροεπίπεδο αναφέρεται στις θετικές επιπτώσεις στην εθνική οικονομία και ειδικότερα σε συγκεκριμένους κλάδους και τομείς οικονομικής δραστηριότητας, ενώ ο όρος μικροεπίπεδο αναφέρεται κυρίως στις επιπτώσεις σε περιφερειακό, τοπικό επίπεδο. Εν συντομία θα αναφερθώ και στα δύο κωδικοποιώντας τις επιμέρους επιδράσεις.

Πολλές εμπειρικές μελέτες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι δαπάνες άμυνας εκτός τις οποίες αρνητικές επιπτώσεις δημιουργούν σημαντικά οφέλη όπως αύξηση της εγχώριας συνολικής ζήτησης και απασχόλησης, συμβολή στη διάχυση τεχνολογίας και τεχνογνωσίας κυρίως μέσω της παραγωγής αλλά και συντήρησης στρατιωτικών αγαθών. Αυτά εν συντομία ως προς τις επιπτώσεις σε μακροεπίπεδο.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τις πρωτοπόρες μελέτες του Benoit (1978) άλλες θετικές επιπτώσεις εντοπίζονται στην επαγγελματική και τεχνική κατάρτιση και εκπαίδευση που λαμβάνουν οι υπηρετούντες στις ένοπλες δυνάμεις, δεξιότητες οι οποίες έχουν υψηλή χρησιμότητα και στον πολιτικό τομέα της οικονομίας όπου μπορούν να αξιοποιηθούν μετά την αποστράτευση, καθώς επίσης επιστημονικές και τεχνικές ειδικεύσεις, δεξιότητες και γνώσεις για την παραγωγή, συντήρηση και επισκευή αγαθών όπως οχήματα, μηχανολογικός εξοπλισμός κ.λπ. οι οποίες διαχέονται και στον πολιτικό τομέα της οικονομίας με τις συνεπακόλουθες ευεργετικές επιπτώσεις.

Τέλος η αμυντική θωράκιση μίας χώρας απαιτεί την εκτέλεση και δημιουργία εκτεταμένων έργων υποδομής όπως παραδείγματος χάρη οδικά και συγκοινωνιακά δίκτυα, τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, λιμάνια, αεροδρόμια και άλλα. Προφανέστατα τα προαναφερθέντα έργα υποδομής είναι αφενός μεν απαραίτητα για την απρόσκοπτη και ομαλή λειτουργία του αμυντικού μηχανισμού μίας χώρας αλλά χρησιμεύουν και αξιοποιούνται και σε πολιτικές χρήσεις συμβάλλοντας σημαντικά στην αναβάθμιση και ανάπτυξη ολόκληρων περιοχών τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά. Αυτές οι θετικές επιδράσεις είναι γνωστές ως θετικές εξωτερικές οικονομίες και θεωρούνται από τα κυριότερα οφέλη που δημιουργεί ο αμυντικός τομέας μίας χώρας πέρα από την προστασία και την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων και κυριαρχικών δικαιωμάτων ενός κράτους.

Προφανώς αυτές οι επιδράσεις είναι και οι σημαντικότερες για την περιοχή της Θράκης στην οποία, όντας ακριτική περιοχή (λίγα χιλιόμετρα εξάλλου μας χωρίζουν από την απέναντι πλευρά), συγκεντρώνονται σημαντικά τμήματα και μονάδες των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ και η γεωστρατηγική σημασία της περιοχής αναβαθμίζεται συνεχώς.

Ως γνωστό στην περιοχή εδρεύει το Δ΄ Σώμα Στρατού, η 21η, 23η και 25η τεθωρακισμένη ταξιαρχία, η 12η και 16η μηχανοκίνητη μεραρχία πεζικού καθώς και η 50η ταξιαρχία πεζικού. Η παρουσία σημαντικού αριθμού στρατευμάτων σε μία περιοχή όπως η Θράκη, έχει άμεσο και πολλές φορές σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομική αλλά και κοινωνική ζωή αυτής της περιοχής. Σε μία περιοχή όπως η Θράκη με συνολικό πληθυσμό περί τις 338 χιλιάδες η ποσοστιαία σχέση στρατού πολιτών είναι ίσως από τις υψηλότερες στην Ελλάδα. Συνεπώς, αντίστοιχα πιο αισθητός είναι και ο αντίκτυπος της παρουσίας των ενόπλων δυνάμεων στην περιοχή και στην τοπική κοινωνία.

Εκτός όμως από τα προαναφερθέντα αναπτυξιακά έργα υποδομής με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, η παρουσία και συγκέντρωση σημαντικού αριθμού στρατευμάτων τονώνει και την οικονομική δραστηριότητα μίας περιοχής όπως η Θράκη. Γύρω από μικρότερους ή μεγαλύτερους στρατιωτικούς σχηματισμούς δημιουργείται ένας αστερισμός οικονομικών δραστηριοτήτων. Οικονομικές δραστηριότητες σε πάρα πολλούς τομείς, όπως, παραδείγματος χάρη από την παροχή υπηρεσιών (αναψυχής) στους στρατευμένους έως την υλικοτεχνική και άλλη υποστήριξη των μονάδων στις διάφορες ανάγκες που έχουν. Αυτός ο αστερισμός οικονομικών λειτουργιών γύρω από τις στρατιωτικές μονάδες έχει ευεργετικές και πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στη συνολικότερη οικονομική δραστηριότητα της περιοχής συμβάλλοντας στην αύξηση της απασχόλησης και στην ανάπτυξη. Βεβαίως είναι ιδιαίτερα δύσκολο να υπολογισθεί και να ποσοτικοποιηθεί αυτή η ευεργετική οικονομική επίδραση αν μη τι άλλο λόγω της έλλειψης στοιχείων. Σε αυτήν εξάλλου πρέπει να συνυπολογισθεί και η απασχόληση πολιτικού προσωπικού στις Ένοπλες Δυνάμεις που εδρεύουν στην περιοχή της Θράκης, πολιτικό προσωπικό που στελεχώνει διάφορες υπηρεσίες.

Αλλά ο στρατός ως οργανωμένη κοινωνική δύναμη επιδρά όχι μόνο στο επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού μίας περιοχής αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο με τη δραστηριότητα που συχνά αναπτύσσει σε τομείς πέρα από τους αμιγώς στρατιωτικούς. Εσκεμμένα δεν θα αναφερθώ σε ζητήματα πού άπτονται της συμβίωσης στρατευμένων με την τοπική κοινωνία, συμβίωση που δεν είναι παντού και πάντα τελείως αρμονική, καθώς το θέμα χρήζει ιδιαίτερης μελέτης και ανάλυσης που δεν είναι εφικτή στα πλαίσια της παρούσας παρέμβασης.

Η εμπειρία στη Θράκη από τέτοιου είδους δραστηριότητες είναι ιδιαίτερα πλούσια και αξιόλογη. Αναφέρω ενδεικτικά την πριν από μερικά χρόνια συμβολή του τότε αρχηγού τού Δ΄ σώματος στρατού στην έκδοση του Λεξικού της Πομακικής γλώσσας, καθώς επίσης και την προσφερόμενη από στελέχη των ενόπλων δυνάμεων ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε ορεινές και απομονωμένες περιοχές με δύσκολη πολλές φορές πρόσβαση, τη δημιουργία έργων κοινής ωφέλειας σε υποβαθμισμένες περιοχές κ.λπ. Φυσικά δεν πρέπει να αγνοήσουμε και την βοήθεια που παρέχει ο στρατός σε έκτακτες περιπτώσεις φυσικών για παράδειγμα καταστροφών, όπως τον Νοέμβριο του 1996.

Δεν αρκεί όμως μία αποτίμηση των μέχρι τούδε πεπραγμένων. Χρειάζεται περαιτέρω προβληματισμός στο πώς η παρουσία των Ενόπλων Δυνάμεων στην περιοχή μπορεί να συμβάλει ακόμα περισσότερο στην οικονομική αλλά και κοινωνική αναβάθμιση και ανάπτυξη της τόσο σημαντικής αλλά και συνάμα ευαίσθητης για τον ελληνισμό περιοχής της Θράκης με τη μεταφορά περισσότερων δραστηριοτήτων στην περιοχή, όπως η παραγωγή στρατιωτικού υλικού με ευεργετικές επιπτώσεις στην απασχόληση.

Διδασκόμενοι από την εμπειρία του παρελθόντος, με τα θετικά και τα αρνητικά της, με τις αδυναμίες αλλά και τις επιτυχίες –αυτά εξάλλου συνυπάρχουν και συμβιώνουν σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες– βασικός στόχος πρέπει να είναι η περαιτέρω οργανική διασύνδεση των επιμέρους δραστηριοτήτων ούτως, ώστε να υπάρξουν πολλαπλασιαστικές θετικές επιπτώσεις.

Ο Χρ. Κόλιας είναι Επιστημονικός Ερευνητής στο Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), το κείμενο αποτελεί εισήγησή του στη διημερίδα του Ταμείου Θράκης

❑

Η εθνική αντίσταση στη Δυτ. Θράκη, 1941-'44

του Τάσου Φιλανιώτη*

Ελάχιστα πράγματα είναι γνωστά για τη συνεισφορά του λαού της Θράκης στην εθνική αντίσταση. Ίσως μάλιστα οι περισσότεροι να μην γνωρίζουν ότι η Δυτική Θράκη, εκτός από τη γερμανοκρατούμενη ζώνη του Έβρου από την Αλεξανδρούπολη μέχρι το Σβίλεγκραντ της Βουλγαρίας, μαζί με την Ανατολική Μακεδονία είχαν παραχωρηθεί από τις δυνάμεις του Άξονα στη Βουλγαρία ως αντάλλαγμα για την προσχώρηση της τελευταίας στο Τριμερές Σύμφωνο την 1η Μαρτίου 1941. Η πολιτική που εφάρμοσε η Βουλγαρία σ' αυτές τις περιοχές ήταν η de facto ενσωμάτωση στο βουλγαρικό κράτος με απώτερο σκοπό, μετά το τέλος του πολέμου, αυτή η προσάρτηση να γίνει de jure.

Όσον αφορά την εθνική αντίσταση, αυτή ξεκίνησε από τους πρώτες μήνες της κατοχής, κατ'αρχήν με πρωτοβουλία των τοπικών οργανώσεων του Κ.Κ.Ε. αλλά και ως αποτέλεσμα αυθόρμητων κινήσεων. Στην Ξάνθη, η τοπική οργάνωση, εκμεταλλευόμενη την εγκατάλειψη των δημόσιων υπηρεσιών από τους κρατικούς υπαλλήλους που ήταν στην πλειοψηφία τους -όπως και σε ολόκληρη την βόρειο Ελλάδα- "παλαιοελλαδίτες", κατόρθωσε να πάρει τα στοιχεία με τα χρέη των αγροτών και να τα κάψει μαζί με τα στοιχεία για τους διωκόμενους κομμουνιστές από το καθεστώς Μεταξά. Επίσης, πήρε όπλα από τους σταθμούς χωροφυλακής και επέβαλε την τάξη πριν από την είσοδο των Γερμανών στην πόλη. Στα τέλη Απριλίου έφτασαν οι Βούλγαροι οι οποίοι όρισαν την Ξάνθη ως πρωτεύουσα της κατεχόμενης Ανατολικής Μακεδονίας και Δυτικής Θράκης και εγκατέστησαν εκεί τις δικές τους κρατικές αρχές. Έτσι, η αντίσταση στην περιοχή γίνεται ένα ιδιαίτερα δύσκολο και επικίνδυνο εγχείρημα.

Τον Ιανουάριο του 1943, το ανασυγκροτημένο Κ.Κ.Ε. επιχειρεί να αποκαταστάσει επαφή με τίς οργανώσεις της Θράκης που μέχρι τότε ήταν απομονωμένες. Όμως, ο νέος υπεύθυνος που στέλνεται συλλαμβάνεται από την κρατική βουλγαρική ασφάλεια και καταδίδει τα μέλη των τοπικών οργανώσεων. Οι Βούλγαροι συλλαμβάνουν 120 κομμουνιστές στην Ξάνθη από τους οποίους οι 8 καταδικάστηκαν σε θάνατο ενώ άλλοι εξορίστηκαν και άλλοι έμειναν το υπόλοιπο διάστημα της κατοχής στη φυλακή. Η οργάνωση ανασυγκροτείται μετά την αποστολή νέου υπευθύνου, του Ιωσήφ Σπαρτάλη, ο οποίος όμως είχε την τύχη του προηγούμενου: συλλαμβάνεται και τελικά εκτελέστηκε, αφού πρώτα του έβγαλαν τα μάτια, γιατί προφανώς αυτός δεν μαρτύρησε. Η πρώτη αντάρτικη ομάδα του ΕΛΑΣ στην περιοχή της Ξάνθης δημιουργείται το Φεβρουάριο του 1944 και αποτελεί το 4ο τάγμα του 26ου Συντάγματος ΕΛΑΣ Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης. Η δράση του τάγματος που είχε στρατολογήσει και ορισμένους Πομάκους αφορούσε κυρίως την εμψύχωση των κατοίκων των χωριών, ενώ για την εξασφάλιση των αναγκαίων έκανε επιδρομές στο βουλγαρικό έδαφος.

Από την αρχή της κατοχής πολλοί νέοι, ιδιαίτερα από τα ποντιακά χωριά της περιοχής Σταυρούπολης Ξάνθης είχαν ανεβεί ένοπλοι στο βουνό Χαϊδού, κυρίως για να αποφύγουν την υποχρεωτική στράτευση στα βουλγαρικά τάγματα εργασίας. Οι νέοι αυτοί ήταν οργανωμένοι σε μικρές ομάδες υπό τοπικούς οπλαρχηγούς. Όταν στις αρχές του 1944 συγκροτήθηκε η εθνικιστική αντάρτικη οργάνωση του Αντώνη Φωστερίδη (Αντών Τσαούς) η οποία αναγνωρίστηκε από το Συμμαχικό Στρατηγείο της Μέση Ανατολής και είχε μαζί της μέλη της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής, η Χαϊδού αποτέλεσε ένα από τα βασικά κέντρα της δραστηριότητας τους κυρίως γιατί προσφερόταν για τις συμμαχικές ρίψεις υλικού. Όλοι οι πόντιοι οπλαρχηγοί της περιοχής εντάχθηκαν στις ομάδες του Φωστερίδη και τα χωριά της περιοχής ενίσχυσαν τους αντάρτες. Το Μάιο του 1944 συγκροτήθηκε το Αρχηγείο Χαϊδούς των εθνικιστών ανταρτών με επικεφαλής τον Αναστάσιο Τοπουζογλου. Οι εθνικιστές αντάρτες θα δώσουν αρκετές μάχες με το βουλγαρικό στρατό ο οποίος για αντίποινα πυρπόλησε πολλά χωριά και προέβη σε συλλήψεις και εκτελέσεις κατοίκων. Ένα χαρακτηριστικό γεγονός ήταν η εκτέλεση της μητέρας του οπλαρχηγού Κώστα Στίγγα από τα Κομνηνά Ξάνθης, Κυριακής, το Μάιο του 1944. Τελικά, ο βουλγαρικός στρατός τον Ιούλιο του 1944 εντόπισε και κατέστρεψε το στρατόπεδο των εθνικιστών ανταρτών στη Χαϊδού και ενώ οι τελευταίοι ετοιμάζονταν να συνεργαστούν με Βούλγαρους παρτιζάνους της περιοχής της Ροδόπης. Έτσι η ιδιότυπη αυτή συνεργασία μεταξύ Ελλήνων εθνικιστών και Βουλγάρων κομμουνιστών, υπό την αιγίδα φυσικά της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής, δεν καρποφόρησε. Από τη Χαϊδού οι εθνικιστές αντάρτες μετακινήθηκαν στο δάσος του Καρά-Ντερέ (δάσος Ελατιάς), βόρεια της Δράμας, όπου παρέμειναν μέχρι το τέλος της κατοχής.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι εθνικιστές αντάρτες είχαν κατορθώσει να στρατολογήσουν τη μεγάλη πλειοψηφία των Πομάκων της Ροδόπης, ιδιαίτερα δε αυτών της βουλγαρικής πλευράς των συνόρων. Οι Πομάκοι της Βουλγαρίας με τους δικούς τους οπλαρχηγούς ενίσχυαν τους Έλληνες εθνικιστές και, μάλιστα, έφθασαν στο σημείο να ζητήσουν μεταπολεμικά να συμπεριληφθεί η περιοχή που κατοικούν στην ελληνική επικράτεια. Να σημειωθεί

επίσης, ότι οι βουλγαρικές αρχές αντιμετώπιζαν τους Πομάκους ως βούλγαρους μουσουλμάνους και ως εκ τούτου τους θεωρούσαν ομοεθνείς τους. Έτσι, άσκησαν αφόρητες πιέσεις στους Πομάκους, για να αποδεχθούν τη βουλγαρική ταυτότητα.

Στην Κομοτηνή τα πράγματα ήταν ακόμη πιο δύσκολα τόσο γιατί εκεί είχαν εγκατασταθεί μεγάλες μονάδες του βουλγαρικού στρατού όσο και γιατί οι μουσουλμάνοι του νομού Ροδόπης δεν επέδειξαν καμία αντιστασιακή δραστηριότητα παρά τα εις βάρος τους μέτρα που πήραν οι αρχές κατοχής. Εξ αιτίας αυτού, αρκετοί από τους μουσουλμάνους κατέφυγαν στη διάρκεια της

κατοχής στην Τουρκία. Μόνο στη Μαρώνεια, η τοπική κομμουνιστική οργάνωση συγκρότησε ένοπλη ομάδα η οποία στη διάρκεια του 1943 μετακινήθηκε στη γερμανοκρατούμενη ζώνη του Έβρου, ενώ στην περιοχή παρέμεινε μόνο ένα μικρό τμήμα του εφεδρικού ΕΛΑΣ. Στη διάρκεια του 1944 συγκροτήθηκε ανταρτική ομάδα στην Ξυλαγανή Κομοτηνής από 30 περίπου νέους του χωριού η οποία είχε έρθει σε επαφή με τον ΕΛΑΣ στον Έβρο και τις εθνικιστικές ανταρτικές ομάδες και ζητούσε τρόπο να βγει στο βουνό. Η κίνηση αυτή προδόθηκε και οι Βούλγαροι την κατέπνιξαν εν τη γενέσει της. Συνέλαβαν 27 από τους νέους της Ξυλαγανής και τους εκτέλεσαν σε έναν λόφο 1χλμ έξω από το χωριό.

Σπουδαίο ανταρτικό κίνημα δημιουργήθηκε στη γερμανοκρατούμενη ζώνη του Έβρου. Παρά την πλήρη απομόνωση -ίσως και εξαιτίας αυτής (!)- της κομμουνιστικής οργάνωσης της περιοχής από την κεντρική καθοδήγηση του Κ.Κ.Ε., οι κομμουνιστές της Αλεξανδρούπολης πήραν την απόφαση για δημιουργία ανταρτικού από τις πρώτες κιόλας μέρες της κατοχής. Έτσι, πολύ σύντομα συγκροτήθηκε το 81ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ Έβρου. Αρχικά ήταν καθοδηγητής ο Αριστοφάνης Δαλγαράνης (Άρης) ο οποίος όμως την άνοιξη του 1943 συνελήφθη στην Ξάνθη και εκτελέστηκε. Ο αντικαταστάτης του Δαλγαράνη, Δρατζίδης, τραυματίστηκε σε μάχη και παραδόθηκε από τους Τούρκους, όπου είχε καταφύγει για να νοσηλευτεί, στους Γερμανούς οι οποίοι τον εκτέλεσαν. Στη συνέχεια ανέλαβε την καθοδήγηση των οργανώσεων και του ΕΛΑΣ της περιοχής ο Λευτέρης Γαλιάδης (Οδυσσέας) ο οποίος τελικά κατηγορήθηκε για "εξτρεμιστική" δράση και κυρίως για το ότι ήταν υπερβολικά βίαιος απέναντι στους Έλληνες συνεργάτες των κατακτητών αλλά και απέναντι στους πολιτικούς αντιπάλους του Κ.Κ.Ε., πέρασε ανταρτοδικείο και εκτελέστηκε. Γεγονός είναι πάντως, ότι ο ΕΛΑΣ στην περιοχή μονοπώλησε την αντίσταση και δεν επέτρεψε να αναπτυχθεί άλλη ανταρτική κίνηση ανεξάρτητη από αυτόν. Να σημειωθεί ότι στα πλαίσια του 81ου Συντάγματος δρούσε ομάδα Βούλγαρων παρτιζάνων που αριθμούσε 60-70 περίπου άντρες. Ιδιαίτερα από το 1943 οι αντάρτες αποτελούσαν μία αξιόμαχη δύναμη και έδωσαν πολλές μάχες με τους κατακτητές. Τον ΕΛΑΣ στην περιοχή ενίσχυε αμερικανική συμμαχική αποστολή η οποία αποτελείτο από Ελληνοαμερικανούς σαμποτέρ. Έτσι, διενεργήθηκαν αρκετά σαμποτάζ εξαιτίας των οποίων διακόπηκε το Μάιο του 1944 η σιδηροδρομική επικοινωνία Διδυμοτείχου-Αλεξανδρούπολης. Το καλοκαίρι του 1944 το 81ο Σύνταγμα πήρε σημαντικές επιθετικές πρωτοβουλίες: επιτέθηκε εναντίον των βουλγαρικών φυλακίων στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα ενώ στις 23.8.1944 απέκρουσε γερμανική επίθεση στο χωριό Σπήλαιο Ορεστιάδας. Εν όψει μάλιστα της απελευθέρωσης, ο ΕΛΑΣ επιτέθηκε εναντίον των γερμανικών μονάδων και σημείωσε μεγάλες στρατιωτικές νίκες στις Φέρρες, το Διδυμότειχο και στο Σουφλί. Σε όλα τα μέρη οι κάτοικοι πήραν ενεργό μέρος ενισχύοντας τους αντάρτες. Έτσι, οι αντάρτες απελευθέρωσαν τον Έβρο με τα όπλα στις 4 Σεπτεμβρίου και εγκαθιστούν αρχές λαϊκής αυτοδιοίκησης. Μετά την απελευθέρωση της γερμανοκρατούμενης ζώνης του Έβρου, το 81ο Σύνταγμα κινήθηκε νότια απελευθερώνοντας την Αλεξανδρούπολη και στη συνέχεια δυτικά απελευθερώνοντας την Κομοτηνή και την Ξάνθη.

Συμπερασματικά, η εθνική αντίσταση στη Θράκη, που υπήρξε συνεχής από τις πρώτες μέρες της κατοχής παρά τις ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες και με πολλές θυσίες, συνέβαλε αποφασιστικά στην υπεράσπιση της ελληνικότητας μας περιοχής όπου ο κίνδυνος απώλειας εθνικού εδάφους ήταν άμεσος.

***Ο Τάσος Φιλανιώτης**

είναι ιστορικός

❑

Αντί επιλόγου*

του Γιώργου Π. Παύλου

Η Θράκη σήμερα: Τόπος κρίσεων και αναφορών

Ζώντας στη Θράκη κανείς και εργαζόμενος εδώ αντιλαμβάνεται εμπειρικά μερικά πράγματα που δύσκολα μπορεί να τα αντιληφθεί ο κάτοικος της Λάρισας ή πολύ περισσότερο της Αθήνας. Ότι δηλαδή η εδαφική ενότητα και ακεραιότητα της Ελλάδας δεν είναι εξασφαλισμένη όταν οι Έλληνες εφησυχάζουν σαν τους εφήβους οι οποίοι κοιμούνται ήρεμα, διότι για όλα φροντίζει «ο μπαμπάς και η μαμά»... ***Στη Θράκη αργά αλλά σταθερά προετοιμάζεται υπό τους οφθαλμούς μας η βαθμιαία της απόσπαση από την ελληνική υπόσταση.*** Σε αυτό συμβάλλουν πολλοί παράγοντες οι οποίοι είναι ανάγκη να αναιρεθούν επειγόντως. Θα επισημάνω λοιπόν επί τροχάδην τις βασικές όψεις του θέματος της Θράκης προκειμένου να σας μεταφέρω την εμπειρία ενός πανεπιστημιακού δασκάλου ο οποίος ζει και εργάζεται στον τόπο αυτό περίπου μια εικοσαετία.

Δημογραφικό ζήτημα

Ας αρχίσουμε από το σημαντικότερο κατά τη γνώμη μας ζήτημα που είναι η δημογραφική αναιμία της Θράκης ιδίως προς τα ανατολικά σύνορα, τον Έβρο. Σχολεία διαρκώς κλείνουν και ολόκληρα χωριά ερημώνουν... Καταλαβαίνετε λοιπόν τις επιπτώσεις αυτής της δημογραφικής αναιμίας. Αργά ή γρήγορα θα τεθεί θέμα «διπλής διοίκησης» και αυτό θα είναι η αρχή της αυτονομιστικής διαδικασίας που επί χρόνια τώρα προετοιμάζει η γείτων χώρα....

Είναι λυπηρό να βλέπεις τον ιστορικό οικισμό της Ξάνθης, μιας από τις σημαντικότερες διατηρητέες παραδοσιακές πόλεις της Ελλάδας, να μετασχηματίζεται βαθμιαία σε μουσουλμανική πόλη. Διότι, ενώ η Ελληνική Πολιτεία διαθέτει τεράστια κονδύλια για έργα υποδομής στην παλαιά Ξάνθη, δεν διαθέτει ούτε δραχμή για τη συντήρηση των κτιρίων από τους ιδιοκτήτες τους, έστω υπό μορφή δανείου. Έτσι οι μεν χριστιανοί πουλούν τα σπίτια των πατέρων και παππούδων τους, αφού αδυνατούν να τα συντηρήσουν, οι δε μουσουλμάνοι τα αγοράζουν σε υπέρογκες τιμές. Και βεβαίως οι μουσουλμάνοι της Θράκης καλά κάνουν και έχουν κάθε δικαίωμα να αγοράζουν ως ισότιμοι Έλληνες πολίτες. Πλην όμως δεν τίθεται άραγε καθόλου ως πρόβλημα στο μυαλό των υπευθύνων ότι τα κλασσικά ιστορικά μνημεία χάνουν βαθμιαία την υφή, το ύφος και τη λειτουργία τους. Διότι θα έπρεπε και στους μουσουλμάνους συμπολίτες μας να δίδεται η βοήθεια από την Ελληνική Πολιτεία να αποκτούν στέγη, αν θέλουμε να λεγόμαστε δημοκρατική χώρα και να διασώζουμε την ιστορική μορφή παραδοσιακών οικισμών όπως αυτός της παλαιάς Ξάνθης...

Παλιννοστούντες, δηλ. Έλληνες του Πόντου

Καταρχάς οι Πόντιοι Έλληνες που εκ Ρωσίας και άλλων παρευξείνειων χωρών εγκαταστάθηκαν προσφάτως στην Θράκη **δεν είναι** παλιννοστούντες. Είναι **πρόσφυγες** για δεύτερη ή τρίτη φορά, αλλά σε χώρα μητρική των και όχι αλλότριοι, αφού οι άνθρωποι αυτοί είναι γέννημα θρέμμα του Πόντου, του αρχαίου αυτού ελληνικού τόπου όπου ακόμη και τώρα υπάρχουν ελληνόφωνοι μουσουλμάνοι....

Προσωπικά μπορώ να καταμαρτυρήσω όχι ολίγες περιπτώσεις επιστημόνων και ανθρώπων με πτυχία, γνώσεις αλλά και ήθος, να παρακαλούν απελπισμένοι ένα μεροκάματο οπουδήποτε. Ακόμη είμαι ενήμερος για περιπτώσεις **αυτοκτονίας** ανθρώπων που δεν άντεχαν τον εξευτελισμό και την περιφρόνηση της υπόλοιπης κοινωνίας, δηλαδή από εμάς τους ντόπιους... Βέβαια από την άλλη μεριά πολλοί ωφελήθηκαν ουκ ολίγον της υπόθεσης των «παλιννοστούντων», εάν λάβουμε υπόψη τον τρόπο αξιοποίησης των διατεθέντων κονδυλίων. Και βέβαια η άγρια εκμετάλλευση του δημοσίου χρήματος έχει εξαγιασθεί στις ημέρες μας και όλοι τηρούμε τη σιωπή των αμνών για την περίπτωση, όπως και για πολλές άλλες. Η Πανεπιστημιακή κοινότητα, η οποία διαχειρίζεται όχι μικρό ποσόν για ποικίλα προγράμματα, ερευνητικά, εκπαιδευτικά και άλλα, δεν κατόρθωσε να αξιοποιήσει, απ' όσο τουλάχιστον γνωρίζω, ούτε έναν επιστήμονα ή έναν τεχνικό από τους παλιννοστούντες Ποντίους της Θράκης...

Ορεινός όγκος

Εκεί όμως που διαπιστώνουμε τα μεγάλα εθνικά «εγκλήματα» είναι ο μειονοτικός χώρος και ο ορεινός όγκος της Θράκης. Στον ορεινό όγκο ζουν κυρίως Πομάκοι, μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα. Ας σημειωθεί ότι οι Πομάκοι εξισλαμίστηκαν σχεδόν βίαια πριν περίπου 250 χρόνια όταν σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία είχαμε φαινόμενα μαζικών και βίαιων εξισλαμισμών. Ο ορεινός όγκος αποτελεί περίπου το μισό της Θράκης και έχει μείνει εντυπωσιακά υποανάπτυκτος και απομονωμένος από την υπόλοιπη Ελλάδα. Μπορούμε να πούμε πως μια προσπάθεια ανατροπής του καθεστώτος αυτού έχουν αποτελέσει οι προσπάθειες του πρώην Υπουργού Εθνικής Αμύνης κ. Γ. Αρσένη και των πρώην Σωματαρχών του Δ΄ Σ.Σ κ. Μ. Παραγιουδάκη και κ. Δ. Δήμου. Κατά τα άλλα ο ορεινός όγκος μέχρι σήμερα παρέμεινε ξέφραγο αμπέλι σε ξένες ανθελληνικές δραστηριότητες. Διότι ένας χώρος απομονωμένος, υποανάπτυκτος και κοινωνικά αποκομμένος, είναι ο ιδανικός χώρος, για να καλλιεργηθεί αυτονομιστικό, διχοτομικό και όποιο άλλο πνεύμα. Αρκεί να πούμε πως μετά τις δύο το μεσημέρι όπου φεύγουν οι λιγοστοί δημόσιοι υπάλληλοι οι οποίοι εργάζονται εκεί, ο ορεινός όγκος ξαναγίνεται μια εντός Ελλάδας Μη Ελλάδα...

Μειονότητα-Μειονότητες

Η μειονότητα της Θράκης δεν είναι ενιαία, αλλά περιλαμβάνει τρεις περίπου διαφορετικές συνιστώσες. Η μεγάλη επιτυχία της τουρκικής προπαγάνδας τα τελευταία 20 χρόνια έγκειται στην κατά μεγάλο ποσοστό ενοποίηση όλων των μουσουλμάνων σε ενιαία μειονοτική κοινωνία. Βέβαια αυτό έγινε κατορθωτό, επειδή η Ελλάδα εγκληματικώς αδιαφόρησε για το θέμα, αρκούμενη σε κάποια επιφανειακά αστυνομικά μέτρα τα οποία στην ουσία διευκόλυναν το έργο της τουρκικής προπαγάνδας. Ας πούμε εξαρχής ότι η μόνη σχέση του ελληνικού κράτους και της Ελληνικής Πολιτείας με τις μειονότητες της Θράκης ήταν πελατειακή, εννοώντας με αυτό την ψηφοθηρία των κομμάτων. Μάλιστα ο τυφλοκομματικός ψηφοθηρισμός και ο κομματικός ανταγωνισμός ανέδειξε και συνεχίζει να αναδεικνύει «ηγέτες» εντός των μειονοτήτων, οι οποίοι ουσιαστικά προωθούν τον τουρκικό σχεδιασμό. Το σχέδιο της Τουρκίας για τη Θράκη είναι απλό. Αφού αρχικά δημιουργηθεί ενιαία συνείδηση, είτε με την επωνυμία «τουρκική» (παλαιότερη προσπάθεια) είτε με την επωνυμία «μουσουλμανική» (νεότερη έκδοση της τουρκικής στρατηγικής) τότε εύκολα περνάμε στη **διπλή διοίκηση**. Αρχικά η ύπαρξη διπλής διοικητικής λειτουργίας (διπλή γλώσσα, διπλά σχολεία, διπλές υπηρεσίες κλπ.) θα ακούγεται και θα φανεί κάτι το αθώο και σύμφωνο με τα δικαιώματα των μειονοτήτων... Μετά τη διπλή διοίκηση εύκολα μπορεί να προωθηθεί η αυτονομία και ουσιαστικά η **διχοτόμηση** την οποία θα ακολουθήσει, εάν οι συνθήκες το επιτρέψουν, η **ένωση**. Το σενάριο αυτό ακολουθήθηκε ήδη στην Κύπρο και εφαρμόζεται με τον ίδιο τρόπο στην Θράκη... Σήμερα αν υπάρχει καταπίεση και εκφοβισμός της μειονότητας, αυτός προέρχεται από τους μεσάζοντες που συνήθως είναι άνθρωποι του τουρκικού προξενείου και ασκούν άτυπη αστυνόμευση εις βάρος των απλών μουσουλμάνων πολιτών. Επομένως η ευθύνη της Ελληνικής Πολιτείας έγκειται ακριβώς στο ότι δεν προφυλάσσει τον μειονοτικό πληθυσμό από τους «προστάτες» του οι οποίοι τον διαχειρίζονται ως κοπάδι που αποφέρει ουκ ολίγο κέρδος. Και για να πάμε λίγο μακρύτερα, ο κομματικός μηχανισμός αλλά συχνά και οι ελληνικές υπηρεσίες «αξιοποιούν» τους μεσάζοντες και τους αναδεικνύουν χάριν κομματικών και άλλων μικροσυμφερόντων, έτσι ώστε οι απλοί μουσουλμάνοι να παίρνουν το σαφές μήνυμα ότι αν θέλουν να πετύχουν οτιδήποτε, αυτό το μπορούν μόνο αν προσφύγουν στους μεσάζοντες... Η υπόλοιπη ελληνική κοινωνία πολύ λίγο επικοινωνεί με την μουσουλμανική με τρόπο ουσιαστικό έτσι ώστε να υπάρξει διέξοδος άλλη από αυτήν που προσφέρει η τουρκική προπαγάνδα. Μάλιστα οι διάφορες ελληνικές υπηρεσίες συχνά βλέπουν με δυσπιστία μια αυθόρμητη επικοινωνία με τους μουσουλμάνους της Θράκης και όχι μόνο δεν την βοηθούν αλλά και όταν μπορούν την εμποδίζουν και την αναιρούν. Έτσι ουσιαστικά συμβάλλουν στην κοινωνική απομόνωση των μουσουλμάνων κάτι που επιδιώκει με κάθε τρόπο και η τουρκική προπαγάνδα... Βέβαια το ελληνικό κράτος δαπανά τεράστια ποσά για την υγεία, την εκπαίδευση, την οικονομική ανάπτυξη της μουσουλμανικής κοινωνίας, χωρίς ουδεμία διάκριση μεταξύ των μουσουλμάνων και των υπόλοιπων Ελλήνων και αυτό δεν θα πρέπει να αποκρύπτεται. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια όλο και πιο πολύ υπάρχει ουσιαστική υπο-

στήριξη των μειονοτήτων μέσω προγραμμάτων της Ε.Ε. που απευθύνονται προς τον μειονοτικό πληθυσμό, μολονότι έχουμε τις επιφυλάξεις για τον τρόπο διαχείρισης αυτών των προγραμμάτων.

Εκπαίδευση

Εδώ θα πούμε δύο λόγια για το εκπαιδευτικό ζήτημα σε σχέση με το μειονοτικό πληθυσμό. Η μειονοτική εκπαίδευση παρουσιάζει πολλές αδυναμίες ιδίως στον ορεινό όγκο. Διότι εκεί κατά κύριο λόγο και εκτός εξαιρέσεων, δάσκαλοι και καθηγητές πηγαίνουν για ***αγρανάπαυση και διακοπές***. Τα μηνύματα που εκπέμπουν ορισμένοι συνεπείς εκπαιδευτικοί είναι ότι δεν γίνεται σοβαρή δουλειά. Και απ' όσο μπορώ να γνωρίζω αυτό αληθεύει κατά πολύ: ώρες που δεν γίνονται, διαλείμματα εκτεταμένα και εν γένει έλλειψη συνέπειας και σοβαρής επαγγελματικής σοβαρότητας. Τα παιδιά τελειώνουν το δημοτικό σχολείο και δεν καταλαβαίνουν ελληνικά. Ευθύνη έχουν τα γραφεία μειονοτικής εκπαίδευσης αλλά και όσοι εκ των εκπαιδευτικών δεν εργάζονται με ζήλο και συνέπεια. Οφείλω να αναφέρω εδώ δύο εκπαιδευτικούς, τον **Κυριάκο** και την **Χρύσα Κουνταρδά**, οι οποίοι επί επτά χρόνια έμειναν και εργάζονταν με ζήλο σε μεγάλο χωριό της ορεινής περιοχής. Λοιπόν σε αυτό το χωριό ακόμη και σήμερα όλο το χωριό θυμάται, τιμά και αγαπάει αυτούς τους εκπαιδευτικούς με τρόπο μοναδικό, όπως το διαπίστωσα με τα ίδια μου τα μάτια...

Ένα άλλο ζήτημα, όσον αφορά την μειονοτική εκπαίδευση, είναι ο τρόπος παραγωγής μουσουλμάνων δασκάλων. Νομίζω πως η σχολή της Θεσσαλονίκης με την προσωνυμία ΕΠΑΘ δεν εξυπηρετεί πλέον ουδεμία σκοπιμότητα. Οι μουσουλμάνοι δάσκαλοι θα πρέπει να φοιτούν στα παιδαγωγικά τμήματα όπως όλοι οι υπόλοιποι δάσκαλοι. Διότι έχω την αίσθηση ότι οι ΕΠΑθίτες δάσκαλοι υστερούν κατά πολύ και υπολείπονται σε γνώση και μορφωτική δεξιότητα των υπολοίπων δασκάλων. Συγχρόνως δε η απομόνωσή των από την υπόλοιπη φοιτητική κοινωνία τους καθιστά αδύναμους να αντιδράσουν σε ψυχολογικές πιέσεις που ασκούνται από ξένα κέντρα. Έτσι δημιουργείται μια τάξη μουσουλμάνων οι οποίοι συνεχίζουν να μεταφέρουν το φρόνημα της απομόνωσης και της αποξένωσης από την υπόλοιπη ελληνική κοινωνία...

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης έχει παίξει μέχρι σήμερα ουσιαστικό ρόλο όσον αφορά την ανάπτυξη και την άρση της απομόνωσης της Θράκης... Πιστεύω ότι μεγάλη ευθύνη έχουμε εμείς οι Πανεπιστημιακοί για το ότι το ΔΠΘ έχει μείνει ακόμη μια μικρή Πανεπιστημιούπολη των 5-6 χιλιάδων φοιτητών. Διότι ουδέποτε δεν διεκδικήσαμε συστηματικά και ουσιαστικά την ανάπτυξη του ΔΠΘ σε πλήρη Πανεπιστημιούπολη των 30 και 40 χιλιάδων φοιτητών...

Παράλληλα με το Πανεπιστήμιο η προώθηση παράλληλων δράσεων είναι αναγκαία. Ήδη κάποιοι από εμάς εργάσθηκαν και πέτυχαν να πείσουν την πολιτεία για την ίδρυση του ***Διεθνούς Επιστημονικού Κέντρου Πολύπλοκων Συστημάτων***. Εάν η απόφαση αυτή υλοποιηθεί σωστά τότε παράλληλα με το ΔΠΘ θα υπάρξει ένα νέο διεθνές επιστημονικό κέντρο το οποίο προσελκύοντας επιστημονικό δυναμικό απ' όλο τον κόσμο καθώς και μεταπτυχιακούς φοιτητές θα αναδείξει την Θράκη σ' ένα Διεθνές κέντρο της επιστήμης και της τεχνολογίας. Στην ίδια κατεύθυνση θα συμβάλει και η ***Τεχνούπολις*** η οποία προωθείται από διακεκριμένους Έλληνες επιστήμονες της Αμερικής για να δημιουργηθεί στην Θράκη.

Η νέα διάσταση της Θράκης

...Εάν η Μακεδονία αποτελεί τη γέφυρα με τη Δυτική Βαλκανική, η Θράκη αποτελεί τη φυσική **γέφυρα** με την Ανατολική Βαλκανική, τον Εύξεινο Πόντο και τις παρευξείνιες χώρες. Από την άποψη αυτή γίνεται κατανοητό ότι, εάν η Ελλάδα θέλει όντως να έχει Βαλκανική και Παρευξείνια παρουσία, θα πρέπει να ανακόψει την τουρκική όρεξη για την Θράκη... αλλά και να αναβαθμίσει την Θράκη δημογραφικά, αναπτυξιακά, πολιτιστικά, τουριστικά και εν γένει με κάθε τρόπο. Στην κατεύθυνση αυτή το κράτος όντως τα τελευταία χρόνια έχει καταβάλει φιλότιμες προσπάθειες... Έτσι πρέπει να αναφέρουμε: το σχέδιο κοινωνικής θητείας του ΥΠΕΑ, το οποίο εγκαινιάστηκε επί υπουργίας Γ. Αρσένη συγχρόνως με την κατάργηση της περίφημης «μπάρας» που χώριζε στα δύο την Θράκη. Οι τρεις σχολές Αστυνομίας που δημιουργήθηκαν επί του πρ. Υπουργού Δημοσίας Τάξεως Σ. Παπαθεμελή. Ο νέος χωροταξικός σχεδιασμός για την Θράκη και τον ορεινό όγκο από το ΥΠΕΧΩΔΕ και τον κ. Κ. Λαλιώτη. Η εκπαιδευτική ρύθμιση για εισαγωγή μουσουλμανοπαίδων σε ελληνικά ΑΕΙ από τον πρ. Υπουργό Παιδείας κ. Γ. Παπανδρέου. Οι ειδικές ρυθμίσεις για επιδότηση των επενδύσεων στην Θράκη και χρηματοδότηση έργων υποδομής. Όμως μολονότι έχουμε αυτά τα θετικά μέτρα, οι βασικές προτάσεις της διακομματικής επιτροπής και της Ακαδημίας Αθηνών οι οποίες διατυπώθηκαν σχεδόν πριν οκτώ χρόνια μένουν απλά λόγια στο χαρτί.

Τέλος θέλω να προτείνω έστω και τώρα, τη δημιουργία μιας ***επιτροπής για τη Θράκη*** η οποία θα παίξει συντονιστικό ρόλο για όλες τις πτυχές ανάπτυξης και αναβάθμισης της Θράκης. Ένα παράδειγμα που δείχνει την ανάγκη μιας τέτοιας συντονιστικής επιτροπής αποτελούμενης από αναγνωρισμένες προσωπικότητες της πολιτικής, των γραμμάτων, της τέχνης, του επιχειρηματικού κόσμου και της τοπικής κοινωνίας είναι το ακόλουθο: στο πλαίσιο του ***Πολιτιστικού Αναπτυξιακού Κέντρου Θράκης*** και του ***Ταμιείου Θράκης*** (δύο πολιτιστικών μη κερδοσκοπικών οργανισμών) λειτούργησε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και ενισχυτικής διδασκαλίας... Το πρόγραμμα αυτό είχε τόση επιτυχία και αποδοχή ώστε στα πρώτα 4 χρόνια λειτουργίας του πέτυχε τη συμμετοχή περίπου 400 μαθητών Γυμνασίου, Λυκείου και λειτουργούσε τόσο στην Ξάνθη όσο και στον ορεινό όγκο. Εργάζονταν δε περί τους 30 καθηγητές όλων των ειδικοτήτων. Όταν προτείναμε στην Πολιτεία να το ενισχύσει οικονομικά, διότι είχε υπερβεί τις δυνατότητες της ιδιωτικής χρηματοδότησης, τότε η τοπική γραφειοκρατία, μειονοτικά γραφεία και ορισμένοι βουλευτές αλλά και η διοίκηση του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας (Ε.Ι.Ν.) έκαναν ό,τι μπορούσαν για να αποδυναμώσουν και να διαλύσουν την προσπάθεια καθιστώντας την αναποτελεσματική. Και δεν θέλω να πω περισσότερα γι' αυτό. Συγχρόνως καθηγητές από Πανεπιστήμια του κέντρου έχοντας προσβάσεις σε διάφορα κέντρα εξουσίας, κατορθώνουν να αποσπούν υπέρογκα χρηματικά ποσά (της τάξεως ακόμη και ενός δισ. δραχμών) προκειμένου να μελετήσουν και να κάνουν περισπούδαστες έρευνες για τη μειονότητα και τη μειονοτική εκπαίδευση. Μάλιστα έχοντας πλήρη άγνοια των τοπικών ιδιαιτεροτήτων πληροφορούμεθα ότι προτείνουν ανεδαφικές δραστηριότητες που μόνο την ξένη προπαγάνδα ωφελούν, στο πλαίσιο μιας αφηρημένης ιδεολογικής προκατάληψης περί μειονοτικής πολιτικής...

Η όλη αντιμετώπιση του ζητήματος της Θράκης θα μπορούσε να ενισχυθεί τα μέγιστα από μία ***συντονιστική επιτροπή*** με την βοήθεια της οποίας θα ήταν πολύ περισσότερο αποτελεσματικός κάθε κρατικός σχεδιασμός χωρίς αυτός να αναιρείται από μικροσυμφέροντα ή από την ομολογουμένως αναποτελεσματικότητα της επίσημης γραφειοκρατίας, ιδίως σε θέματα που απαιτούν ιδιαίτερα μέριμνα και συνεχή αντιμετώπιση.

** Το κείμενο αποτέλεσε εισήγηση του οργανωτή της διημερίδας του Ταμείου Θράκης Γιώργου Παύλου (Επ. καθ. ΔΠΘ) και, παρ' όλο που δεν παρατίθεται στο σύνολό του, λόγω χώρου, αποτελεί μια ουσιαστική σύνοψη των προβλημάτων της περιοχής. Γι' αυτό το παραθέτουμε ως επίλογο και κατακλείδα του αφιερώματος.*

❑

Θανάσης Μουσόπουλος
Θράκη,
Μνήμη για το Μέλλον
Έκδοση περιοδικού «Φοροτεχνική και Θρακική Προσέγγιση»
Ξάνθη 1997

Η μνήμη αποτελεί μια από τις κύριες αναφορές με βάση την οποία οι άνθρωποι υπάρχουν, επικοινωνούν προσδιορίζονται. Ο Θανάσης Μουσόπουλος με αυτό το βιβλίο προσφέρει πολλά σ' αυτόν τον τομέα παρουσιάζοντας μ' έναν ιδιαίτερα αρμονικό τρόπο την Ιστορία της Θράκης, την πολιτιστική της ιστορία (Διόνυσος, Θουκυδίδης, Ηρόδοτος), την θρακική λογοτεχνία με ιδιαίτερες αναφορές στον Κ. Βάρναλη και στον Κ. Θρακιώτη. Παράλληλα περιλαμβάνει ένα πρωτοποριακό κείμενο του 1873 για τα Αναστενάρια του Αν. Χουρμουζιάδη. Πέρα όμως από τις αναφορές στις ιστορικές και πολιτισμικές παρακαταθήκες της Θράκης προχωρεί και σε προτάσεις για το μέλλον του τόπου τονίζοντας πως: "για τη Θράκη (και για την Ελλάδα, βέβαια) απαιτείται ***αυτοκαθορισμός*** και όχι ***ετεροκαθορισμός*** της θέσης και των στόχων μας. Επιβάλλεται επιτέλους να συμφωνήσουμε στο ***τι θέλουμε, πως σκεφτόμαστε εμείς*** το μέλλον μας".

ΘΑΝΑΣΗΣ ΜΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΡΑΚΗ, ΜΝΗΜΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

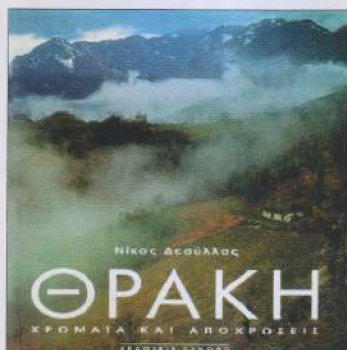
ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έκδοση του περιοδικού «Φοροτεχνική & Θρακική ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ»

ΞΑΝΘΗ 1997

Νίκος Δεσύλλας
Θράκη
Χρώματα και Αποχρώσεις
Εκδόσεις Σύνολο

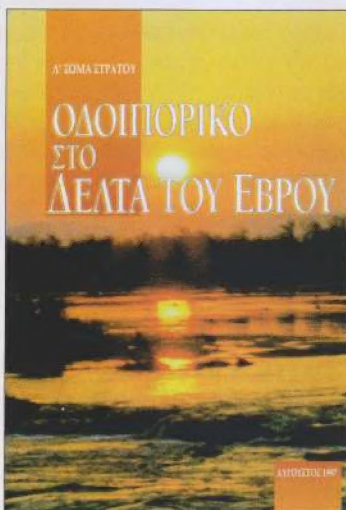
Σ το φωτογραφικό άλμπουμ του Νίκου Δεσύλλα ξετυλίγεται η απίστευτη ομορφιά του θρακικού τοπίου, γνωρίζοντας παράλληλα τον αναγνώστη με την γεμάτη χρώματα καθημερινότητα του κατοίκου της ακριτικής αυτής περιοχής της Ελλάδας.

Ο συνδυασμός χρωμάτων, ανθρώπων και πολιτισμών που πλαισιώνεται από κείμενα ανθρώπων που ζουν και δημιουργούν σήμερα στην Θράκη, είναι που κάνουν αυτό το φωτογραφικό λεύκωμα ιδιαίτερα ξεχωριστό.

Οδοιπορικό στο Δέλτα του Έβρου
Δ' Σώμα Στρατού, Αύγουστος 1997

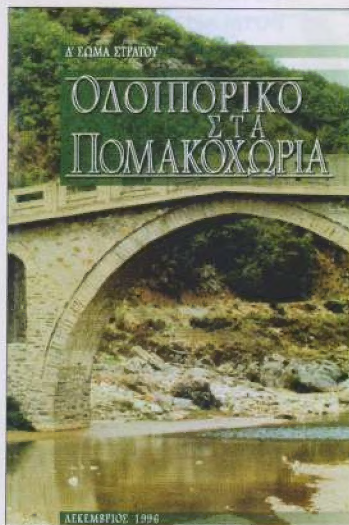
Η έκδοση αυτή, αποτελεί την δεύτερη με θέμα «Οδοιπορικό στην περιοχή της Θράκης» που πραγματοποιεί το Δ' Σώμα Στρατού. Αξιοποιώντας την προσπάθεια μιας ομάδας οπλιτών με ειδικά επιστημονικά προσόντα και ενδιαφέρον για τον υγροβιότοπο του Δέλτα, προβάλλει την ανεπανάληπτη φυσική ομορφιά του κατώτερου τμήματος των εκβολών του Έβρου.

Οι φωτογραφικές λήψεις του μοναδικού τοπίου της περιοχής έτσι όπως αυτό εναλλάσσεται χρωματικά κάθε εποχή του χρόνου, πλαισιώνονται από κείμενα που σκιαγραφούν την αμφίδρομη σχέση ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος και καταδεικνύουν πως οι κοινωνικές δομές και οι παραγωγικές δραστηριότητες των κατοίκων διαμορφώνονται και αναπτύσσονται επηρεαζόμενες από τη λειτουργία του υγροτοπικού συστήματος της περιοχής του Έβρου.

Οδοιπορικό στα Πομακοχώρια
Δ' Σώμα Στρατού, Δεκέμβριος 1996

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το συγκεκριμένο βιβλίο που αποτελεί και την 1η έκδοση του Δ' Σώματος Στρατού γύρω από την ευρύτερη περιοχή της Θράκης, το οποίο βασίζεται στην εμπειρία απλών στρατιωτών και αξιωματικών που δούλεψαν στο Πλαίσιο του Πιλοτικού προγράμματος κοινωνικής προσφοράς του Δ' Σώματος Στρατού. Το βιβλίο αυτό, που λειτουργεί και ως «τουριστικός οδηγός» γι' αυτήν την «άγνωστη», δυσπρόσιτη και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο μαγευτική περιοχή, καταφέρνει μέσα από μια συνοπτική αναφορά στην ιστορία των Πομάκων να μας γνωρίσει μια άγνωστη σε πολλούς κοινωνική ομάδα. Μας δίνεται έτσι η ευκαιρία να γνωρίσουμε τους Πομάκους που κατάγονται από τους αρχαίους Αγριάνες και μιλούν εκτός από ελληνικά (και άλλες τρεις γλώσσες που διδάσκονται στα σχολεία) και Πομάκικα (γλωσσικό ιδίωμα, δημιούργημα της συγχώνευσης γλωσσικών στοιχείων της ελληνικής, βουλγαρικής και τουρκικής γλώσσας) που «λόγω της αδυναμίας γραφής της κουβαλά για αιώνες ζωντανές τις παραδόσεις από γενιά σε γενιά».

Οι εικόνες από την καθημερινή ζωή στα Πομακοχώρια συνοδεύουν την νοερή περιήγηση στην περιοχή, φέρνοντας τον αναγνώστη κοντά σ' αυτό το κομμάτι της «απόμακρης και ξεχασμένης Ελλάδας των συνόρων».

Θωμάς Π. Εξάρχου,
Ξάνθη, στο χθες της πόλης, μέσα από φωτογραφίες.
Έκδοση ΠΑ.ΚΕ.ΘΡΑ

Σ το φωτογραφικό αυτό λεύκωμα δημοσιεύονται το υλικό 76 συλλεκτών στο οποίο αποτυπώνεται η ακριτική πόλη της Ξάνθης στο πλαίσιο της σύγχρονης ιστορίας της. Τα κείμενα των φωτογραφιών, στηρίζονται στην προσωπική μαρτυρία και μνήμη του συντονιστή της προσπάθειας αυτής Θωμά Εξάρχου, καθώς και στο αρχείο του εκδότη της εφημερίδας «Φωνή της Ξάνθης» Κ. Βλαχόπουλου. Η παράθεση των ασπρόμαυρων φωτογραφιών της Ξάνθης δεν αποσκοπεί σε μια προσπάθεια ωραιοποίησής της αλλά αποτύπωσης του ρομαντισμού και της ομορφιάς της παλιάς πόλης που όπως γράφει και ο Θωμάς Εξάρχου «αξίζει να την θαυμάζει κανείς ακόμα και μέσα από την συλλογή επιλεγμένων φωτογραφιών». Μια υπέροχη έκδοση του ΠΑ.ΚΕ.ΘΡΑ.

